

88-3

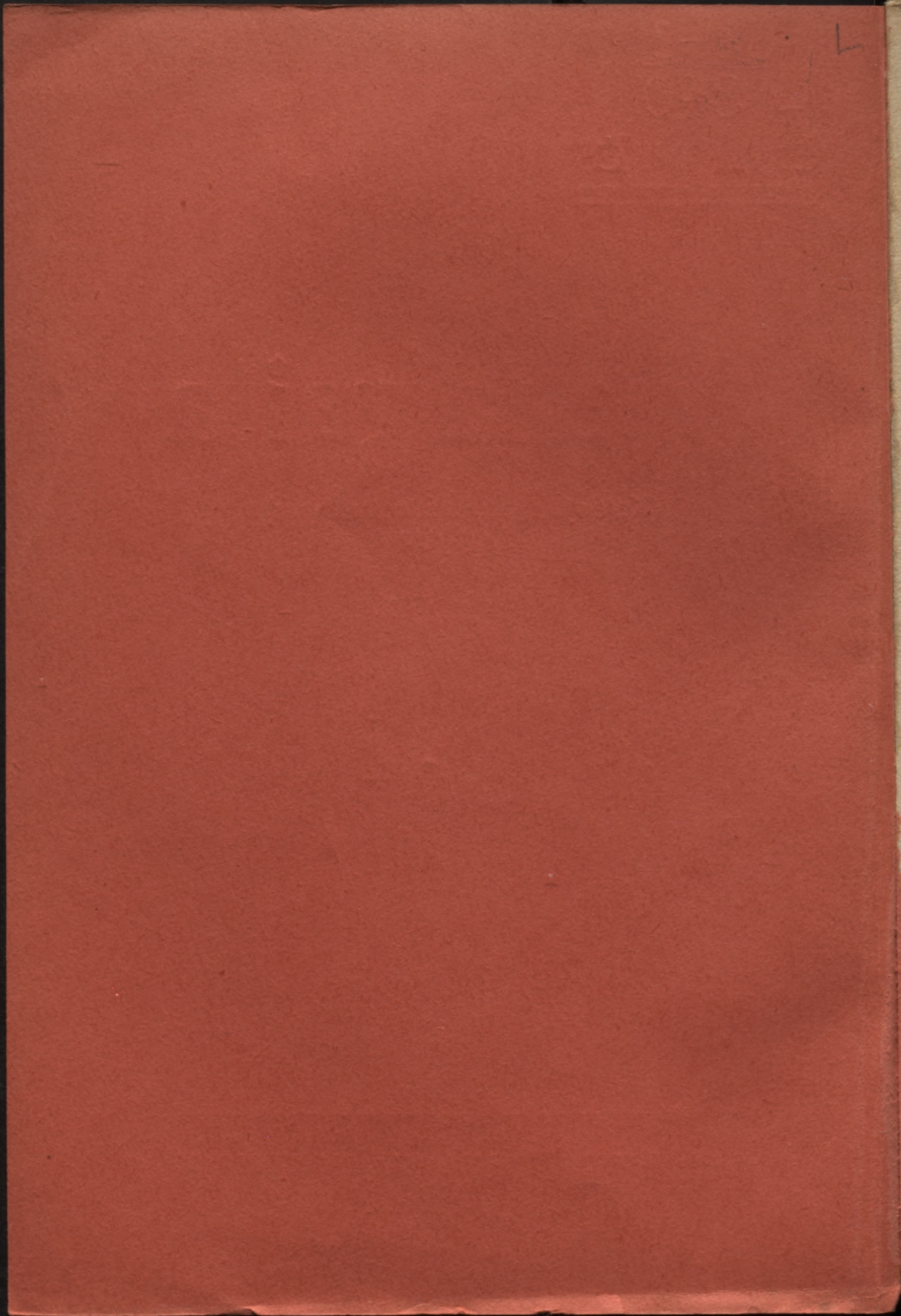
L 340

EMILS MAČS

Viena gaita

(Kareivja atmiņas un pārdomas)
1914.—1917.

IZDEVNIECIBA „DAIŅA” Rīgā, Marijas ielā 15

88-3

340

dubl.

9

Emils Mačs

Viena gaita

(Kareivja atmiņas un pārdomas)
1914. - 1917.

Inačs
atmiņas
1914-1917
1986.9.
Kaustflora draudzība
Liija

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

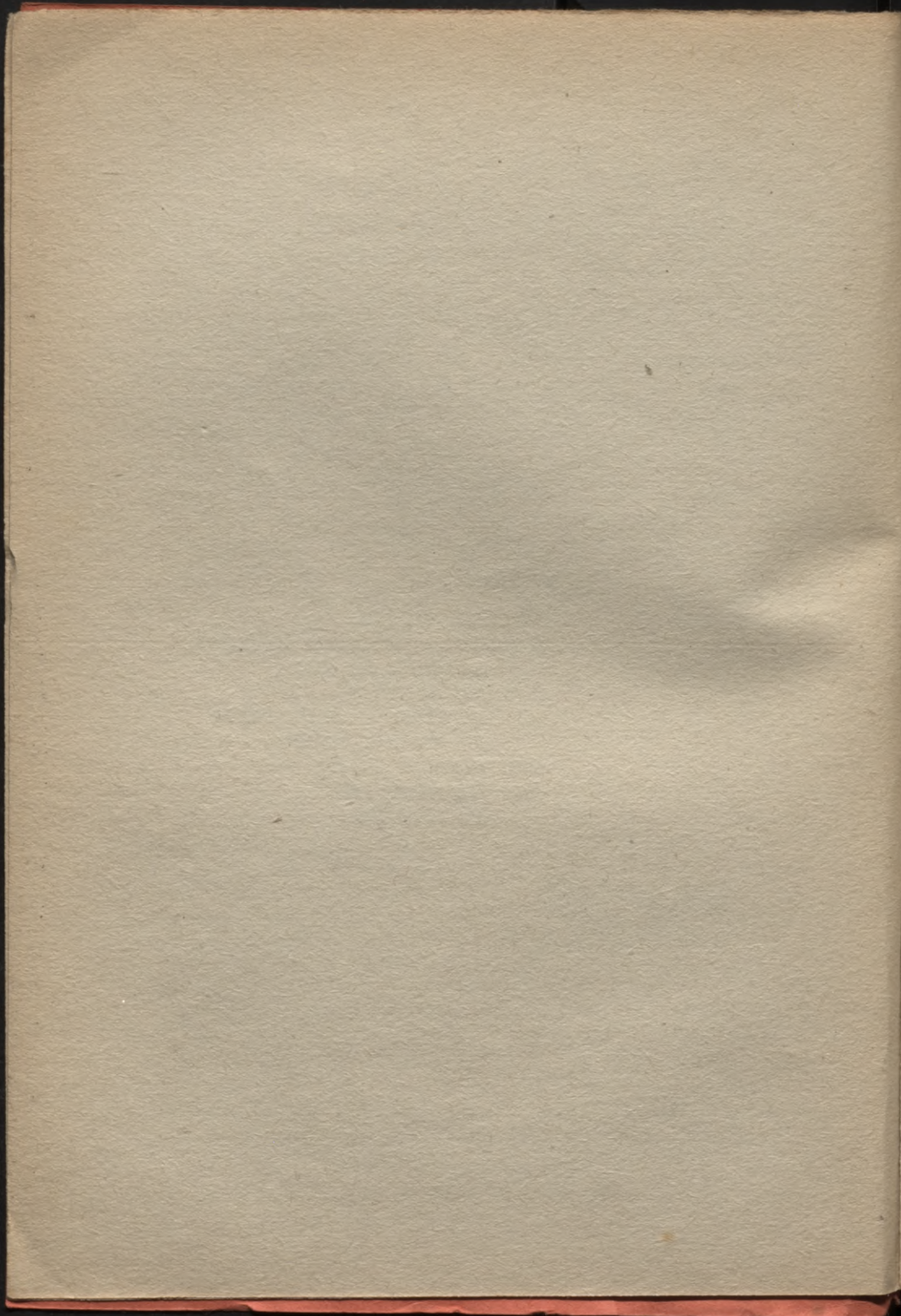
2000-6.048

0308027274

Spiest. „Star” Rīgā
Avotu ielā 33.

Dzīvājie !

*Pieminat kritušos . . .
Kritušos — saulainos klajumos,
sniegotos laukos;
pieminat apraktos . . .
apraktos — brāļu kapos
un granātu bedrēs, --
viņu piemiņa lai top —
jūsu jaunatnes ceļš —
uz cilvēctību !*

Gaitu sākot

DIVAS VASARAS,

kas tagad jau pasakas tālumā, visvairāk dzīvības saules man deva. Vasara pirms pasaules kara un 1915. gada vasara. Šo laiku atceroties, es priecājos kā vientuļš gājējs, kas daudz krāšņu ziedu sastop ceļmales dārzos, laukos un plavās. Un tālāk ejot tu neesi vairs viens, bet līdz ar tevi — vesels draugu pulks.

Mēs esam vēl jauni, kā plaukstoši koki, kuņus dzīvina saule un miklais zemes briedums. Musu dziņas un vēlēšanās, kā tālskrējēji putni, kuņu spārni nav guruši, bet traucas sniegt zibošās, brīvās tāles.

Mēs esam nemoderna laikmeta ideālisti un mūsu devīze — veemodīgi skan:

— Dzirdi, draugs! — Mākslai, dižam darbam, istai mīlai ziedo savu sirdi!

— Un ja par to tevi apstāj ciešanu pulks, tad atceries, ko saka dzīves gaišais tulks: tu gribēji patiens cilvēks būt; jo māksla, darbs un mīla — ir tuvākās pietātnes pa ceļam uz cilvēcību. Šis gandarijums tevīm paliek, draugs. Dvēsele līgo pilņa radošām dziņām, kā pārpildīts trauks. Un vai tas nav daudz!

Cik tīkami, vākara krēslā caur mežu ejot, tevi apņem dienas tveicē sasildītais gaisa vilnis — tā aizgājušo jauno dienu atmiņas apskauj tevi un mierina . . . Šis brīnišķīgais laiks, — kad jaunajos ķermeņos un psihē nogulstas bagātas vērtības — spēka, brieduma un ener-

ģijas rezerves — tālākai dzīves cīņai, lai no šiem bagātiem apcirķņiem pietiktu visam cilvēka mūžam, — tā ir himna dzīvībai un radošam darbam, kas stāo jaunas meičas un jauneklja skatā.

Šo jaunības himnu — pēkšņi, kā negaiss saules dienā — partrauca karš. Aizdzina mani tālu no biedriem un iemīļotā darba, par kuŗu es tagad domāju, kā par kausu — neizdzertu . . .

GAITA IR SĀKTA . . .

Pasaules karš . . .

Niecīga dzirkste iekrita pulvermucā un drausmīga eksplozija — cilvēces traģēdija — nenovēršama. Ar neatvairāmu spēku cilvēkā ir pamodies snaudošais zvērs, dzīvnieks . . .

Un cik dīvaini tas arī neizklausītos: Latvija, sevišķi Rīga, šo notikumu ar sajūsmu apsveical

Varens satraukuma vilnis ligoja pār Daugavu, pilsētas namiem un ļaužu pārpildītām ielām . . .

— Miers ir apnicis. — Lai dzīvo karš! — Sadot vāciem! Atriebt gadsimtos nodarītās pārestības!

Neviens nedomāja, neparedzēja, kādos apmēros, kādā plašumā vērsies asiņu upe un kādu virzienu ņems.

Mēs ticējām — neuzvaramai cariskai Krievijai, kuŗasniecīga sastāvdaļa bijām. Par uzvaru nebija šaubu, vērojot šo dzīvo spēku — brašos puisus, vīrietības ziedu — kas pirmie tika raidīti kaujās.

— Ar cepurēm tie vācus apsitīs! Karš būs tikai dažu mēnešu jautājums.

Tikai mātes sirds — dzīvības un cilvēcības svētā sargātāja — pilsētu namos un lauku sētās, izmisusi pretojās. Bet ko spēj lūgšanas un klusas asaras pret zvēra trakumu.

Arī jaunatne — kas svētsoliĵumu bij devusi ziedot sevi cilvēcības idejai, mākslai un kultūrai — pret savu gribu tika ierauta vispārējā straumē. Kamēr cilvēce ir tik nožēlojami nespēcīga, tik nekulturāla, ka nespēj novērst kara šausmu — mums vienlīdz jānes viņas lāsts.

— Tu esi šis sabiedrības loceklis — ar kādu tiesību viens dzersi ūdens malku, ja tūkstoši izslāpušu tev apkārt? — Atliek tikai izliet šo veldzes malku tuksneša smiltīs un mirt līdz ar visiem.

— Ar kādu tiesību paliksi mājās un sildīsies pie sava pavarda, ja miljoni tavu brāļu padoti kara postam un šausmām?

Tev jācīnās pret karu — vai jāmirst, lai izsiek tava dzīvība, kā izlietais veldzes kauss smiltīs. Bet ja to nespēji, tev jābūt tur, kur sviež tevi — cilvēces lāsts.

Mēs esam apveltīti ar tik brīnišķām dabas balvām, kā: prātu, dvēseli un gribu, bet kā neprašas, izmantojam šīs dievišķās dāvanas, lai iznīcinātu un pazemotu paši sevi. Zinātne, māksla un politika aizvien vēl kalpo kara dievam. Un kamēr pasaulē būs iespējams karš, cilvēku sabiedrība ir un būs tikai — augstākā dzīvnieku suga, kulturālu un nežēlīgu dzīvnieku suga. — Pagaidām mums jānes šis lāsts un tas ir visbēdīgākais stāsts par cilvēka likteni un vietu pasaules telpā.

Gaita ir sākta un stāsts līdz ar to . . .

GRIBU STĀSTĪT

par mazas un apspiestas tautas kareivja pieredzējumiem pasaules karā.

Iepriekš jau zinu, šis stāsts nebūs jums mierinošs, patīkams glāsts. Bet man ir grūti un baigi šo domu nastu vienam nest — gribu atrast līdzgaitniekus, kam drosme sekot šinī drūmā tumsā. Un ja cauri visām šausmām un neļēdīgām mēs varētu iznest kaut niecīgu daļu no tā dārguma, ko sauc — par ticību cilvēkam, — man būtu gandarīts, es būšu jums ļoti pateicīgs.

Nezinu gan, vai būšu jums tīkams ceļa biedris, jo esmu vienkāršs kareivis un manu domu pasauli ir veidojusi lauku sēta, druvu zeltainais miers, mežu šalkoņa... Dzīvā un brīnišķā dabā mācījos saprast: godīgu darbu, cienīt sviedru un pūliņu vērtību. Tādēļ šie notikumi — kas visu sagrauj, iznīcina — man šķiet tik dīvaini un

nejēdzīgi, kā drausmu pilna pasaka, kaut kur ārpus cilvēka un skaidrā saprāta.

Ir skaisti dažreiz dzīves meli un leģendas par notikumiem, no kuriem tikai cildeno un tikamo mēs vēlamies paturēt sev, — šoreiz piedosiet, ja nežēlīgs pret jums es topu, gribu tikai patiens būt: pret sevi un jūtu balsīm, kas manī skan . . .

Un cauri šausmām es brīžam dzirdu itkā tālus zvanus . . . Biedinošus zvanus! . . . Tad, kā dzīvnieks, instinkta saukts, pietrūkstos un klausos: negaiss, briesmas tuvu! . . .

Bet var jau būt tās tikai tumšas nojautas, kas vienmēr cilvēku apstāj lielu traģisku notikumu brīžos.

Gaita ir sāкта un stāsts līdz ar to. Kam drosme sekot?

Ģarūs gadus mums jāiet bij šī gaita, nu pārbaudat — cik viņa skaista.

II.

Dažas pēdas

Polijas un Galīcijas laukos.

1914. GADA JŪLIJS —

sākums cilvēces traģēdijai, kādu vēsture nepazīst; un ja mēs ticam gara kultūrai un cilvēcības uzvarai, droši varam teikt: sākums visbaigākai Eiropas katastrofai, jo nedrīkstam domāt, ka pasaules tautas būtu spējīgas vēl uz drausmāku neprātu.

Šis laika apzīmējums, vēsturisku notikumu vidū, aizvien pacelsies kā mūsu laikmeta bieds un pasaules vareno nežēlīgs sogis. Viņu rokās bij tautu likteņi, bet viņi rīkojās kā neprāšas — vēl jaunāk! — kā noziedznieki! Eiropas kultūra tika svaru kausos svērtā un par vieglu atrasta. Tad — milzu lavīna vēlās pāri mums . . .

PRET DRAUSMO KOLOSU —

ar miljoniem viņš rēķinas kā nebijušiem — cik niecīgs te atsevišķs cilvēks, cik nenozīmīgas šķiet vienkārša, nepazīta kareivja domas, spriedumi, pārdzīvojumi . . . Pat tava nāve vai dzīvība, ko viņa te svep! Kāda nozīme tam, ja tavi smagie zābaki ir ieminuši dažas pēdas Polijas un Galīcijas laukos! . . .

Kad 1914. gada augustā karš mani aizrāva no lauku sētas, man likās, esmu smaga sapņa varā. Lai nebūtu jāatzīst drausmā patiesība — apziņa un jūtas instinktīvi vairas iegrimt notikumam un apstākļu būtībā. Cik dīvaina divveidība: dzīvais un radošais cilvēks tevī klusē, bet aktīvi darbojas tikai automātiski izpildošais, kā dzīvnieks, kas paradīs jūgā iet.

KĀDĀ PIEFRONTES PIESTĀTNĒ

mūsu, dzīvajo, ešalons — mēs braucām uz fronti — sastop veselu vilcienu ievainoto . . . Tie gulēja „lopu vāgos“ uz izklātiem salmiem, kuŗi vietām bija ar asinīm . . . A ū! — kā vilks iekaucās dzīvības instinkts . . . Pirmie sveicieni! . . .

Bet kad vilciens jopro tājāk, aizvien tuvāk nāves laukam, arī nupat redzētais, vairs ir tikai rēgs, ne tiešāmība, jo galvenais vēl priekšā Gaidāmais — sīkas, kairinošas tirpas, kā zīgnālvilņus raida pa visu miesu, no pakauša līdz papēžiem . . .

— Kaut kas notiks,
kaut kas notiks! . . .

— Nekas nebūs,
nekas nebūs . . .

šķiet, atbalso skrejošā vilciena gaita.

ESAM KLĀT . . .

Izkāpjam . . . Nogrupējamies . . . Dzirdama lielgabalu
dunoņa . . .

— Mierā! Uzmanību pa kreisi!

Sastingstam kā viens.

— Sveiki! „malači!“

Tam seko mežonīgs suņa rējiens, kuņa nozīme: —
Veselību vēlam, jūsu augstai labdzimībai.

Pulkvedis runā:

— Nu, bērni! Mums jādodas kaujā. Parādat, ka esat
varoņi, neuzvaramās Krievijas dēli!

— Ar prieku to darīsim!!! kliedz daudzgalvainais
automāts.

Nenovēršamais ir klāt . . .

Bet ausīs vēl dzied klusušo riteņu takts:

— Kaut kas notiks,

kaut kas notiks . . .

Tik un tā —

tik un tā . . .

MANS TIEŠAIS NOLŪKS —

nav atmiņā saukt pasaules kara pirmo gadu, bet atceroties dažas epizodes — daiļās dāmas un cienītie kungil! — manī pamostas nerātņa vālēšanās: es gribētu, lai šīs piezīmes jums nejauši gadītos, kā lasāmviela, kad jūs tikko esat nomazgājušies siltā vannā, un sārtā miesa patīkami silst un elpo zem baltas veļas un silta mājas svārka.

Atvainojat, ja traucēšu jūsu omulību. Gribu tikai pajautāt: „Kā jums šķiet — ko sajūt kareivja āda, ja tas veselus piecus mēnešus nav pirtī bijis?“ — Es redzu Ignu izbriūnu jūsu skatā . . . Nav jau nekas briesmīgs. No malas vērojot, pat jocīgi, ja cilvēks nevar mierīgi un pieklājīgi piestāties ne pie sienas, ne pie koka, ne pie sētas. (Šiem priekšmetiem, izrādas, dīvains pievilkšanas spēks. Par visu varu jāmeklē viņu palīdzība). Vai tu stāvi vai apsēties, ne mirkli nav miera. Pastāvīgi jāatkārto zināmas kustības: ar rokām, pleciem, visu ķermeni. „Iekšējais ienaidnieks“ dumpojas, kā mēdz teikt. Vienkārši sakot: parazitē (utis) mūs šausmīgi moca. —

Viņi nav iznīcināmi un — legions ir viņu vārds. Mēs pielietojam visādas mocības: gan saldeņam salā, gan cepinam uz uguns — viss velti . . .

Un ja gadas necerēta laime: nopērties siltā pirtī un uzgērbt tīru kreklu — kāda svētķu sajūta! Nudien kauns teikt — var apraudāties no labsajūtas. Tu esi tik patīkami noguris, ka nav gandrīz spēka aizvilkties uz vairāk kā kilometru attālo salmu šķūni, kur ir mūsu mitekļis. iekrīti mīkstos salmos un aizmiedz kā mātes klēpī.

Bet prieki ir Isi. Ritā pamostoties, tu ar šausmām vēro: „iekšējais ienaidnieks“ jau darbā! Legions ir viņa vārds.

PIE BAGĀTA PUSDIENAS GALDA

jūs sēžat. Vīns mirgo glāzē, cepetis smaržo, štovēti dārzāji, svaiga maize, bet jums nav — ēstgribas.

— Nu kā jums šķiet: izkurtējais runkulis, kas pa mests dārzā, rudens lietū izmirkusi maizes garoza šosejas malā tak nav cilvēkam ēdama?

Bet kad mēs panikā atkāpamies no Krakovas — es redzēju, ka mani biedri šādas Dieva dāvanas notiesāja kā gardumu, un es viņus apskaudu šīs laimes dēļ.

CITA AINA . . .

Rudens . . . Dubļi . . . Mēs ejam diennakti, izņemot Isas atpūtas stundas. Mēs bēgam . . . Pazemoti un nonīkuši . . .

Patreiz esam nometušies uz brīdi atvilkt elpu. Miglo . . . Šoseja — kā dubļu iejava . . . Dziļos grāvjos apkārt — ūdens netīrs, dzeltenī pelēks . . . Šur tur uz grāvja malas, pa pusei grāvi, rēgo krituši zirgi . . . Riebīgi uzpūsti . . . Glāžainām acīm . . . Bet kareivji — smeļ šo ūdeni, — lai vārtu tēju un atspirdzinātos, jo tuvumā nav ne akas, ne upes . . .

Tājāk . . . Ejam . . . Pa dubļu iejavu: šosejas vidū. Te tomēr ciets pamats zem dubļu kārtas.

Jau tumst . . . Smidzina lietus . . . Esam izmirkuši un noguruši līdz nāvei. Daudzi vairs nespēj, paliek atpakaļ . . .

Nupat, nupat kājas stāsies un pakritīs dubļos . . . Ne, ne! . . . Apstāties, atstāt baru, ļauties nespēkam — nedrīkst! Tad nepanāksi vairs . . . Par laimi:

— Stāt! Uzpipot!

Meklējot smēķi — ak Dievs! kāda laime! — cukura graudiņš paslēpies kabatā. Mazliet nosmulēts, garšo pēc tabakas, bet tas nekas! Viņa saldums tevi atspirdzina, ka vari celties un tālāk mīcīt dubļu iejavu.

Iztiekam mēnešiem bez kārtīga uztura. Nedaudz kaltētas maizes; kareivja katlīnā — sausi novārīti kartupeļi, samīcīti ar sāls piedevu, — tas garšo lieliski. Arī bez sāls nav slikti.

Kur apmetamies nakts atpūtā, vispirms sākas izlūka gājieni, lai sameklētu kaut ko ēdamu.

Kur pagrabs, kur kartupeļu bedres . . .

Dažreiz jāsiro kilometriem tālu. Lai cik noguris nebūtu — vēders prasa savu tiesu. Sev nepieciešamo mēs vienkārši paņemam — zogam . . . Labākā gadījumā nopērkam, vai izlūdzam no vietējiem poļiem, kuņģi pašī tikko dzīvību velk.

Iegailas mazi guns kuri . . . Malkai izvēlamies sausāko materiālu: noplēšam veselās ēkas, sadedzinām mēbeles . . . Mūsu maltītei ir pikanta dūmu piegarša, sevišķi, ka jāiztiek bez sāls.

Kad izsalkums kaut cik klusināts, iekrītam miega tumsā kā sisti, neizgērbusies un smaguma pilni. Vēl iegailas guns kuri, cigarete . . . Pavīd uz šautenes sakucuša sarga siluets.

Katru mirkli var būt pavēle: celties un iet . . .

VĒL ATCEROS . . .

Tas bija decembrī . . . Nakts pēc kaujas . . . Noguruši mēs paklājām uz kailas zemes savas „palatkas” (brezenta segas), nolikāmies un bijām aizmiguši.

Tai naktī bija apkalas lietus un kad mēs pamodāmies — bijām ar ledu apsaluši. Pat viena puse sejas bija apledojusī. Miegš, zem ledus apsegas mūs tomēr bija atspirdzinājis, kaut arī stipri nodrūvējuši bijām un ilgi nevarējām kaulos siltuma dabūt.

ŠEIT —

netāļu no Keļciem, Ņidas upes krastos — mums nācās pavadīt visu ziemu.

Mūsu mitekļi: kaļķakmeņu slānī izcirstas alas. No virsas pārklātas ar salmiem un zemes kārtu, ieeja aizsegta ar „palatku“. Mitināmies pa divi, pa trīs katrā alā. — Vienā stūrī — pavarda iedobums, kur vāram tēju un sildāmies. Lai kautkā paglābtos no aukstuma — dzīvojam vienos dūmos. Viņiem te piemīt dīvaina īpašība: ne traks negrib list ārā pa to caurumu, kas viņiem nolemts un aizvien piesvēpē mūsu midzeni . . . Jādzīvo vienās asarās!

Vēl viena dīvainība. Katrai lietai ir tikai divi gali, bet karēivim — trīs: galva, rokas un kājas. Galvas gals, ja viņu kārtīgi apkopj — nesalst, — bet kājas un rokas — gērb cik silti gribi — salst. Būdā vēl nekas, bet kad jāstāv ierakuma grāv', tad tevi kārtīgi izdancina. Un tomēr — salst un salst. Tev jānostaigā pāris kilometru, lai sastingušos locekļos sajustu dzīvības siltumu. Laime, ka ziema te nav pārāk auksta.

Kad februārī atstājām šos mitekļus — mūsu sejas, rokas un apģērbi bija vienāddzelteni no pastāvīgiem dūmiem. Droši vien arī plaušas tādas pat, no izsmēķētā machorkas daudzuma.

Šī ziema mums pagāja mierīgi. Pirmais trakuma vilnis bija pāri — bet ne jau galā.

PASAKU UN RĒGU DĪVAINĪBA

apņem mūs, jo dzīves tiešamībā, šķiet, šādi apstākļi un parādības nav iedomājami, nedz pārvarāmi.

Brīnišķais ir ap mums un sargā cilvēku un dzīvību mūsos.

Brīnums tevi glābj, kad šrapnelis sprāgst virs ierakumu grāvja un tu viens, vidū starp pieciem — palieci neaizskārts. Šautenes lode izurbjas cauri apģērbam, vai cepures malai, bet dzīvību neskar. Un ja tā vēl ir par maz, nāk talkā necerēts, kaut arī kareivja godu apkaunojošs, gadījums:

Mūsu pulks — pēc ziemas guļas — gatavojas pārvietoties citā, aktīvākā kara darbības rajonā. Nav patreiz kauju. Pagaidām mierīgi mitināties nelielā Polijas miestīņā — Pinčovā. Kā jau parasts, pa retam šurp atlido pa lādīņam, bet miestīņš ir kalna pakājē un šāvieniem vairāk lido pāri, vai plīst uz kalna virsotnes.

Vienkāršas vajadzības dēļ izej uz ielas . . . Virs tevis plīst šrapnelis . . . Uz bruģa nobirst svina krusa . . . Spējš trieciens pa kreiso gurnu . . . — Droši vien, nekas nopietns . . . Tikai noskrambāts —, domās mierīnu sevi un apmulsis steidzos pie biedriem vietējā skolas namā.

Tikko esi augšā pie viņiem, top grūti . . . viegls gībonis . . . sākas sāpes . . .

Izrādas: šrapneļa renkulis sēž gurna mīkstumā. „Tev ir laime,“ saka biedri, apstājuši mani: „dabūsi atpūsties“. — Ierodas rotas komandieris. Izlamā beidzamo reizi par neuzmanību . . .

Un ar skumju smaidu vari teikt: „Uz redzēšanos, biedri!“

— Uz redzēšanos? Varbūt . . .

1915. g. februārī.

RODAS IZDEVĪBA

apceļot Krieviju no Keļciem līdz Kamišinai uz Volgas.

Sanitārie pajūgi: poļu orites . . . Krata nejdziļi . . . Pārsienamie punkti . . . Viegla operācija . . . Tad sanitārvilcienā . . .

Šis „svētceļojums“ ilga veselus divus mēnešus. Ievainojums gandrīz jau sadzījis, kad slimnīca mani uzņēma savā mājīgā patvarā.

MULSINA

māsu, kopēju un ārstu miļā un cilvēcīgā gadība par mums. Par mums — suņa gabaliem! . . . No visa tā mēs bijām tik tāju . . . Gribas raudāt, bet aiz kauna nevar . . .

Mēs līdzināties sarūtinātiem, iebaidītiem bērniem, kas pēc ilgāka laika izbauda mātes gādību un glāstus. Dzīvības siltums, sievietes maigums staro ap mums — ap mums — nāvei nolemtiem. Cik dīvaina, cik mulsiņoša šī rūpība par mūsu dzīvībām!

Izstumtais ir atgriezies cilvēku sabiedrībā. Bet jautājums deg, kā saindēta rēta: ja dzīvība tik skaista un vērtības pilna, kamdēļ . . . kamdēļ tad kaujas laukos šis nežēlības ārprāts?!

Vēl mirkli viegluma . . . vēl mirkli nedomāt . . .

III.

Dzimtenes sētā

BRINIŠKAIS

ir ap mums!

Līdz ar Lieldienu zvaniem Krievijas katedrālēs un cīruļu dziesmām zilos gaisos — viņš atdod mani, uz īsu brīdi, — dzimtenes sētai.

Šī ir otrā manas jaunības vasara!

Sīka atzīme uz atmiņu lapas:

1915. g. maijs.

PĀRNĀKOT —

dzīvais cilvēks tevī sāk mosties un murmināt nesakarīgus vārdus, tikai grūti vēl izlobīt domu.

Cik smaga, cik mocoša šī pamošanās — atgriešanās dzīves īstenībā: sajūst sevi atkal kā locekli cilvēku sabiedrībā! Visas domas, sajūtas, pārdzīvojumi pieder pagātnei. Aizvien vēl esi baiguma varā . . . Neveiklis . . . saistīts . . . Liekas, neproti vairs ne cilvēcīgi domāt, ne dziļi just. Domu gaita, pārdzīvojumu ritmi neparasti, nevarīgi, itkā piemirsti. Svešs esi palicis radošam darbam, savam ideālam! Kādreiz tu esi pa šīm takām staigājis, bet tagad tu maldies, mulsti un netieci no iespaidu meža laukā. Cilvēks ir apmaldījies pats savā sētā. Kautkas netīrs, nepieklājīgs — izvazāts un nobendēts ir tevi. Kaut kur šinī mājā ir paslēpts miroņš . . . Kāds tvans, kāda apmātība! . . .

Baiga vientulība apklāj tevi, kaut laukos aicina maija zveni. Māte — saule, glāb jēl mani!

KRĪZE

nav vēl pārspēta. Vēl esmu jaunas slimības varā. Ir sējas laiks: dabas auglības ieņemšanas laiks. No zemes mitrā klēpja — pret sauli ceļas mulsinošs tvaiks . . .

Jau agri no rīta, es paņemu savus divus draugus — divus zirgus: Mari un Grietu un aizejam, pa rasotu ežmali, ecēt birzskalna lauku.

Visos pakalnos un ielejās, cik tālu acis redz, kustas cilvēki un zirgi. Dzirdamas sievu valodas. Ganu klaigas. Daba skan — kā dzīvības simfonija! Ir debess svētīts darba laiks.

Saule jau brokastī. Manai Marei — kā čaklākai un stūros rinķī gājējai — mugura jau kūp. — Atpūtīsimies, draugi!

Tu apturi un apsēties uz ecēšas malas.

Aizspurdz strazdu pāris, kurš sekodams tev pa pēdām, meklējis saviem mazuliem barību. Bērzi smaršo . . . Ķirpst birzē putnu koris . . . Ķiruji virpuļo zilos gaisos . . . Skatu priecina zāles zaļums, pieneņu un pļavpuķu zieds. Saule staro un zem viņas siltās elpas — zemes svētība garo.

Tu sēdi un vēro . . . Bet atmiņā, kā biedinošs rēgs, krēšļojas: Polijas un Galīcijas izpostītās pilsētas un sādžas, nabaga izmocīti laudis; pārstaigātos kaujas laukos — nobendēto zirgu un cilvēku liki . . . spocīgās, groteskās pozās . . . Tevi apņēm baigs, jo nespēji pārmet laipu no bijušā uz brīnišķo, kat patreiz ligo ap tevi..

Šis kontrasts ir tik spilgts, ka drāud tevi salaust, iznīcināt!

Kā apreibis, vai glābiņa meklēdams — tu streipulo gar zirgu . . . apskauj viņa kaklu . . . Cepure nokrīt . . . Māre — atliekusi galvu, kā mierinot, pieskaras ar purnu tavam plecam, matiem . . . Grieta klusi iebubinas . . . — Ak, draugi! ja jūs saprastu mani! . .

Miesa trīc . . . Pietrūkst spēka un tu pakrīti pie zirga kājām, kļaudams vaigu un pieri pie irdenās zemes. Viņas vēsā velgme — atsvabina elpu un — raudas . . .

Asaras, jaukdamās ar tīruma smiltīm, klājas uz sejas. Bet ir tik labi, tik labi . . . Tu jūti: lūzums, — krīze ir pāri. Dvēsele nav mirusi — tikai nomākta un pagurusi.

Divi draugi — divi zirgi — ar lielām valgām acīm vēro tevi un kustina lūpas, itkā runātu:

— Zeme un saule —
dziedinās tevi.

Atnāk māte. Izklāj baltu drāniņu birzes malā uz zaļās zāles. Noliek krūzi piena un rīcienu smaršīgas rudzu maizes:

— Nāc nu, dēls, brokastot!

— Paldies, māt! — Ar plaukstu gribu noslaucīt seju...

— Vai dēls! Kāds tu noputējis un nosvīdis! —

Cieta, sastrādāta roka noglāsta manu galvu. Mīļas, sa-
protošas, visu piedodošas acis saka:

— Aizej lejā pie avota — nomazgā seju.

Es noduru skatu:

— Labi, māt. Tikai uzkārsu zirgiem auzas.

Nu seja ir skaidra un gaišas acis. Paldies tev, māt! Apmātais slimnieks atspīrgst, sāk celties, staigāt, runāt sakarīgas domas un saprast dzīves jēgu.

Lai sveicināta atgriešanās!
Brīnišķais ir ar tevi.

KRUSTA CEĻI.

Laimīgais! Priekš tevis asins gaita uz mirkli ir pārtraukta. Sēdi uz nosūnējuša akmeņa ceļmalā un atvelc elpu . . . „Seja ir skaidra un acis gaišas“, Skats tiecas pagātnes tālē. Vēl negribas izlaist no acīm sprautā mērķa. Atplūst domu vilnis un ausīs skan jaunības solījums: cīnīties par cilvēku, cīnīties pret karul Spēki briest, kā rieksta kodols zem cietas čaulas. Pagājušais nav tevi salauzis, bet rūdījis, kā spožu un skaņošu tēraudu. Bagātāka sirds, dziļāka jēga, kvēlāka jūta.

— Vēl mazliet noguris esi no pārdzīvotā un patreizējā?

— Atpūties, draugs, un sakrāj spēkus.

— Priekš kā? — neticīgais smaida . . .

— Tu jautā kā neris! — Priekš kā?! — Lai dzīvību, cilvēku un dabu sajustu!

Kas var būt brīnīgāks par apziņu — es dzīvoju: ik mirkli es elpoju, dzirdu savus asins pulsus, izbaudu gaišmas iespaidus, iespēju domāt, just, gribēt, manī ir spēks, kurū atsvabinot tu izbaudi kustības burvību, radoša darba svētību, — tu esi — cilvēks!

— Vai tas tevi nepriecina? Vai par vienu skaistu mirkli mēs neatdodam — gadu mokas?

— Neprāto daudz! Papēm šīs vasaras sauli kā savas jaunības relikviju. Kādreiz, atmiņu grāmatu šķirstot, teiksi:

— Jauka bij šī vasara!

CEĻA JŪTIS

aizvien tu esi, lai dzīves sauli vai arī tumsu sevī nesi.

Pēc Kurzemes pārdošanas, kara šausmas bēgļi atnesa līdz Vidzemes sētās. Bet cilvēku sīkstā dzīvotgriba to pārvarēja un radīja pietiekoši daudz īstas dzīves un skaistuma — arī jaunajos apstākļos. Tā likās . . .

Bet nenovēršamais, tāpat kā brīnīgais — aizvien seko . . .

Jau vairāk kā gadu iznīcināšanas mašīna ir darbā un prasa aizvien jaunus upurus. Šis vāmpīrs dzer tikai svaigas asinis.

Un tikko biju atguvis elpu — atkal mani sagrābj kā spēcīgs, nežēlīgs vilnis un aiznes trakojošā asins jūrā: atdod atpakaļ kara apstākļu drausmā varā.

AIZEJOT —

mātes asaras vēl žūst uz manas sejas, tēva rokas sil-
tums vēl elpo manā saujā . . . Kaut spētu šos dārgu-
mus sargāt! . . .

Jā, jāiet vien . . . Ausīš dzied motīvs:

— Ardievu, mīlās sejas;
Par jums es domāšu,
Kad sāksies — asins dejas . . .

Jāiet . . . jāiet . . . kā tad . . .

— Nu, Marīt, zirdziņu manu! Pleglaud ausis!
Rikšos! — Rati strauji sāk ripot . . . Ardievu — zaļā
— vasara —

Viena gaita nu atkal ir priekšā . . .

Tas bija:

1915. g. septēmbri.

IV.

Pa ceļam

SALAŠŅU ROTĀS

saplūst ļoti dažāda „tauta“ no slimnīcām ievainojumus pārcietušie, slimības vai ievainojuma dēļ atvaļinājumā bijušie, vecāko gadu rezervisti, — vārdu sakot, raiba rinda. Netrūkst arī gaudenu un patiešām kroplu. Lielgabalu gaļai tagad der i tādi. — Patiesībā šādas rotas apzīmē par koprotām — no viņām sastādas krievu rezerves bataljoni, bet mēs gribēdami asprātīgi būt — nesakam viss: „sbornaja rota“, bet — „sbrodnaja“. Kad šādu salašņu rotu, pa daļai privāti, pa daļai militāri ģērbtu, izved uz mācībām, ārējais paskats — pietiekoši nožēlojams. Pilnīgs pretstats tiem brašiem jaunekļu un vīru pulkiem, kuŗi pirmie aplūsa Augustovas mežos, pie Mazura ezeriem, Karpatu kalnos, Galīcijas laukos. . .

— Lai miers visu kritušo dvēselēm!

ISTIE DĪRĀTĀJI

no virsnieku un apakšvirsnieku kadra, ir atstāti rezerves bataljonos mūsu apmācībai. Un patiešām viņu uzdevums nav vieglais: tikt galā ar šo „salašņu bandu“, pārveidot mūs par brašiem karavīriem, varonīgiem tēvijas sargiem. Gaudenu jaunekli, vecu, dzīves likstās nomāktu vīru, ģimenes tēvu pārvērst par iznesīgu un staltu kareivi! . . Nav tak dzirdēts, ka upe tecētu pret kalnu. . .

Šos nelaimīgos necilvēcīgi dresē, pat sit . . . Bet mēs „vecie buki“, kas esam jau izbaudījuši svina svētību

savās miesās, mēs esam gudri: virsnieka vai kaprāja uzslavas un skaistot acu dēļ mēs tak neiesim no ādas list.

— Jūs „puikiņi“, par jauniem un zaliem vēl esat, lai mūs komandētu. Ja tu izturēsies kā cilvēks, tad mēs varbūt ar parādīsim ko varam un protam, bet ja tu uzvedies kā necilvēks, kā suns, ja tu gribi atriebties par to, ka mēs esam latvieši, „inteligence“ (tevim tas ir lamu vārds), ja tev skauž, ka mums ir zināma jēga par lietām un tev viņas nav, ja tu esi dumjš kā zābaks un tomēr gribi būt kungs, — tad mums nav pa ceļam.

— Lamāties cik tev tīk, komandē: „skriešus!“, kamēr rikle sūrst, liec gulties uz vēdera dubļos, — to visu mēs izpildīsim „smuki un godīgi“, bet tev tur tiešām būs maz prieka. Mūsu pacietība ir rūdītāka un šai ziņā aprīnošanas cienīga: drīzāk tev apņiks komandēt, nekā mums darīt. Bet kā mēs izpildām un izvedam tavas pavēles un rīkojumus, to atstāj mūsu ziņā... Tu gribi parādīt savu varu — mēs savu spīti. Lai notiek!

— Tikai nebrauc ģīmī — nesit kaujas laukā ievainotam, nolādētais suns! Mēs pacietīsim — pretīm nesīsim, bet zini, par to tevi gaida drausmīgs sods: ja būsīm kādreiz kopā kaujas laukā — pirmā lode būs velīta tavam paurim un tikai tad otrā lidos uz ienaidnieka pusi. Tādēļ sargies no uguns, kas gailē mūsu apvainotā skatā! Sargies žurka!

Kaujā šie aizmugures varoņi smuki prot slēpties aiz mums un nāves tuvumu jūtot kļūst nožēlojami, nevarīgi un bailīgi. Ir atriebts jau bez mums.

— Nav vērts „smērēties“ ar tādiem, kam tik un tā no bailēm bīkses pilnas! Un tamdēļ tikai retumis piepildas drausmā apņemšanās.

Mēs esam spītīgi un gudri. Mums nav nekādas patikas, ne arī steigas — kara pūķim rīklē skriet. Laba tā diena, kas nodzīvota. Jau trešā pārbaude un aizvien vēl mēs neesam pietiekoši sagatavoti kara darbībai. Un tā mūsu „salašņu“ rotu nav iespējams aizsūtīt uz fronti. — Te nelīdz pat bataljona komandiera — ārkārtīgi zvēriska pulkveža — mežonīgā rīcība. Mēs smuki iz-

vedam savu. Maršēt, kā pienākas parādē, mēs neprotam. Improvizētā uzbrukumā dažādus šķēršļus pārvarēt — ar to varētu samierināties. Bet tad nāk pats galvenais numurs: pārbaude — cik pamatīgi mēs protam ietriekt durkli pretinieka ribās.

Šim nolūkam steļos iestiprināti salmu maisi. Kareivjiem, vienam pēc otra, ar mežonīgu — urā! — saucienu jādrāžas šai salmu lellei virsū, mirkli jāapstājas, ar soļa izklupienu jāietiec durklis, tūlīt jāizrauj atpakaļ un, nepārtraucot urā — saucienu, jāskrej tālāk un jānokauj otra lelle. Tas viss jāizdara ļoti akurāti un jo mežonīgāk, jo labāk. Te nu tikai sākas īstais jaudalīšs.

— Ātrāk skriet! Kliegt stiprāk! Spēcīgāki triekt durkli! Izklupiens nepareizs! Atlikt! Sākt no jauna! Vēl reiz! Vēl reiz! . . .

Tā tevi nomoca līdz nesāmajai. Tu vairs tikai elpo un liekas, asinis sprāgs ādai cauri.

Visvairāk dabon ciest vecie un gaudenie. Centies kā gribi, pa prātam vairs neizdarīsi: pulkvedis ir „lielajā”. Pulkvedis rēc kā satracināts zvērs:

„Vada komandieri! Ņemat nūjas! Stāties pa divi aupuš! Ja nedara kā nākas, — sitiet viņus!”

Vadnieki ieņem vietas. Mēs atkārtojam durkļu cīņas — visdrausmākā cīņas veida — paņēmienu. Skrējiena virzienu tagad iezīmē uz sišanu pacelti spieķi. Vadnieki kā apmulsuši, negrib izpildīt necilvēcīgās pavēles. Pat šiem uzticīgiem rokas puišiem šis joks šķiet par piparotu. — Cilvēkus sist! . . . Tas ir par daudz! . . . Tas ir trakums! . . . Bet pulkvedis nerimstas:

„Kuņas bērni! Sitiet viņus! Ja ne — es likšu jūs arestēt par pavēles neizpildīšanu. Nošaušu jūs, bendes maisus!”

Un nūju belzieni gulst uz mūsu sasvīdušiem pleciem un mugurām . . .

Bet pēc tam mūs sūtīs mirt par tēvijū un caru . . .

Pēc ģenerālpārbaudes, kā pazemoti, saniknoti un spītīgi dzīvnieki, klusi lādēdamies izklīstam pa savienmītekljiem.

Mēs vairamies atklāta skata, negribam runāt . . .

Kauns un dusmas . . .

— Pat suns nirdz zobus vai smilgst, kad viņu sit vai kājām spārda, bet tu nedrīksti kurnēt, jo esi — kareivis.

— Baro kroņa utis, pūsti savā kaktā, ciet klusu un krāj spiti. Tas ir tas labākais, ko tu vēl vari.

Protams, arī šoreiz pūles izrādas veltas: mēs neesam lietojami. „Salašņu“ rotu nav iespējams aizsūtīt uz fronti.

Aizvien vēl mūs dzenā pa Petrakovas alejām un parkiem, kur agrāk risinājās dažnedažādas mīlas dēkas starp ķeizariskā nama augstmaņiem un dāmām,

Trakais pulkvedis, pārliekas centības dēļ, pārvietots uz citurieni . . .

Kļūst baumas, ka īpašas apsardzības uzraudzībā mūs sūtīšot uz kaujas lauku.

Vienalga . . . viss vienalga . . .

KURP EJAM

pa rudens dubļiem, kas žļurkstēdami jūk zem mūsu smagiem kareivju zābakiem?

Līdzī vienmuļīgam soļu rakstam, šķiet, kāds nejēga līdz apnikumam atkārtu vienu un to pašu, vienu un to pašu:

Slapš, slapš, slapš . . .

Tu lops vai spoks,

tu spoks vai lops . . .

Slogs, slogs, slogs.

Kā piedzērušas un nekītras sievietes skūpst — riebīgas ir aizmugures gaitas. Vai atmiņā saukt, atsegt šo netīro kailumu! Man šķiet, tas cilvēku var tikai apvainot, pazemot. Kaujas laukos nāvei un ciešanām piemīt zināms cildenums, pat savdabīgs skaistums. Ierauts lielajā cilvēces tragēdijā tu ziedo augstāko vērtību: dzīvību savu. Še nāve tev seko, kā atpestītāja. Bet aizmugure — kā saindēta, pūstoša brūce. Tik grūti tai

pieskārties. Tāds pilnīgs bezmērķa un bezizejas tukšums, kur pat nāve nav iespējama.

Un tad — kad mūsu dzīve par daudz moku un tumšu pārdzīvojumu pilna — cilvēks ieslēdzas nejutības čaulā, lai paglābtos no ārprāta un bojā ejas. Kā noreibuši un apmāti jūga vilcēji, mēs staigājam tumsā. Tikai retumis noskaidrojas seja, pamirdz apziņas brīži, kā saules dzēliens slimām acīm. No jauna iedegas jautājumi:

— Kas esi? . . . Kurp ved šī pazemojumu un asins gaita?

— Turi žaunas, „norij krupi“, ja stulbs, nekātrs virsnieks tev seļā sit, kājām spārda. Aizmirsti, ka esi cilvēks, atdodies līdzīgi kustonim svešu, izvirtušu varmāku varā, kuŗi nav cienīgi cilvēka vārdu nest. Neprasi: par ko? kādēļ? . . .

— Slepkaŗo! Visu atdod, pašu augstāko ziedo, pret paša gribu sekmē cilvēces postu!

Ārprāts . . . ārprāts . . . Neļēdzību mudžeklis . . . Galva džingst . . . Lāsti, izmisums un spēte krājas pa zemoto dvēselēs . . .

— Ja tas reiz laužas uz āru, kas drikstēs mūs nosodīt?!

— Kurp ejam pa rudens dubļiem?

Atbildes nav . . . Tik vienmērīgā soļu rakstā neapklusināmais muldoņa šļebina savu neļēdzīgo:

Slapš, slapš, slapš . . .

— Tu lops vai spoks,

tu spoks vai lops,

slogs, slogs, slogs . . .

Ja . . . Tiešām, smags slogs!

Te, kādā jaukā dienā vējš uzpūš svaigu elpu:

„LATVIEŠU BATALJONI“ . . .

Ir dibināti Latviešu strēlnieku bataljoni! Liels saļūsmas vilnis ir atkal vēlies pa Rīgas ielām.

„Latvietis iet aizstāvēt savu dzimteni.“

„Mums atļauj mirt uz pašu zemes“ . . .

Šī ziņa pulcē izklaidētos latvju kareivjus un virsniekus Rīgā, Daugavgrīvā, kur veidojas īpatnas kaujas

vienības. Še pulcējas: kurzemieki, kam nav vairs savu māju, jo Kurzeme ir pārdota; stkstie darba rūķi vidzemnieki — tiem apnikusi izklaidā vientulība krievu pulkos; latgalieši, kuŗi pēc „tautības“, kā viņi paši saka, — ir katoļi, bet pēc „ticības“ — latvieši. (Kad latgalietim prasa: „Kādas tautības?“ — „Katolis“. „Ticības?“ — „Latviešu“). „Un tiešām! — latviska „ticība“ te ir galvenais, ticība latvju kopējai lietai, pārliecība:

„ES ESMU LATVIETIS!“

Mums piebiedrojas arī daudzi igauņi. Strēlnieku bataljonos ierodas arī Rīgas „čomiņi“: divainie „miera laika puikas“, zaļa, bezrūpīga un droša jaunība, kam nekā nav ko zaudēt, kas visu liek uz spēli. Viņus karš un jaunās latviešu kaujas vienības pievelk un saista kā pārgalvīga un traka dēka.

Un arī mums — 30 latviešiem no vienas krievu rezerves rotas — nepanesami kļūst aizmugures dubļi un meklēdami izejas no drūmā sastinguma un vientulības, mēs gribam nokļūt pie savējiem, mēs gribam — uz Latviešu strēlnieku bataljoniem!

Ar lielām un neatlaidīgām pulēm tas mums beidzot arī izdodas. Ne labprāt mūs laiž, jo daudziem varas vīriem Latviešu strēlnieku bataljoni ir kā dadzis acīs. — Kas mūs pulcēja Strēlnieku bataljonos? Dzimtenes mīlestība? Nevaldāms cīņas gars? Tautas tiesību un spēka apziņa? — Varbūt arī tā.

Nenovēršamais, neizbēgamais mums visur seko, un kara apstākļi visur ir puslīdz vienādnejēdzīgi. Varbūt taisni tādēļ kaujas laukā, tāpat kā trimdā vai svešumā, savas tautas ļaudis ir tuvāki, viņu sabiedrība mīļāka, saprotamāka. Kopēja dzīve, kopēja sapratne, — lai kopējs arī kaps.

Mēs daudz nedomājām, kamdēļ tika dibināti šādi strēlnieku bataljoni un kāds būs viņu uzdevums. Šīs latviešu kaujas vienības radās itkā pašas no sevis, kā dabīga un neatvairāma nepieciešamība. Vienkārši: bija

pienācis mūsu laiks. Sakrātā nobriedusē un apspiestā enerģija prasa darbības un uzdevuma.

Tagadējā kara, kur nāves mašīnas izrēķinas ar miljoniem kā nebijušiem — vienkāršs kareivis nevar augstu vērtēt savas dzīvības. Nomet šo dārgo dabas balvu vienā vai otrā malā, tapt iznīcinātam kā kukainim zem nejauša soļa spiediena — tāds mūsu liktens un bezizeja. Nenozīmīgs un nožēlojams. Mēs nesam sava laikmeta lāstu un neredzam laimes un atpestīšanas.

Šai bezizejas tumsā: „Mirt uz dzimtenes zeme! Mirt par dzimtenes zemi!“ — tas skan gandrīz kā pestīšanas zvans un atmodina teikās un nostāstos minētos sentēvu tikumus un varonību. Un ja daudzus šis aicinājums aizkustina kā sentimentāla, bet dziļi izjusta melnija, tad tomēr smiekliem un ironijai vai arī skeptiskam smīnam te nav vietas. Tā ir svēta lieta, par ko cilvēks spēj dzīvību kīlā likt. Ar ko mēs saauguši, tas mums mīļš. To nedrīkst nonievāt, tāpat kā nevar nosodīt idejas: dibināt Latviešu strēlnieku bataljonus — likt pamatu patstāvīgas tautas aktivitātei un apvienot viņas spēkus cēlam uzdevumam.

Liela tautas ir ierautas nāves dejas virpuli — mēs viņu pakājē . . . Arī tas mazais no mazākiem, kuŗu grib samīt pasaules karš, ceļas un saka: „Es arī vēl dzīvoju, man tāpat kā katram ir neatņemama tiesība uz zemi un cilvēciņu dzīvi. Es prasu tikai to, kas pieder man, kā mantojums no audžu audzēm.“

— Visgudrie politiķu kungi! Jūs esat droši par savu ādu aizmugures siltā kaktā. Nesmīniet par mums! Mēs gribam paši lemt par savu dzīvi, mēs gribam būt brīvi un kungi savā zemē, bet mums atlikusi tikai kaīla dzīvība, un tā pati nepieder vairs mums. Mēs ņemam sev beidzamo tiesību, izvēloties kapa vietu uz Latvijas zemes. Tas ir latvju tautas izmisuma kliedziens, protesta sauciens cilvēku laimes, tautu kultūras un labklājības iznīcinātājam — karām. Jā, taisni šis izmisuma kliedziens un ilgas, tikt atpestītiem — ja ne dzīvē, tad nāvē! — aizveda mūs Latviešu strēlnieku bataljonos.

Agrā janvāra rītā 30 dažādi gērbtu kareivju iet pa

Petrakovas ielām uz piestātņi. Rakstā soļojot, gulošo pilsētiņu uzmodina krievu ausij neparasta meldija:

Div' dūjiņas gaisā skrēja . . .

Tik divaini tas vilņo ziemas gaisā. Kaut kas tumsā aizmirsts un nomocīts mostas, runā uz tevi, līdz sajūsma mūs nes . . .

Tā aizejot mūs pavada svešu ļaužu naidis, nenovēlība un izbrīns, jo mūsu acīs gail neprātīga, bet skaista drosme:

— Labāk mēs mirstam uz dzimtenes zemes, nekā minam aizmugures dubļus zem svešu kungu pātagas.

— Mēs būsim sarkans piliens asinsjūrā, un tā būs mūsu uzvaras vai nāves gaita.

Pusnomodā rit mirkli bez skaita un vilciens mūs aiznes — uz strēlnieku bataljoniem.

1916. gada janvārī.

Latvju strēlniekos

PIRMIE IESPAIDI,

ierodoties 1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku bataljonā, patīkami un mierinoši. Virsnieku attiecības pret kareivjiem cilvēcīgākas un tuvākas. Jā. Karš un ciešanas padara visus vienlīdzīgus. Kaujas brīdī latvju virsnieks un kareivis kļūst biedri, kuņiem vienāds liktens un uzdevums. Nāvei vienā ziņā ir ļoti simpātisks raksturs: viņa neatzīst privilēģiju. Baigo nebūtības tuvumu jūtot, mēs tikai īsti saprotam, ka visi esam — cilvēki — brāļi, ka mums jāmacas dzīvot dzīvību saudzot un mīlot.

Mēs ieradāties, lai aizpildītu robu, kas radušies pēc oktobra „ugunskristībām“ 1915. gadā. Tās bija pirmās strēlnieku kaujas-cēls varonības apliecinājums.

Pēc šīm „kristībām“, ar uguni un pašu asinīm, latvju strēlnieki mantoja vārdu „varonīgie“.

Bet nāve katrā kaujā aizvien vāc bagātu ražu. Aizvien . . . Tā ir apbrīnojami vienkārša un parasta norise.

Šo pelēko nenozīmīgo ļaužu tak ir tik bezgala daudz, un saudzēt viņus — tas būtu dīvaini un neparasti. Pie „īstiem“ kara vadoņiem (es domāju cara generāļus), valdot uzskats, ka izkaut mūs neesot iespējams.

— Vai tas nenozīmē, ka mēs esam tikai spēļu kārtis pasaules vareno rokās, un ka pelēko kareivju masa ir tomēr snaudošs spēks, ar ko gadījumā nopietni jārēķinās, ja viņš mostas un prasa savu tiesu un vietu pie dzīves dzīru galda.

— Kas teiks, vai ar gudru ziņu tīši nav organizēta šī tautas slepkavība, lai vājinātu mūsu spēku?

— Kas teiks, vai mūsu nodomiem un pašreizējai drosmei jau priekšlaicīgi kaps nav rakts? —

Mūsu galvas par vienkāršām un nogurušām, lai drikstētu par to domāt . . .

* * *

Dzīvojam zemnicās, kuŗas ir siltas un ērtas, salīdzinot ar 1914. gadu, kad cauru ziemu salām kailos ierakumu grāvjos un atpūtā nonākuši — cauros poļu šķūņos.

Še viss nospraudīts, nomaskots jaunam zaļām eglītēm. Nelieli laukumi, celiņi — priekšzīmīgi tīri, uobārstīti dzeltenām smiltīm, kā kapos . . .

Dienas aizrit parasto dienestu pildot, vai nododoties kaujas apmācībām. — Naktis, zvaigžņotas un klusas, modina skumjas. Dažreiz sarga uzdevumu pildot gribas ļauties vieglu un nogurušu domu straumei, lai viņa tevi nes. Nekas tevi netraucē, tikai pa retam lielgabalu grāviņi grudina tālumā.

Garā rindā aizslīd pagājušās dienas, pazīstamas un tuvas sejas . . . Tad viņu soļu pēdas ceļu smiltis izdzēš skrejošie vēji, un tālums ieņem vietu starp tevi un nodzīvoto laiku, kam atgriešanās nebūs . . . Un gribas atkārtot vecu veco sentimentālo stāstu par ideālo jaunekli, kas ticēja cilvēkam, bet izgājis pasaulē — neatrada viņa. Kādreiz pa kapsētu staigādams jauneklis lasīja uzrakstus uz krustiem un akmeņiem:

„Tik šeit patiesi atpestīts būsi,

kad tevīem piepulcēts kļūsi“,

„Vairs neausīs Tev rīts —

Viss piepildīts . . .

Spēji, neapzinīgi ritošo sajūtu gaitu — pārtrauc apziņas strāva. Patiesi! Šis dīvainais klusums, skuju smarža, dzeltenās smiltis; zemnicas, kuŗas guļ ļaudis pelēkos tērpos — atgādina kapus! Dzīvus kapus! . .

— Ja, jā! Neizvairies! Nupat tu par to domāji.

Skaidra un bezgalīga zvaigžņu telpa staro pār strēlnieku nometnēm un itkā aizmūža elpa appem mūs. Mēs esam itkā iepriekš nāvei lemti un, dzīvojot dīvainu apakšzemes dzīvi — klusi mirstam.

Bet varbūt te ir veļu valsts — apburtu varoņu kapi, kas gaida savu atpestītāju? Varbūt . . . varbūt... Jo kas lai zin, no kādas dzijas liktens mūsu laimes kamoliņu tin . . .

Olaines mežsargmāja,
1916. g. 11. janvārī.

ESAM IERAKUMOS,

tanī pat apvidū, kur mūsu rotai bijušas pirmās uguns-kristības 1915, gada 24. oktobrī.

Ierakumu otrā līnija, Mežs. Mūsu būdas kā lielas bekas, viena blakām otrai, paceļas slaido priežu un egļu pakājē.

Pa naktīm ejam izlūkošanā. Pašreiz gan tas vairāk tiek darīts paraduma, virsnieku iedomu un garlaicības dēļ. Kad satumst, izejam, pielienam pie ienaidnieka žogiem . . . Nospindz pa lodei gan vienā, gan otrā pusē. Paguļam kādu stundu sniegā un novērojam pretinieka rīcību otrā pusē. Vairāk gan jāapmierinas ar nejaušu troksni, ieklepošanos. Šur tur kā jāntārpīnš pamirdz niecīga guntiņa no kareivja cigaretes. Traucēt „Frici“ katru nakti — tas būtu par daudz uzbāzīgi un gluži sveikus jau viņš mūs nepalaistu tik un tā.

„Bet vienreiz mēs pamatīgi piešuvām „Friciem“ bārdū,“ stāsta vecais Bērziņš, ceturta vada komandiers, īsu ziemnieka pīpīti sūkādams: „Mēs izgājām trīs: es, Dobulis un resnais Līģers. Sniegs pielaidies mīksts. Soļu nedzird. Apkārt sniega migla. Mēs paši baltos ķiteļos, tikpat kā neredzami. Jāu dienā noskatījamies, kur vieglāk izgriest dzelonžogu. Izdevās laimīgi. Pavisam nepamanīti iekļuvām „Fricu valstībā“. Drusku neomulīgi, bet ja ciemā iets, tad jāpaciemojas ar un jāapskata kā kaimiņiem klājas. — Rau, tepat priekšpostēņa blindaža. Stundenieks dirn ārpusē uz šautenes sakucis. Pārējie tā tad norīko maiņu, vai arī iekšā atpūšas. Nokniebt šo vienu? — Bet saceltos troksnis . . . Skaidrs, ka ar veselu ādu tad cauri netiktu. Tādēļ — nogaidi-

sim maķentī. Klusums. Mūsu slēptuvē dzirdami tikai triju cilvēku dzīļie elpas vilcieni. Mēs saņemam visus piecus kopā, lai paliktu aukstasinīgi novērotāji. Es astopu Līģera zvērošo skatu, kas met guntiņas kā kaķim, jau Dobuls — labākais šāvējs rotā — ceļ roku pie šautenes, bet es dodu zīmi, lai klusē. Te — soļi, paklusas balsis . . . Man liekas, mēs iegrimstam sniegā un sasalstam: priekšposteņu maiņa nāk mājās, un tepat mums gar deguniem — vesels pusducis! Pat Līģers purina galvu. Saprotu: uzsākt cīņu nozīmētu — pazaudēt. Nu tikai jānogaida izdevīgs brīdis, lai varētu lasīties pa diegu*). Kamēr mēs tā mirkli pārlietam ko darīt, „Friči“ nesteigdamies sastāta šautenes strēķi ārpus blindažas un paši, viens pakaļ otram, mierīgi čalodami, pat iesmielāmies, laikam par kādu atjautību, vai anekdoti — salien blindažā atpūsties. Mēs to tikai gaidām . . . Bet ak tu, nolāpīts skroderis! Viens atgriežas atpakaļ un pagājies gabaliņu nostāk — sāk tūpuļot. Laikam nabagam uznākusi spēja vajadzība. Un taisni tagad viņam vajadzēja piesmerdēt gaisu! Mēs drebam aiz nepacietības, sakoduši zobus. Beidzot arī viņš ir galā un pogādamies iet pie strēķa, paņēma šauteni. Nu ir ķeža! viņš paliks ārā apsargāt — nodomājām. Bet pēkšņi, laikam saukts, atliek šauteni un iet iekšā. Itkā iepriekš norunājuši, sajustami viens otra nodomu, mēs ar mērķaķa veiklību esam pie blindažas. Resnais Līģers, kā spēcīgākais, piespiež durvis ar plecu un kur viņš pieliek roku, tur tēvreizi par velti skaitīt. Mēs ar Dobuli paķeram šauteni no strēķa un aizsprostojam durvis, ietriecot šautenes durkli durvīs, bet rezgali zemē. Līģers pārbauda un paklusu nosaka: „pasl!“ „Friči“ mirkli klusē, tad sāk dūkt kā bišu strops, Bet mums jau zeme deg zem kājām. Uzsaucam cietumniekiem: „Ar labu nakti!“ — paķeram viņu šautenes un dodam kājām ziņu.“

„Muļķi, kādēļ tad „draugus“ nepaņēmat līdz, vai nedrāzāt pāris rokas granātas iekšā. Lupatas vien būtu pajukušas.“

„Neriskējām. Un nebija arī vajadzīgs. Bez tam mums līdzī bija dots rīkojums: „Izpildīt labi un bez

*) lai varētu aizmukt,

trokšņa". Iztaisīt traci jau viegli, bet cik tur jēgas, ja tevi pašu nomiedz kā cāli, vai arī, ja sāk ārdīties artilērija un sajauc debesis ar zemi un mūs pašus pa vidu."

"Nabadziņiem droši vien bargi nācās ciest par tik mulķīgu iekrišanu. Priekšniecība viņus, protams, neglaidīja. Galvenais — šautenes pagalam! Saki, kas ir kareivis bez šautenes pie stingrās vācu disciplīnas?"

"Te jau ir tas joks! Pats galvenais vēl nāks," turpina stāstītājs: "Viņi tak atnāca savām šautenēm pakal. Skaidrs! Mēs bijām tikko paguvuši atvilkt elpu no trakā skrējiena, kad mūsu priekšpostenis atveda veselus sešus ciemiņus. Septītais, laikam tas tūpuļotājs, ar kuŗa šauteni aizsprostojām durvis, nebija līdzī nācis. Ja, viņi atnāca un mierīgi atdevās gūstā. Tak laikam izvēlēdamies to vieglāko likteni, jo par šauteņu pazaudēšanu tik un tā viņiem būtu jāizcies bargs sods. „Bez šautenēm mēs neesam vairs kareivji vācu armijā“, viņi paši teica.

"Nu, tas tik ir ķeizarcipars! Droši vien tas septītais, kuŗš neatnāca līdzī, samelos, ka priekšposteni mainas laikā latvieši — „nocollēja“ (sagūstīja)".

"Lūk, puikas, ko nozīmē tīrs darbs. Labi un bez trokšņa," pašapzinīgi nosaka vecais Bērziņš, sirmais seskis.

Šis vecā vīra stāsts (viņš bija laimīgais, kuŗu nepēma lode), man spilgti notēlojās atmiņā, kad no kāda parastā izlūku gājiena nosaluši un klusi līdām savās alās, uztinām kroņa cigareti tai laimīgā apziņā: varbūt, atlikusē nakts un visa diena, tagad piederēs tikai mums pašiem.

MĪLA

aizvien tin līdzī savu nevienādo liktenpavedienu cilvēku gaitās. Viņa pavada arī mūs — nāvei nolemtos un piemērojas kuŗa apstākļiem.

— Nāve tik tuva, tamdēļ jāņem ar skubu katrs mīlas un baudas mirklis. Sauss jāiztukšo reibais kauss,

lai no dzīves aizejot nebūtu ko žēlot, ka neizdzerts palicis viņš.

Sastrēgušu kaislību skurbā uz brīdi izgaist smagā dvēseles vientulība, aizmirstas nāves domas un vieglāki top. Šie laimīgie brīži tomēr ir tik reti, tik reti.

Kā vētrā liesmojoša un dziestoša lāpa — ir strēlnieku mīla.

Ir še sava daļa poēzijas un romantikas; pat ļoti daudz sirsniņas, aizkustinošas naivitātes. Katrai meičai ir savs zēns, kuram viņa neliedz savu skūpstu un glāstu, neliedz — pati sevis, jo viņa domā: — Mans zēns kaujas laukā ziedo savu dzīvību, kapēc lai es viņam neziņojos kā sievietē? Kam lai es glabāju, kam lai atdodu savu daiļumu un glāstus, ja ne viņam — leģendāram latvju strēlniekam?!

Savdabīgs kara mīlas skurbums ir itkā apmājis sievu un meiču prātus. Saldi aicina viņu skati, acis un gaita . . .

Mums ir paradums rakstīt, un laime saņemt gubām vēstuli, kas, kā smejas, tiek rakstītas „iepazīšanas nolūkos.“ Tiesa, tas skan banāli, bet tā ir nevainīga rotaļa, kas izklaidē „nāvīgo“ garlaicību, vai arī ierosina nerātus un pārgalvīgus nodomus.

Kurp tu arī neietu, visur tevi pavada mīla. Dažu viņa izjoko, citam sniedz baudu, trešam — dara sāpes.

Un svešs jums nebūs nostāsts par jaunekli (tas izklausas kā sentimentāla pasaka), kas mīlēja jaunavu un, aiziedams karā, atstāja viņu neaizskartu. Visu laiku zēns glabāja atmiņā atvadu skūpsta reibumu. Rit drausmais laiks un tikai vēstules ir tilts starp viņu sirdīm. — Bet kāpēc beidzamā laikā vēstules tik retas? Varbūt ceļā noklīdušas? Varbūt! . . .

— Ne, ne! Vēl aizdomām nav vietas.

Braucot uz fronti pulks apstājas pilsētā . . . Zēns satiek savu meiteni ar nolaistu skatu.

— Kāpēc viņa nepriecājas par atkalredzēšanos? Vai priekšā stāvošā drīzā šķiršanās spēj iznīcināt tikšanās saldumu un prieku?

Bet rīt' jau kauja, jādodas tālāk . . . Nav vaļas pat skūpstam.

— Pēc kaujas zēns saņem vēstuli no viņas un priecīgs plēš aploksnī:

Mans neizsakami mīlais!

Piedod, es nespēju ilgāk gaidīt! Šai drausmajā laikā man vajadzēja atbalsta un es pieradu citam. Domāju, ka mani sapratīsi . . . Tici, man nebija viegli . . . Vēl reiz piedod, jo esmu tikai sievietē. Aizvien Tu paliksi mans neaizsniegtais ideāls. . .

Pirmā mirklī zēns tomēr nesaprot un klusi murmina: „Kāpēc es šonakt paliku dzīvs! Kāpēc granāta sašķaidīja divus manus biedrus, bet mani atstāja neaizskārtu?!“

Kā tumša, vētrains nakts dziļā mežā, baigas ir mīlas sāpes nāves tuvumā. Bet šē viņas saplūst kopā ar kara traģēdiju, drīzāki aizmirstas un dziļāki dzen cilvēku ledainā sastingumā. Viss top nenozīmīgs un mirst, ko skar nežēlīgā kara elpa.

Rit baigais laiks un vēlāk zēns domā: „Tas ir Neuzvaramais, drausmais Koloss, kas tagad ieņem dzīvē valdošo vietu. Tas prasa visu — tavu dzīvību līdz. Viņš — kara rēgs, kas ir tik atbaidošs un šausmīgs, ka nedrīkst vairs to skatīt kā īstenību, jo ārprāts šķiet tuvu, viņš bez zēlastības strīpo no saraksta lielās un skaistās cilvēcības idejas, humānos sapņus par pasaules mieru un brālību; viņš iznīcina, pārvērš kapenēs cilvēka gara, mākslas un zinātnes sasniegumus, kas bij aizgājušo dienu galvenais saturs un jēga. Tam tagad jāpaliek savrūp, kā padevīgam lūdzējam, jāklus un bez kurnēšanas jāgaida, kad atļaus visžēlīgi vārdu teikt. Viņš drausmais un nežēlīgais viens par visumu, mirklī sagrauj mūžos celto, cilvēku un tautu likteņus lēmj. Priekš viņa tava dzīvība, tavu domu un jūtu pasaule, tavas sāpes — putekļos sabersts smilšu graudiņš, ko vējš nomet izkaltušā tuksnesī.

Un zēns saprot daudz, kas senāk viņam šķita nepārvarams; bet sievietes sirds arī tagad viņam paliek brīnums un neatminama mīkla.

JAUNAS ZEMES PILIS

ceļam . . . Tās ir lielas ēkas — mitekļi veselām rotām — līdz pusei ieraktas zemē, būvētas no apaļiem, gribas teikt: vēl dzīvajiem kokiem. Vietu vietām iebūvētie alkšņi un bērzi dzen bāli zaļas atvases, jo tuvojas pavasars. Pie sienām un griestiem (tie izpilda arī jumta vietu) plaukst skumjas nevarīgas lapiņas un drīzi novīst zemnicas tvaikos un dūmos, pavasara vējos nešūpotas, mīļās saules nesildītas. Visa ēka un jumts — kas tiek noklāts zaļām skujām un biezu zemes kārtu — balstas uz šiem, kā kapā apraktiem un klusi mirstošiem alkšņi, bērzu un egļu stabiem. Gar abām pusēm šie stabi, itkā paspārnē, norobežojas ar dēļu paaugstinājumu, tā saucamām — „nārām“. Tur ir mūsu guļamvietas, ēdamgalds, dīvans . . . Visas ērtības vienuviet. Dzelten smilšu parkets . . . Mītnes vidū kamīns: viena vai vairākas dzelzs krāsnīņas. Tās bieži ir nokaitušas vēl sarkanākas kā virssezanta veselīgais gīmis, bet bieži atkal kūp un dzen kodīgi smaršīgus dūmus degunā, acīs un kaklā . . . Kamīna priekšā uz balta bērza blūķa sēd dežurējošais krāsnkuris, piesarkušām, asarotām acīm, biksta slapjās malkas pagales, šņaukājas un lādas . . .

Un pār visu bieza zemes kārtā, kas noslēpj saulei un zvaigznēm šo apakšzemes zalonu, līdz ar viņa pelēkiem iemītniekiem. Tomēr arī šie kādreiz ir tīkami un labi, kā mājās, kad noguris un izmocījies pēc kaujas vai izlūku gājiena, neizgērbies nokrīti atpūtā uz kailiem dēļiem un miegs tevī apņem vēl labāk kā mīkstā dūnu gultā. Zemes tvana puskrēslā — kur dienas gaisma raud caur maza lodziņa asarotām acīm, kur naktī mazas lampiņas, vai sveces gaismā spokainas ēnas tinas ap nenomizoto bērzu un egļu sienām un griestiem, — kvēpst mūsu jaunās dzīvības: skan brašas un bezkaunīgas dziesmas, sprēgā jautrība, asprātības, piparotas anekdotes, mirst sirds skaidrība, dzimst izmisušas nāves domas, plaukst kautrais un nerātnais mīlas stāds un brīžam strēlnieku lūpas murmīna klusu lūgšanu par mīļiem tālumā. Iemirdzas domas, uzplūst jūtu vilnis un dziest līdzī ēnām zemnicas puskrēslā.

Mums apkārt bērzu svētnica un tājāk egļu un priežu mežs . . . Zaļā vasarā te būtu brīnumjauka dzīve, bet kas to dos! Nemiers mūs dzen, mēs esam kā izstumtie vai nolādētie, kas meklē atpestīšanas vai nāves.

MAN TĪKAS ATZĪMĒT

strēlnieku dzīvē tikai to, kas saistīts ar zināmu poēziju, heroismu, vai tragismu; nevar noklusēt arī tā, kas laužas kā protesta kļiedziens no asiņu skurbā apmātiem prātiem.

Sēdot tranšeju grāvī, zemnicas puskrēslā, uz celma nopostītā mežā, — man domās krēšļojās mūsu mazās tautas svešniecības gaita un uz piezīmju lapas, Latvju strēlnieka kabatas grāmatīnā, rodas saraustītas piezīmes, īsas, vēl nepilnīgas un nenobeigtas, pārdomas, gleznas, atmiņas . . .

Tagadējais karš, pārvarīgie — mūsu saprātam vairs neaptveramie — pārdzīvojumi kaujas brīžos, kā tie pārveido un iespaido cilvēka psichi, — to nevar visā pilnībā attēlot. Tas iet pāri mūsu spēkiem. Nabaga cilvēks te apmaldās kā tumšās alās, kuņas pilnas asiņu tvana, šausmu, ārprāta, nejdzību un atkal nejdzību. Bēgt gribas no visa tā, bet ja tas nav iespējams, tad izdomājam melus un apmānam sevi.

Tādēļ par katru uzvaru mums dzied skanīgas slavas himnas, lai pārkliegtu trūdu balsis, ko atnes šalcošās priedes no brāļu kapiem smilšainos pauguros. Katra gaišāka parādība, pat visniecīgākais panākums tiek vairākkārt izpušķots, lai aizpildītu tukšumu un saskatītu savas rīcības jēgu. Uzrakstītais — lasītāja iedomā — vēl lieku reizi tiek pavairots. Tādā ceļā arī nejdzībā var atrast saturu. Bet tumša un neizdibināta paliks mums, kā arī tiem, kas ir aiz mums, šī pasaules un atsevišķu tautu tragēdija: **k a r š!** Še beidzas skaidrās apziņas ceļi, viņus aprij tumsa. Un ja tev būs laime palikt dzīvam un atgriesties normālā dzīvē, patiešām grūti tad būs iedomāties, ka pārdzīvotais ir bijusi tie-

šamība. Patreizējo mēs turam par ļauniem murgiem-mānam sevi, apreibinām jūtas un prātus, grimstam vien, tulībā un apātijā; apvelkoties ar nejutības čaulu, instinkti vi bēgam no pārvarīgās un šausmīgās tiešamības, jo par daudz mīlam dzīvi, viņas skaistumu un brīvību. Tikai šādā ceļā mēs ceram paglābt sevi kautko no cilvēka.

Bet mēs mīlam arī savu zemi un nu sākam iemīlēt arī savas mokas. Mēs nezinām daudz, tik jūtam, ka lielais vilnis mūs pacēlis un nes, ka atpakālejas vairs nav. Ar uguni un pašu asinīm mēs esam kristīti par savas tautas varoņiem un tikai šeit ir mūsu atpestīšana, vai arī — bojā ejā. Par savas tautas godu, par Latvijas vārdu un neatkarību mēs ziedojam augstāko, ko cilvēks spēj; par cerību, kas kādreiz varbūt piepildīsies. Varbūt . . . Varbūt piepildās ilgas un Latviju brīvos, bet sen jau tad smilgas uz strēlnieku kapenēm līgos.

BET TAGAD! . .

— Ģērbties! Stāties uz laukuma! Bez šautenēm! Rota norīkojas četrstūrī.

Rotnieks paziņo, ka pēc bataljona pavēles tiks sodīti divi kareivji, kas patvaļīgi atstājuši rotu un tikai pēc trim dienām atgriezušies.

Un puīšiem — liek nogērbt ierakumu netīrumu un šviedru piesātinātās bikšeles un gulties uz vēdera zemē. Četrus no mūsu vidus izsauc un nostāda aupuš zemē gulošiem. Vadnieks izdala tiem gaņas, šmaugas kārkla rikstes un pēc komandas: „Sākt!“, — viens, divi . . . četri . . . desmit . . . divdesmit — sārtas, vēlāk zilganas švītras iezīmējas uz sodīto kalliem dibenien un mugurām.

Mēs stāvam kā pārakmeņoti, nodurtām acīm un pelēkām sejām; dzirdas tikai komanda: „piecpadsmit sešpadsmit . . .“ un rikste svilpodama švītro dzīvu miesu. Viens klusi vaid, bet otrs iecirtis zobus rokā, lai nebūtu jāklīdz . . .

Sodītie pieceļas, neveikli ģērbjas, bet viņu acis —

aunas un sarkanas, kā izmociņu un pazemotu kustoņu
ļacis — šaudas apkārt neapstādamās pie noteikta
priekšmeta.

„Velns lai parauj!“, pukojas rotnieks: „ka lai saval-
da šos nepieaugušos draņķus! Istie „mierlaika echtes“:
kaujā kā naglas, bet tiklidz atpūtā — tā uz Rīgu pie
meitiņām.“

Tas tomēr neizklaidē strēlniekos drūmo noskaņū:
varbūt jau rīt vai parīt vienu otru sašķaidīs vācu gra-
nāta, paņems šautenes lode; nerēķinoties, vai tu esi
pērtais vai pērējs; neprasot, vai tu brīvo laiku tupi
zemnicas kaktā, vai sildies Rīgā pie meitas sāniem.

Bet nopērtais „Grīziņkalna čālitis“ ievilcies zem-
nicas kaktā, atlaidies puszviļus paklusām lādas:

„Iepūt manam puikam! Pie pirmās izdevības aiz-
šļūkšu pie Marijas . . . ciemos. Smērē — beigts! Karei-
vja dzīve tik īsa, bet meita ir mīksta!“

CITA AINA : : .

Laukums birzes vidū . . . Uz sniega paklāja goddevīgi
kā sastindzis četrstūrī stāv Latvju strēlnieku bataljons
(strēlnieku pulku toreiz vēl nebija). Vidū virsnieki,
mācītājs . . . omulīgs un resns . . .

Mēs zvēram uzticību: caram un tēvijai — ar diev-
kalpošanu, muziku, paceltiem durkļiem . . . Un zinām,
ka tas ir padevības solījums: Nāves karālim un Cilvēces
postam!

Ne vārda no zvērasta teksta neuzņem manas sma-
dzenes, tikai kā glezna stāv priekš acīm: pelēkās strēl-
nieku rindas kailām galvām; viņu tumšās mierīgās sejas,
kuŗas gandrīz neatšķiras no apģērbu pelēkuma.

Aiz mums mirdz sniega lauks, stāv bērzi stingušā
mierā . . .

„Ak, jaunība; Kam lemta tava jaunā dzīve?“ —
šāds, kaut kur dzirdēts, teiciens nejauši uzpeld atmiņā...
Kā drēgna migla kāpj smadzenēs . . . acīs tumst. . .

Kad paceļu skatu — strēlnieku mierīgās, drūmās
sejās es skaidri lasu — svētsolījumu:

mirt par Latviju!

Un klusā iūgšanā vienoti mēs paceļam skatu:
„Ak, debess, sargā mūsu tautu, mūsu mīļos!“
Un debess pieņēma un glabāja varoņu lūgšanu.

Zemnicās: Olaines rajonā.
Janvāris—februāris, 1916. gads.

Klusā sekotāja

KLUSĀ SEKOTĀJA —

Šodien jau no pašā rīta — ir mūsu tuvumā. To mēs sajūtām: kā zilganu tvanu, kā pārdomām veltītu klusumu, kad — ne no šā, ne no tā — pamodušies pirms noteiktā laika, nesteigdamies cēlāmieš un āvām kājas savās parastās strēlnieku gaitās.

Noslēpumaina baiguma piesātināta zemnicas krēsla. Blāvā rīta gaisma, kas ieplūst pa nosūbējušo un aizkvēpušo lodziņu, šķiet, klusi virmo . . . Un dzīvība nodreb un uztraukta klausas:

— Kas būs? Kas notiks?

Mēs līdzīgi dzīvniekiem instinktīvi jūtam briesmu tuvošanos: — Klusā sekotāja ir starp mums . . . Visas zīmes to rāda.

Šorīt varam atpūsties: parastā pastaigāšanās un apmācības — izpaliek! Rakstam vēstules: mātēm, ligavām un draugiem, lāpam apgērbus, vai arī nekā nedaram; smēķējam, klusi dirnam un izmetam pa zīmīgam teicienam.

Mazulis — bāls puisis, piņņainu un plakanu seju — pieiet pie šauteņu strēķa un aplūko savu „lauleni“ (strēlnieku janko vārdu leksikonā šautene tiek apzīmēta par pielaulātu sievu, jeb lauleni). Pilāgs — izstīdzējis un nenobriedis pilsētnieks — balamute, tievām kājām, aizvien kārs uz meitām — gaņām iedams uzrunā pirmējo: „Nu ko. Mazull! Vsi uz „medībām“ gatavojies?“

„Jāizbirstē laulene, velns zin, kad esmu pucējis!
Ka neuzraujas uz rotnieku.“

„Vai cauri redzēt var?“

Mazulis izvelk slēdzēju, pagriezdams stobru pret gaismu, skatas; „Ak, tu maita, kā piekūpējusi! Bet cauri redzēt var.“

„Tad jau nekas . . . Iztirīsi šonakt pa riktīgam . . . Kamēr var cauri redzēt — šauj droši; tikai kad pavisam aizsērējusi, tad riskanti, var pārraut stobru,“ gudri nosaka Pilāgs.

„Ak tad šonakt! . . . Tad jau gan nav vērts krāmēties ar tirīšanu.“

Pilāgs aiziet, bet Mazulis, likdams šauteni atpakaļ strēķī — domā: „Kamdēļ tagad tīrīt? — Ja nošauj vai ievaino — veltīgs darbs; ja palieci dzīvs — pēc kaujas tik un tā jātīra.“

Nolicis šauteni, domīgi tin cigareti. Viņš vēl nezina, bet zemapziņā jūt: Klusā sekotāja ir tuvumā.

Nelielā zemnicā jauns kapteinis — svētā Jura krusta kavaliers, paradis aizvien rīkoties pēc labi pārdomāta un iepriekš izstrādāta plāna — notura Isu apspriedi ar pirmās un ceturtās rotas virsniekiem un apakšvirsniekiem — vadu komandieriem:

„Paredzētam izlūku uzbrukumam jānotiek šonakt. Kaujas rajons: vācu apcietinājumi pretējā Mises upes krastā. Uzbrukumam attīstīs labais spārns. Kad visā klusībā dzeloņžogi būs izgriesti un ceļš svabads — lai maldinātu pretinieku — ceturtās rotas otrais vads atklās uguni kreisā spārnā. Pa to laiku labais spārns negaidīti un strauji iebruks vācu ierakumos un — iegūstot trofejas un gūstekņus — atgriezīsies atpakaļ. Pēc norunātā signāla — lai aizkavētu vācu pretuzbrukumam un nodrošinātu mums atpakaļceļu atkāpjoties — artilērija atklās uguni uz vācu ierakumiem.“

„Uzdevums skaidrs. Pretinieka pozīcijas — kaujas rajons — pietiekoši izpētīts iepriekšizlūkošanā. Ar uzbrukuma gaitu strēlnieki iepazīstināti, izdarot īpašus apmācības mēģinājumus. Ja tikai negadas neparedzēti kavēkli — ar kuņiem vienmēr jāreķinas — panākumi — droši. Virsnieku kungi un vadu komandieri, es paļaujos

uz jums un mūsu zēnu drošsirdību! Vārdi te lieki. Pierādīsim darbā, ka esam latvju strēlnieki, savas tautas lepnums un cerība! Tagad ejat un sagatavojat rotās!”

Ar skaidru skatu un īstu kaŗa vadona meiru un enerģiju sejā, kapteinis Fricis Briedis noslēdz īso apspriedi. (Kad pieminētie notikumi rīsa, leģendārais virsnieks Briedis nebija vēl pulkvedis).

Uzrunātie — lai aizdzītu uzmācīgo drūmumu (itkā priekšā stāvētu jautra dēka ar iedzeršanu un meitām, ne nopietns kaujas uzdevums!) jautri čalodami, izmainīdami asprātīgas piezīmes — atstāj zemnicu.

Tikai pirmās rotas pusrotnieks — jauns virsnieks, bijis skolotājs — paliek sēdot, drūms un mierīgs. Visi jau aizgājuši . . . Tagad arī viņš pēkšņi pietrūkstas, itkā iztraucēts no pārāk uzmācīgas domas, nesauktas, neaicinātas. Reizē baigas un vilinošas . . . Briedis vēro jauno virsnieku, kuŗam šonakt uzticēts visatbildīgākais uzdevums: viņu pārsteidz pusrotnieka savādi mierīgā, itkā sastingusē sejas izteiksme. Kaut gan Mālmanis ir parasti ļoti kluss un sevī noslēgts, taču šoreiz viņš izskatās pavisam bāli pelēks un ārējais miers nespēj noslēpt neparasto iekšējo satraukumu.

„Mālman, kas jums?”

„Nekas, kapteiņa kungs, es tikai pārdomāju šīs nakts uzdevumu,” atbild uzrunātais, skaidri zinādams, ka runā nepatiesību. Ne, ne! Ne par to viņš domāja. Tas bija pavisam kas cits — neparasts . . . Nupat izgaisušais pārdzīvojums bij tik dīvains kā rēģel! Bet viņš kļūtu smieklīgs kapteiņa acīs, ja gribētu pieredzētam apzīmējuma, vai izskaidrojuma meklēt. Šādas parādības izgaist vārdā sauktas: viņas tev pieskaras tikai klusā noslēgtībā, kad cilvēks nejūt vairs ne sevis, ne apkārtnes. Bet īreālais zūd, ja viņam pieskaras ikdienas skūpstis.

„Es paļaujos uz jūsu krietnumu, draugs, tādēļ arī uzticēju jums visatbildīgāko un arī visbīstamāko uzdevumu: izgriest uzmanīgi dzeloņžogu, sagatavot ceļu uzbrukumam, — tas šonakt galvenais. Šis darbs katrā ziņā jāvada jums, jo es uzticos jums, kā pats sev. Izmeklējat tikai dušīgākos zēnus.

„Es sāprotu kaptein!“

Virsnieki sarokojas un saskatas ilgi, sirsnīgi un nopietni, tad Mālmanis jet rīkot savu pusrotu, dīvainu mieru sejā un skatā. Šķiet, itkā daļa viņa domu un sajūtu būtu kādas svešas varas rīcībā.

„Šonakt izlūku uzbrukums!“

Mūsu zemes pilis sākas savāda, uztraukta dzīvība: notiek parastā sagatavošanās un kārtošanās. Tiek sadalīti uzdevumi.

Nolaižas krēsla pār mežu un apņem arī mūsu zemes pilis — krēsla, kas senāk runāja par nakts mieru, kur klūsos gaisa viļņos bija dzirdami jau pavasara soļi. Bet vai tagad kāds spēj sajūst dabas un dzīvības burvīgo skaistumu, ja klusā sekotāja aizvien min uz pāpēžiem? — Nē! Tagad par to neviens nedomā, vai labāk teikt — cenšas nedomāt. Un pareizi! Kamdēļ uzplēst vecas brūces? — Lai cik parasti šādi uzbrukumi, jeb izlūku gājieni, tomēr katrreiz priekšā stāvošā kauja uztrauc pat visnorūdītākos nervus. Mazas nemiera guntiņas dzirkst acīs . . . Biedris izvairas biedra skatīšanai, itkā baidītos tur lasīt, vai atminēt pats savas domas — domas, kuŗu piepildīšanos neviens nevēlas, no kuŗām parasti izvairas, bet kuŗas tomēr neatlaidīgi kairina smadzenes.

— Vai tiešām tā ir viņa? . . .

Šur tur zemniecas puskrēslā pavīd dīvainas ēnas starp strēlnieku pelēkiem siluetiem. Viens, otrs, iegrimdams klusās pārdomās, sajūt itkā klusus soļus aiz sevis, vai tikko sajūtamu elpas pieskārienu vaigiem, matiem . . . — Kas tas ir? . . . Tu nejūti vairs savas miesas un apģērba smaguma; tevī kā tukšā beztrokšņa telpā, viļņo dīvainas strāvas, kas izsauc neskaidras un baisas sajūtas. Vai tā ir zīme, ka klusā sekotāja — nāve! — ir tuvumā?

— „Nāve!“ — tā patiešām ir ārkārtīga un dīvainā parādība . . . Tik daudzveidīga un vienā laikā visur esoša! Ļaudis viņu lēmā: „Ļaunā nežēlīgā nāve! Moci-tājai! Briesmone!“ — Bet tas ir netaisni: nāve nekad neuzstājas patvarīgi, savu ļauno dziņu dzīta, kā cilvēki to dara, jo šīs īpašības viņai nepiemīt. Viņa aizvien

ejam pa divi blakus . . . Neskan vairs jautrais maršs . . . Gaŗām iet rotas virsnieki . . . Pusrotnieks Mālmanis — arī baltā tērpā — atgriezies skatas atpakaļ . . . Starp klīstošiem mākoņiem paspīd mēness gaisma un man liekas itkā savāda ēna noplaiksnotos pār viņa sejul . . .

— Kāpēc viņš atskatījās? Kāpēc nupat notikušais sīkums saista manu uzmanību? Itkā manī būtu noslēpies kāds slepens vērotājs: „Varbūt Mālmanis jūt, ka viņam seko . . .“ Tālāk es nedrīkstēju domāt: tumsas pieplūda dvēsele un es baidījos sekot domu gaitai noslēpumainā tumsā. — Kādēļ atskatījās!? . . . Kas par muļķīgu mistiku! — Nu protams, lai uzmanītu vai mēs kārtīgi un bez trokšņa sekojam.

Jau cauri mūsu dzeloņžogiem . . . Neitrālā josla . . . Klusums. — Ejam slēgtā ķēdē . . . /Sāk līt apkalas lietus. Uzsalusē sniega kamara lūst zem mūsu soļiem, tomēr to nedzird: lūstošie sniega brikšķi jauca kopā ar apkalas lietu.

Kad uzšaujas raķete kā lidojoša zvaigzne, un liekas, krīt taisni tev uz galvas — instinktīvi pieplokam uz sniega. Raķešu atblāzmā aplijušie un apledojušie baltie tērpī mirdz kā sniegs, un jādōmā, ka uz klajā sniega lauka, nav nevienas dzīvas dvēseles.

— „Zēni, ieņemat vietas un droši pildat savu uzdevumu! Pierādat, ko spēj latvju strēlnieks!“ Tā teica mūsu cerība — kapteinis Briedis.

„Nu, čalīt, vai liksim „Fricim“ zibēt?“ uzurnā nagliņkomandas zēni viens otru. „Smērē beigts!“ atbild piekrītoši piemiegta acs.

Jau sākas . . .

Dun smagie grāvieni, no kuŗiem dreb pat zemes sirds: ložu krusa, loŗmetēju tarkšķis, kuŗā ilgāki klausoties var traks palikt; diŗgabalu baterejas liesmo aupuŗ, raķete pēc raķetes šaujas gaisā, — ŗausmu skaista gaismas un trokŗņu rotaļa!

„Vai drāŗu griezēji izsūtīti?“ jautā Mālmanis.

„Jau darbā“, atbild vecais Bērziņŗ, kuŗu neņem lode.

— Bet kas tad tas? Kāpēc mūsu artilērija taisni

tagad sāk šaut pa vācu dzelonžogiem? . . . Un taisni tur, kur mūsu griezēji atbrīvo ceļu! Iešaujas prātā neparastā zignālguntiņa spēle uzbrukuma sākumā virs mūsu un vācu batarejām

„Vēlns lai parauj! Vai tā ir kļūda, vai ļaunprātīga nodevība no mūsu kolēģu krievu puses!?”

„Aizvien var gadīties kas neparedzēts“, godīgi domā Malmanis, un, lai saglābtu stāvokli, dodas uz priekšu . . .

Vēl baigs mirklis, tad zaļa zignālguntiņa vēsta: — Žogi izgriesti! — Bravo! zēni! — Bet nu jau arī „Friči“ ir kājās un elle vaļā.

Kāds ducis puišu tomēr ieklūp vācu pirmās līnijās un pārsteidz „draugus“ vienās apakšbiksēs. Tūlī gan seko pavēle: atkāpties! — jo situācija ir pārāk bīstama. Mēs pārējie esam spiesti palikt šaipus žoga un sagaidīt iebrucējus. Drīz viņi arī atgriežas. Protams — ne visi . . . Cīņas skurbumā mēs piemirsām, kas seko mums . . .

Jau rīts, kad atkāpjamijs pa klaju ieleju, nesdami ievainotos biedrus. Svina bites dzeļ daudzus, ļoti daudzus . . . Kritušie, kuņģi nejūtīgi kā zeme, paliek uz nāves lauka. Un tikai, kad nakts — ja iespējams — mēs iznesam viņus slepus, kā dārgu laupījumu un glabājam brāļu kapos.

Ieguvums: viens ložmetējs un trīs nosisto vācu šautenes, bet septiņu vairs nav starp mums . . . Mūsu baltie tērpi novārtīti un saplēsti — daudziem ar asinīm, kas nesa ievainotos. Sejas — pelēkas kā pliens — nopietnas un mērīgas . . . Mūžības elpa ir skārusi viņas. Un atkal mēs izvairamies biedra skatienam, lai nebūtu jārunā, ne jādomā par to, kas pal ka aiz mums; un atkal tu sajūti savu miesu kā tukšu telpu, kurā virmo dīvainu un drausmu sajūtu strāvas. Nervozos krampjos dreb lūpu kaktini; skatā gail mazas šaudīgas guntiņas . . . Mūsu acis ir sarkanas un valgas, kā satracinātu kustoņu acis — tur deg asinis, ko ieraugam nošauto un ievainoto rētās. Galva liecas un skats urbjas zemē: Mums ir kauns no cilvēka — zvēra!

Tie ir tie paši jautrie zēni . . .

„Nolādētā artilērija! Cik spīdoši viņa prot šaut uz savējiem! Lūk, nelieši, kā sabojāja visu! Pakārt viņus visus! . . .“ — zaudējis parasto aukstasinību lādas mūsu aizvien nosvērtais kapteinis.

„Pusrotnieku Mālmani ievainoja . . . pie vācu dzeļoņžogiem . . .“

„Smagi?“

„Laikam ļoti . . .“

Pēc tam es redzēju, ka viņu veda uz pārsienamo punktu . . . Un atkal man likās, ka baigā ēna pārlaižas pār viņa neparasti bālo seju! Laikam viņš cieta briesmīgas mokas, varbūt juta — ka viņam seko . . . Es iztrūkos no savām domām, jo negribēju, lai tas notiek un tādēļ centos aizdzīt drūmās nojautas, kurās rūnā par zemes auksto mieru. Viņš visiem bija mīļš . . .

Nenovēršamais tomēr notika: Mālmanis mira pārsienamā punktā. Klusā sekotāja — nāve — pavadīja viņu, kā vieņu starp daudziem.

Mises upes krastos,
28., 29. februāris.

ZĒNI GAIDA :

„Varbūt tiksīm uz Rīgu! Padzīvosim!“ Tās patiešām būtu svētku dienas: just cilvēku sabiedrību ap sevi:

„Kaut mirkli pārdomai un priekam,
Pirms nebūtība aizrauj mūs!“ —

To nogurušie izlūdzas liktenim.

Bet mūsu zēnus Rīga pievelk, kā tuvākais izdzīves centrs :

„Aizmirsties! Ņem no dzīves ko vari un tad — lai nāk kad pastarais gals!“

„Draudziņ, mīļol!“ . . . Kareivja dzīve ir īsa — meiten, nāc pažēlo zēnu!“

„Nu, puisi! vai priecājaties, ka tiksim uz Rīgu?“
Uzrunā mūs leitnants Maizīte.

„Nebūtu jau par nāvi, jūsu labdzimtība, vienreiz atkal — tā izņemt cauri līdz pašiem pamatiem“.

„Derētu, ai, kā derētu ieraut gaisul“

Klīst baumas, ka ceļš ir priekšā — tikai ne uz Rīgu — un mēs neticam vairs leitnantam Maizītem. (Kaut gan tā ir veca lieta, ka viņam pašam vistrakāki gribas tikt Rīgā).

„Brīnišķā pavasara ir klāt!“ — nozīmīgi šalc smagi vēja viļņi pumpurotos bērzos. Tu klausies vēja dziesmā un tevi skar vēstis no klusās lauku sētas, kur rudenī uzarto tīrumu paugurī jau rēgojas kaili, sējējus pārnākam gaidot, un mātes sirds klusi raud un baiļojas par dēlu likteni dzimtenes laukos.

„Vai esat gatavi!“

Esam gatavi un dodamies ceļā, kuŗa gals nav zināms.

TRIS NAKTIS —

kad tu esi viens ar savām domām — gaidīt, kad sāksies uzbrukums — kauja, gaidīt savas liktenstundas neērtās, pussabrukušās zemnicās, kas līdzīgas Vidzemesnieku kartupeļu bedrēm sausākos un smilšainākos uzkalniņos . . . Smiltis grauž acis un ir jāslāpst aiz dūmiem. Dienu tu vari darboties, sarunāties; tu izbaudi gaismas un kustības svētīgo iespaidu, bet nakts — tumša un noslēgta telpa, no kuŗas daudzas ejas izved brīnišķā gaismā, bet aiz vienu durvju slieģšņa ir melna bedre, un tiklīdz spersi soli, tu kritīsi baigā tumsā — zemē iesprausti durkļi uztvers tavu dzīvo un silto ķermeni . . .

„Ā! . . . Klusat, jūs nolādētās čūskas, ko jūs čabat manā galvā! Es negribu iet ne pa vienām durvīm! Gribu sastingt un — nebūt . . .“

— Bet ko spēj tavas sīkas vēlēšanās pret — Nenovēršamo? —

Mūs pagodina ar savu ierašanos — 12. armijas komandiers: varonīgais kazāks — Radko-Dimitrijevs:

„Droširdīgie latvieši! Jums piekrīt lielais gods un laime piedalīties šī pavasara uzbrukumos un pierādīt savu varonību — Kurzemi atbrīvoto. Es pazīstu jūsu pašreizējību un ticu, ka attaisnosiet mūsu cerības“.

Parāde — Izdala balvas — Jura krustus un medaļas, šos spožos niekus, iekārtus krāsainā lentā — lai pacilātu nomākto gara stāvokli, lai modinātu sacensības skaudību, — bet strēlnieku sejas ir pelēkas kā pliēns...

„Mēs zinām, ko darām. Mūsu ceļš aizvien ir bijis taisnis, mūsu upuris apbrīnošanas cienīgs arī bez šiem spožiem niekiem. Piekrāpt mūs var, bet nopirkt — nekad!“

Parāde ir galā.

„Pa zemnicām! soļos — marš!“

NAKTI PIRMS KAUKAS

klusā sekotāja atkal ir mūsu sabiedrībā . . .

Lai nejestu viņas tuvuma, kādā lielākā zemnicā mēs salasāmies pulciņā: triecam, kā nerātni puikas; piekļiegdami smejamies par piparotām anekdotēm un nerātniem piedzīvojumiem stāstiem; dziedam jaunas dziesmas. Tomēr brīžam apsiek bezbēdīgo vārdu čalas, apklūst dziesmas, smieklī . . .

Baigais klusums, šķiet, runā . . . Skats aptver pusabrukušās zemnicas iekārtu, un dažādās pozās dzirnošus strēlniekus.

Dīvaini! — kāpēc man jādomā par skolotāju Zivertu, ar kuņu dienā satikos un izmainīju pāris vārdu? Rau, tumšākā, gandrīz iegruvušā zemnicas kaktā! Vai tur nepavidēja viņa seja, iedzeltena no pastāvīgas smēķēšanas, apcirptu ūsiņu, asu, mazliet smaidošu skatu.

„Ja, draugs, te pie mums iet jautri. Nāc barā!...“

Kāpēc Plaukstīņš tik domīgs pūš kuplajā ūsā? Varbūt domās viņš ciemojas pie sievas un meitiņas, kādās aprīnķa pilsētiņas pārtikas tirgotavā:

„Vai tiksīmies drīzi? — Gan jau, gan jau, mīļie . . . Varbūt vasarā izlūgšu atvaļinājumu uz dažām dienām“.

Un pēkšņi, kā saukts, ienāk Ziverts, apsēžas pie Plauktiņa. Abi klusi pasmaida, itkā saprastu viens otra domas. Šķiet, viņu acu skropstās, lūpu kaktiņos, vis-smalkākās vaigu līnijās būtu apslēpts kādas baigas miklas atminējums, kurū negribas vārdā saukt.

Zemnicas vidū — vairāk pie izejas — gailē uguns-kurs; dūmi plūst pa vaļējām durvīm un lūku. Gaismas un ēnu rotaļa viena otra strēlnieka sejā, izceļ baigu un klusu domu dziļumu. Šis nelūtgās domas, itkā pārņemta laipa no šīs dienas uz mūžību — tik bieži mēs esam viņu varā.

Ledainis — naivs puisis, savdabis — izvelk no vestes kreisās iekškabatas nosmulētu vīstokli, kurā glabājas burvju vārdi, spējīgi pasargāt ikvienu no nāves un likstām; bet pamanījis pašpuikas Osiša piemiegto aci, pagriezdams muguru — klusi noglabā dārgumu.

Spēcīgs lauku vīrs, Birzemnieks — nepiedalīdamies vispārējā jautrībā, iededzinājis un uz mantu maisiņa nostiprinājis sveces galiņu — vēlreiz pārlasa sievas vēstuli. Viņš ir laimīgs tēvs . . . Dēls viņu mājās gaidot . . . Smaidā sakustas pilsās ūsas:

„Kāds gan viņš, šis mīļais mazais gaidītājs? Vēl ne divas nedēļas — un jau — gaidītājs . . .“

Klusā laimē viņš izņem no krūšu kabatas rūpīgi papīrī ietītu un drāniņā iesūtu gīmetni. Viņam pretīm smaida braša un veselīga lauku sieva . . . svētdienas drānāz . . . Brīdi viņa skats kavējas pie mīļā drauga attēla. Viņš redz to jaunu un ziedošu, tagad mātes laimē smaidošu un barojam mazuli pie kuplām un pienīgām krūtīm. Puišelis ir paēdis, aizmidzies dziļi un dzirdami elpo, un māte, aizvien vēl smaidīdama, liek viņu šūpulītī. Un strēlniekam Birzemniekam liekas: būtu tik jāceļas, jāpaver stūra istabas durvis, kur pavasaros ziedošas ābeles zari sniedzas logā . . . Jau viņš ir istabā, jau viņa kreisā roka atdusas uz sievas pleca, bet labā pašķir šūpuļa aizkarus un rupji, no darba saspriegājuši pirksti, mīļi grib pieskārties dēla mazai nevarīgai rokeļitei . . .

Pēkšņi viņu iztraucē smieklī, kurī veltīti kāda ka-reivja asprātīgam teicienam . . . Vēl reiz pametis skatu

uz gīmetni, Birzemnieks noglabā to rūpīgi kabatā un samirkšķinot acis — divi valgi un silti pilieni rit pašajās ūsās.

„Kaut nebūtu rītdienas!“ viņš smagi nopūšas un sameklējis papīru un ķīmisko zīmuli, paņemdams kareivja lapstiņu un izplājis uz tās papīri, sāk rakstīt vēstuli mīlam draugam un mazam gaidītājam.

„Varbūt . . . varbūt pēdējo . . .

— Vai kāds teica ko? Kāpēc šis pēkšņais klušums?— Ak, māņi, māņi! . . . Kāpēc ļauties šīm drūmām priekšsajūtām!

„Jedritvaifric! Šļuc tu ellē par mācītāju! Lai jautrāk skan dziesmas!“ sauc balamute Žanis Pīlāgs.

Un dziesmas skan . . . Jau vēla nakts . . . Nogu-rums gulst kaulos. Strēlnieki izklīst . . .

Tumsā aiz sevis es dzirdu soļus, un paklusu sarunu, itkā sirsnīgu un ērmotu lūgumu: „Žanīt, paklausies! Šovakar man ir pavisam šķidri ap dūšu. Kas zin, ja rītu „Fricis“ mani nomiedz, esi tik labiņš „izraksti sev atvaļinājumu“ un aizšļuc Rīgā. Kaut vienu nakti pārguli pie manas Marijas. Apmierini viņu. Viņa, zin, ir „forša“ . . . Es jau pats tad vairs nevarēšu . . . Adresi tu zini . . .“

Un lai noslēptu neparasto intonāciju balsī, runātājs skaļi nošņauc degunu, tā atsvabinādamies no divvainās sajūtas, kas draudēja aizspiest kaklu un izspiest asaras acīs.

„Nu nemuldi niekus un nejūtekojies! Bet gadījumā — še ķepal Izdarīšu visu kā nākas, ja tikai pašam nebūs jānoliek karote.“

Draugi sarokojas un aiziet katrs uz savu zemnicu. Nakts . . .

Strēlnieki nokrituši zemnicu smiltīs ap vēl kvēlojošiem uguns kuriem īsā atpūtā, lai celtos un bez pretrunas dotos nāvē.

„Nāvē? . . .“

„Aizvien jau var gadīties kas — neparasts.“

Mēs guļam pilnā kaujas tērpā . . . Jābūt gataviem, jo gaidām pavēli — pēc pusnakts.

PĒC PUSNAKTS —

ceļamies, kārtojamies . . . Sākas vispārējs uzbrukums Rīgas frontē. Vecā stila kalendars rāda:

8. marts, pavasara sākums.

Cilvēku jūrā pulks pēc pulka kustas uz priekšu pa visiem ceļiem un saplūst nakts tumsā ar apkārtējo mežu — itkā pazūd viņā. Katra rota ieņem sev nodalīto vietu. Līdz ar krievu pulkiem uzbrukumā iet latviešu pirmais un otrais bataljons.

Mocošas gaidas, nogurums, neizgulēts miegs . . . Galva pilna — nāves tvāna un neskaitāmu skrejošu domu. Viss bez kārtības un jēgas samests čupā.

Piecos no rīta sākas mūsu artilērijas viesuļguuns. Vēl tumšs, tādēļ mežs aiz mums, kur atrodas batarejas — blāzmo vienās liesmās, kuņas te un tur ātri ceļas un dziest, reizē ar lielgabalu šāvieniem. Granātas, katra savu dziesmu dziedādama laižas pār mums un ar graužošu troksni krīt ienaidnieka ierakumos. Ī—ivv! Ī—ivv! Trā—ach! Trā—ach!

Ā, ā! Arī „Fricis“ atbild! Un nu sākas artilērijas sacīkste, kur viss saplūst vienā ellišķā troksnī, ka nevar vairs izšķirt pretinieka šāvienus no savējiem. Gaisā skan — kā drausmu un asins kāru zvēru kaucieni: granātu asā, griezīgā svilpšana un ārdošais trieciens; vieglo lauku lielgabalu (taksišu) spalgie un pēkšņie sprādzieni; smago — 12 collīgo, biedinoša dudinašana — itkā lokomotīve trauktos pa gaisu trakā gaitā, — tad seko stindzinošs grāviens, kas spēj aprakt desmitēm uz reiz.

Bet tev mierīgi jāgaida pavēle: uzbrukt! Jāgaida — kad keru katru mirkli granāta tevī var sajaukt ar zemi, vai šrapneļa sprādziens apbērt ar renkuļu krusu.

Tas ir kaut kas nejauks kaujas sākumā: apzināties — es neesmu vairs kungs par sevi, es nespēju vairs sakārtot saņemtos iespaidus un viņi, kā postoša un neatturama lavīne, brāžas pār tevi. Grandiozas, baigas un šaušalīgas parādības un notikumi apņem tevi, kā liesmu jūra no visām pusēm. Virs tevis kāds plēš stikla traukus un asas smailes krīt tev uz galvas, sejā — acīs! Sak kratīt riebiģi, auksti drebuģi. Pret paša gribu mus-

kuļi raustas kā krampjos. Zobus griezdam ar prātu gribētu apspiest šo nervu drudzi, bet jūtas kā satrakoti zirgi vairs neļaujas valdīties. Gribas kaut, kost kā trakam sunim. Šis stāvoklis ir tik mocošs, ka draud paralizēt apziņu un tevi pārņem bailes — ne jau no ārējām briesmām un nāves, bet: pazaudēt līdzsvaru un krist — ārprāta tumsā.

Kaut varētu skriet, darboties! Pavisam neciešami gribas smēķēt! Domas ar tādu neatlaidību pieķeras šim nejaušam ieradumam, un liekas, taisni smēķēšanā atradīsi vienīgo mierinājumu. Mirkli tas līdz, tad sākas atkal . . . Un tad vajaga darīt vienalga, ko, tikai kļūt ārā un brīvam no mocošās gaidīšanas un sastinguma, kas draud novest līdz ārprātam. Un tad — ja teiks: bēdz! — bēgsi un neskatīsies atpakaļ; ja teiks: sit! — sitīsi un noprasīsi, par ko! Pretinieka tu sen vairs neredzi sevīm līdzīga cilvēka: pašreiz tas ir laimīgs atradums, jo triecot lodi vai durkli viņa miesās tavi sastingusie, krampjos drebošie muskuļi kļūst vingri un spēka pilni; uz mirkli tu kļūsti brīvs no mocošu un traku jūtu varas; tu pestīšanas meklē darbībā. Kas būs pēc tam — par to nav laika domāt. Tā apstākļi mūs veido savam uzdevumam un kaut arī šis uzdevums būtu tūkstoškārt nolādams.

Svīst diena . . . Kauja pieņemta . . . Caur granātu kaucieniem jaucas šauteņu un ložmetēju trakšķis . . . Nu tik īstā elle iet vaļā: kājnieku pulki viens pēc otra tiek ierauti — nāves virpulī . . .

Zinotāji vēsta, ka ieņemta pirmā ierakumu līnija . . .

„Nu, velna puikas! Uz priekšu!”

Kaujā tiek ierauta arī mūsu rota, lai gan viņas uzdevums — apsargāt tikai labo spārnu.

Velna puikas dodas uz priekšu . . .

„Gūstekņi!”

Pārsteigti, pusapgērbti . . . Ar dzīvniecisku baiļu mulsumu sejā — bēgdami no nāves, krizdami nāves rēkās — nāk mums pretīm . . . Smagi ievainotie, apmīgotu skatu, lūdz, lai mēs izbeidzam viņu mokas. Bet mums nav nedz laika, nedz žēluma.

Visapkārt — ložu lietus . . . Virs galvām plīst balti mākonīši un apber mūs ar šrapneļu krusu . . .

„Rau, virsseržants Liniņš ar šķību plecu un asiņojošu roku — lien atpakaļ!“

„Viens no pirmajiem un laimīgiem, jo ievainojums, šķiet, viegls,“

Skrienam uz priekšu slēpdamies sagrauto ierakumu grāvjos un granātu bedrēs, kur dabīgi, bez mācītāja un krusta apglabāti un jau sastinguši līķi no agrākām kaujām. Bet nav tiem miera pat zemes klēpi: granātas šodien no jauna viņus atrok. Šur, tur ārā no zemes rēgojas zilgani pirksti, zābaka purns . . . Cet tas mūs neuztrauc: ilgi vai īsi — dzīvājie kļūst kritušo biedri.

Te viens, te otrs, trešs paliek aiz mums uz sniega lauka . . . Gluži raibs jau lauks . . .

Ievainotie mēģina rāpties atpakaļ, bet no jauna pār viņiem, cieši gar pašu zemi, plauj ložmetējs; viņi pieplok pie zemes ar sastingušu rokas kustību gaisā, kā mājienu biedriem, vai nepagūtu palīgā soucienu. Bet mums vairs nav daļas gar viņiem; mēs esam līdz ārprātam nežēlīgi un vienaldzīgi pret visu: mēs ejam uzbrukumā.

„Cik pārdrošs ir Ledainis: pārskējiēnos viņš negulst pie zemes, bet tēmē notupies uz celi!“

„Uzmanīgāk!“

Par vēlu . . . Nelīdzēja tev burvju vārdi.

Ap pusdienu . . . Ieņemtas jau trešās līnijas. Artīlērijas troksnis mazliet apimst. Nogaidošs klusums.

Mēs atvelkam elpu . . .

Pieplakuši pie zemes, paliekam savās vietās, gaidot tālākus rīkojumus. Plānā sniega kārtiņa, no mūsu miesas siltuma, izkūst un pārvērš mūsu guļas vietas par slapjām, lipīgām dubļu peļķēm. Mitrums velkas cauri drēbēm . . .

„Saulīte, silta saulīte . . .“

Zem marta saulītes glāstiem — acis pašas veras cietī. Un tiešām! tu dzirdi sey blakus — krācam! Varbūt ievainotā nāves agonija?! Pielien tuvāk — aplūko . . . Nel! -- tā ir līdz nāvei izmocīta strēlnieka atpūta veselīgā miegā. Un gribas viņam pa jokam uzsaukt:

„Čalīt! neguli — Fricis apzags!“

Patiešām! — vācu lode viegli, it nemanot var nozagt tava biedra dzīvību. Tomēr žēl viņu traucēt . . .
Lai, jau . . .

Mēs esam tik nomocīti, ka, liekas, saldi būtu aizmigt pat šos aukstajos dubļos. Ja tikai ļautu . . .

*

Sākas vācu pretuzbrukums un elle atkal no jauna.

„Kādēļ mūsu artilērija kā pagurusi?“

„Trūkstot lādiņu . . .“

Trūkst arī papildu spēku un — j a a t k ā p j a s . . .

„Cik vienkārši!“

Bet zēni raud . . . Vai jūs saprotat: mūsu „čališi“ (uguns zeļļi) — raud?! Ievainotie, kas paši vairs nespēj iznākt, un kuŗus nepagūst iznest — uzliek sev rokas granātu uz krūtīm un saspridzina sevi . . . kā nederīgu lietu . . . Lai nekristu vācu gūstā . . .

„Arī gluži vienkārši — vai ne?“ . . .“

Un atpakaļ bēgdams — gan skriešus, gan rāpūs, vairīdamies no lodēm — tu domā:

„Kādēļ debess nesagrūst pār tevi; kādēļ neatveras zemes klēpis, lai paslēptu mūsu lāstus un mokas?“

„Klusi sirds! Glabā dzīvību, mierini viņu!“

Seklos satiksmes grāvjos dubļi ir līdz ceļgaliem. Lodes spindz apkārt . . . Ložmetēji plauj . . . Mēs ilgi nedomājam un metamies peldus. Ja, ja, — Četrpāpus mīkstajos dubļos!

Tiesa: izskatas varen jociģi, ja lieli cilvēki plunčājas pa dubļiem . . . Bet ko visu gan cilvēks nedara, lai glābtu savu nenozīmīgo dzīvību!

„Patīkami“ izpeldējušies nokļūstam pārpildītā blindažā, kur ir jau cilvēks pie cilvēka. Mūs apber ar granātām, („Fricim“ netrūkst lādiņu!), kuŗas, pagaidām laimīgi priekš mums, lido pāri. (Mūsu blindaža viegli celta, pārs granātas mūs sajauktu ar zemi).

Neomulģi . . . Bet mums jābūt klusiem, neredzamiem, lai cik nepanesams un draudošs arī nebūtu mūsu stāvoklis. Nedrīkst rādīties ārā, nedrīkst vērst uz sevi

pretinieka uzmanības, tad panika — bēgšanas panika — nenovēršama un upuru — kaudzēm, čupām.

Ierodas mazais drošsirdīgais Elmuts (virsnieks), tāpat vienos dubļos.

„Draudziņi, nogērbjāt man cimdus un dodat aizsmēķēt. Es pats vairst nevaru: rokas sastingušas“.

Pacēlis rokas viņš rāda dubļu piesmeltus ādas pirkstaiņus. Mēs protams, atsvabinām viņu un iespraužam cigareti zobos.

Arvien vēl rodas klāt bēgošie biedri. Tas rada nemieru, bailes . . . Kas pats nav izbaudījis, tam grūti būs iedomāties, kas tas ir — paniskas bailes: kad cilvēks vairst neapsver, kas drošāks viņa un pārējo biedru dzīvībai, kad apziņā deg viena vienīga vēlēšanās: bēgt! Bēgs viens — tad nedaudzi; tiem sekos — viss bars . . . Pār bēgošiem kauks granātu viesulis, tiks sagrautas pārpildītās blindažas, pļaus ložmetēji, — tas būtu šausmīgs moku, asiņu un cilvēku gaļas jūklis. Situācija ir drausma. Viens otrs jau bēg, bet tīk aprakts no granātas — vai saļimst lodes dzeltis. Mazais Elmuts, riskēdams savu dzīvību, ar paceltu revolveri nostājas uz ierakumu malas.

„Kupš atstās blindažu, bez žēlastības tiks — nošauts!“

Tikai draudoši uzstājoties izdodas novērst panikas šausmas.

Jau krēsla. Vakaro. Mazliet pieņemams sals. Lielgabalu rēcieni paliek aizvien retāki, aizvien . . . Arī ložmetēji kluss . . . Tikai šur tur, kā nomaldījusies, pa retam nospindz vēl šautenes lode.

Tumšā marta naktī tik tikko vēl redzams nenokusūšā sniega baltums. Slapjie dubļainie mēteļi lauž plecus, kājas smagas kā zilonim. Mēs esam vienos dubļos — pat sejas nav lāgi saskatāmas.

Klusums sāk runāt . . . Diena — vakarā . . .

TUMSĀ UN KLUSUMĀ

mūžīgā sekotāja — nāve staigā pa nobeigtās kaujas lauku.

Mūs izmaina, un — izmocījušies līdz nesamaņai —
velkamies uz savām smilšu bedrēm . . .

Bezveida un itkā sabrukušas čupiņas, kas līdzīgas
pelēkiem lauku akmeņiem, rēgojas uz baltā sniega lau-
ka . . . Tak laikam — kritušie biedri . . . Bet
galva nespēj vairs domāt, sirds nespēj vairs — just . . .
Eju un klūpu pār kautko mīkstu. Tumsā sataustu uz
mutes pakritušu biedri . . . jau sastingušu. Gribēdams
pazīt, es apveļu viņu uz muguras. Roka pieskaras sejai
un satausta — ūsas . . . Pieliecos pavisam tuvu viņa
sejai — sniega baltums met vāju gaismu un es pazīstu:
„Nabaga Birzemnieks!“

Zem viņa uz baltā sniega bija liela un tumša asiņu
recekle . . .

„Vai nebūtu jāaiznes?“

„Ko velti mocīsimies! Paši tikko kājas velkam.
Vēlāk nāks sanitāri ar nestuvēm — tie pievāks . . .“

Ejam. Bet aiz mums meža tumsā skan ievainoto
k dziedziņi:

„Sanitāri! . . . Brāliši! . . . Palīdzat! . . .“

„Vai! Vai! — tak glābjat, glābjat! . . .“

Tad atkal klusums, kurā nāve staigā pa kaujas
lauku un apmierina vaidētājus.

Mēs ejam . . . Un nakts tumsa noslēpj aiz mūsu
mugurām šīs kara šausmas. Gūtie iespaidi, kā smaga
moku nasta gulst mūsu nogurušā apziņā.

Aizvien vēl tumsā pa retam sauc:

„Brāļi! . . . Palīdzat! . . . Brāliši! . . .

Ai! . . . Tak palīdzat — nolādētie! . . .“

Un nav — nav kas palīdz — nav kas spētu atpestīt
mūs no šī asiņu lietuvēna, kas laiza svaigas asinis iz
nošauto rētām.

Tikai tumsa, klusums un nāve — atpestītāja staigā
pa nobeigtās kaujas lauku.

Pie Bauskas šosejas,
1916. gada 8. marts.

taī naktī, kad uz brīdi viss pazūd kā tumšā alā, iemiegam kā sisti savās neērtās būdās pie guns kuriem, kal-tēdami izmirkušos apavus un apģērbus.

Rītā mūs modina diezgan stiprais pavasara sals. Pamoaties — bet negribi ļaut prātam apzināties visa notikušā:

„Ak, Dievs, vai tas nav briesmīgi? — Mans paredzējums piepildījies: Plauktiņa, Zīverta nav vairs starp mums. (Zīverts — pazudis bez vēsts; Plauktiņš no smaga ievainojuma mugurā, miris kaujas laukā. Līcis vēl nodot pēdējos sveicienus sievai un meitīnai). Un Birzemiesnieka kabatā, taī naktī, es atradu rūpīgi noglabātu ģimetni un blakus tai nenosūtītu vēstuli mazam gaidītājam — dēlam. Viņš savu tēti nekad neredzēs, nekad... Es turu šīs dārgās relikvijas savās rokās, karsts valgums spiežas man acīs un es domāju:

„Būs jānodod pastā“.

Kaut varētu vakardienu strīpot no dienu saraksta, teikt: „Ļauni asiņu murgi bij tie — ne tiešāmība!“ To nevar... Nav vairs dzīvības traukos savācamas tās asinis, kas vakar krāsoja sniega laukus.

Dīvaini! Kaujas laikā notikumi kā nemanot slīd gaŗām, un tikai pēc tam no jauna uzpeld visā šausmu kailumā. Pat niecīgi sīkumi tik skaidri pierāda kaŗa neļēdzību un trakumu.

Muŗam paliks atmiņā noŗautais biedris. Viņš bija kritis pār ŗauteni dubļos uz mutes. Kreisā kāja ieķērusies ŗautenes siksnā, pārkārusies pār grāvja malu. Mēs vienaldzīgi līdām viņam pāri, viņa galvu dziļāk dubļos mīdami, itkā tas būtu akmens vai koka blukis — nevis mūsu kritušais biedris, kuŗš vēl nebija paspējis sastingt. Mums nebija iespējams viņu pievākt pie malas, jo pus-pēdu virs ierakumu vaļņa — pļavā loŗmetējs.

Un tad: ŗīs acis! — ŗīs acis! — sarkanās, asiņu pieplūduŗas... Tur bij lasāmas tādās dzīvnīciskas nāves bailes! Tās bija mana biedra acis.

Kaujas sākumā es paskatījos uz viņu — mēs abi gulējam pieklāvuŗies zemei. Vai manā acīs viņš lasīja.

to pašu? — Nezinu . . . Bet brīdi vēlāk mans biedris — bija jau aizmirsis elpot un nejūtīgs kā zeme; tik acis bij sarkanas un platas . . . Sirds pamirst šausmās to atceroties. Pagājušo nakti es trūkos no miega un zemnicas kaktā man parādījās viņa galva ar kvēlošām baiļu acīm un jautāja: „Par ko? par ko?“ Vai katru nakti tagad mani vajās šis spoks?“ Ak, pažēlo draugs, ļauj mieru dzīvīvajam!“

„Lai mūžīga piemiņa — nokautiem biedriem, lai miers viņu pīšļiem zem dzimtenes smiltīm, lai miers viņu dvēselēm! Izsapņots varoņa sapnis — piepildīts.“

Sākas pelēko ļaužu pelēkā ikdiena. Starp citu: tīram dubļiem piesmeltās šautenes; nesam dubļainos mēteļus upītē mazgāt un kaķam priedēs izžāvēt. Bet sals piemulķo mūs: kā tu sasalušu mēteli dabūsi mugurā? — Jāatkausē pie gunsкура.

Nāk vakars un pavēle — ka jābūt uz visu gataviem.

„Varbūt atkal uz slaktiņu?“

„Tas būtu ārprāts! Tā būtu vienkārša — slepkavība.“

Neviļus dažam aprimst lāsts uz lūpām.

„Mēs negribam, ka mūs nelietīgi nobendē, mēs nācām mirt godīgā cīņā — par dzimteni savu!“

„Nodevība!“ — gailē slepas domas. Bet ja kāds viņas klaji izteiktu — to sagaidītu traka suņa liktenis.

Uz rīta pusi mostamies baigā neziņā, bet esam priecīgi, kad ceļš iet uz lielām zemniecām.

Pie Ķekavas upītes,
pēc 8. marta.

ATPŪTA —

nedaudz dienas . . . Jūtamies, kā piecēlušies no ilgas slimības . . . Mūs cildina, slavē kā varoņus, sola balvas, pateicas, lai mēs neskumstam un esam gatavi jaunai nāves plaujai.

— Vārdi, vārdi! Šie vārdi šķiet ļauna, viltīgi izdomāta pasaka, kurai nedrīkst vairs ticēt. Jau šaubu balsis runā:

„Velti jūs upurējat savas jaunās dzīvības; veltas jūs cerības atbrīvot Kurzemi. Tas nenotiks, jā kungiem tas nepatiks. Mēs nezīnam daudz, tik jaužam, ka mūsu mērķi nav viņu mērķi.

Mūs dzīvajos sumina, apbalvo, bet kas pateiksies tiem, kas paliks uz kaujas lauka. Nav balvas, nav atmaksas bezprātīgi (varbūt nodevīgi!) izlietām cilvēku asinīm. Tās var izpirkt tikai ar — asinīm.

„Kas netaisnību sēj, tas sodu pļaus!“

„Ja, ja . . . Daudz vēl nezīnāmu, netaigātu ceļu.“

NEZINĀMAIS CEĻŠ

šorīt mūs ved pa pazīstamām vietām, kur tik asi vēl sajūtami 8. marta baigie notikumi.

Visi dzīves un nāves ceļi sākumā ir nezīnāmi, tikai neskaīdras priekšsajūtas pavada mūs; bet visas šīs gaitas izbeidzas pie mūžības vārtiem, aiz kuņiem, domāt, valda noslēpums, miers un . . .

„Nebūtība?“

„Kas lai zin. Varbūt jauna, apskaidrota būtība un pestīšana šīs zemes mokām.“

Ejam. Domas rit, rit laiks.

Apmetamies kā čigāni priedulā zem klajas debess un, uz ātru roku, ceļam zaļu skuju teltis, kur pārļāist nakti. Cik svaigi smaršo sacirstie egļu zari un jaunās priedītes marta saulītes sildītas. Tāds gaišums tevī! Nav smagās atvadu sajūtas, kā parasti mēdz būt, lielu kauju priekšvakarā.

— Kam domāt par rītdienu! Tikamāk jau ir palpot skuju smaršu, kuņa jautas ar gunsuku dūmiem, un runāt ar zvaigzēm, kas mirdz pār mūsu teltīm. Mūsu mītnēm ir tikai skuju sienas, tādēļ zvaigznes var saistīt ar mums savus skatus. Mēs uzticam viņām savas domas, svētākās jūtas un mirdzošs stars krīt: mātes, sievas, mīļotās meitenes un bērna sirdi. Tie klusie sveicieni mīļajiem no kaujas lauka.

Arī nākošā diena bij pilna saules gaisa un klusa prieka. Tie pavasara soļi.

Bet dienai seko nakts, ne zvaigžņota un gaiša, bet nēmiera un maldu nakts, kad atkal klīstam pa mežu, meklēdami sava kaujas nodalījuma, lai no jauna neprātīgā cīņā rastu sev kapu simti un atkal simti bezvārda ļaužu.

Te ir meklētais un atrastais: pārplūdusi pļava un pāri palu ūdeņiem dzelonžogi, kā nāves tilti . . . — Jau izgriežam žogus, gatavodami uzbrukumam ceļu . . . Otrā pusē klusums un pāri visam tumša, miglaina un drēgna marta nakts. Zilgans un auksts blāvo ledus ūdens.

„Dabūsim izpeldēties pavasara palos . . .“

Negaidot pavēle: „Atlikt nodomāto uzbrukumus!“

Neziņā — tomēr laimīgi — nākam atpakaļ uz savām čigānu teltīm.

Mežam beidzoties mūs sveicina austošā diena, — mūs un visus tos neskaitāmos kareivju barus, kuņi kā pelēki vilņi, atpakaļ nesisdamies — steidzīgi veļas uz priekšu, jo aiz viņiem paliek tumsa un nāve.

„Vai tas nozīmē: izbeigt šī pavasara kaujas?“

„Varbūt . . .“

16. marts.

VII.

„Latvju strēlnieks ir pilsētā“

„UZ RĪGU!“ —

Šo prieka vēsti pasludināja nākošā naktī un kā pārsteigumu nesa no telts uz telti: Prieks, kaisle, aizturēta dzīvotgriba uzreiz kā viesulis pāršalca. Šī jūtu gamma mums tik neparasta, ka patīkamās gaidās mēs sajūtam pat fiziskas sāpes.

— Uz Rīgu — dzīves straumē, cilvēku sabiedrībā, kur daudzus gaida siltu roku skavas . . . Iss brīdis cilvēcīgas laimes, iss baudas mirklis! — par viņa malku izkaltušām lūpām, mēs atdotu karāļvalsti, ja tāda mums būtu.

Mūsu skati — ne staro, bet deg; pelēkās apātiskās strēlnieku maskas top īpatni dzīvas un apgaroti smaida. Mēs, šķiet, esam atguvuši cilvēku sejas.

„Un nu zēni, ceļā!“ Ar mūziku, dziesmām. Kaut kājas gurst, bet sirdis ligsmo, jo ceļš — nu zinams.

„Sargaties meičas un sievas — Latvju strēlnieks ir pilsētā.“

Zēni nerātuļ smaida, ejot pa Rīgas ielām. Bet meiča atver logu un ziedu sauja nokrīt pie strēlnieka kājam . . .

DZĪVĪBU

staro tev sejā pavasara saule un aicina ārā no tumsas;
bet Nomāktais kaunas un labāk grib palikt nāves ēnā.

„Tu nelga! Vai tas ir maz, ko sola tev plaukstošo lapu zaļums?“

„Tas ir par daudz. Nemiers, mocošas skumjas un žēlums atkal mostas.“

„Priecājies! Tas saista tevi pie cilvēkiem un dzīves.“

Un labodami tiltu uz dzīvi mēs rīkojam teātra izrādes: viencēlieni, deklamācijas, skati no strēlnieku dzīves. Dvēsele sāk runāt . . .

LIELDIENAS

ir klāt. Skan augšamcelšanās zvani. Skan brīnišķā teika par dzīvības spēku, kuŗu nevar noslēpt pat kapa bedrē:

„Viņš ir augšamcēlies, jo ir mūžīgs!“

Latvju strēlniekam nesmaida dzīves rīts, bet daļu mūžības viņš sevī nes, atdodams dzīvību par dzimteni savu.

Cik dīvainas šīs neparastās strēlnieku — Lieldienas! Kā slepa baiguma pilnas.

Kaut mirkli sajust dzīves brīnumu ap sevi, uz brīdi redzēt pavisam tuvu tos, kas domā par mums un silti līdzī jūt; viņus aizvien sajust tuvu asins nakšu vientulībā, ar viņiem dalīt baigās domas, klaidēt šaubas; tiem teikt, ka nenomācams ir tā gara spēks, kas mūs saista pie dzīves un cīņā raida, un neuzvarama ticība, ka kādreiz svinēsim īstus atmodas, uzvaras svētkus, — jo mūsu dzīvība ir tikai tilts uz nākotnes krastu.“

„Dzīvot atlicies maz, tāpēc: dzīvo kad brīdi, bet skaistil“ Tāds vispārējais noskaņojums. Ar ārkārtēju sajūsmu tiek atrauti dzīvei dažī jauki mirkļi.

Un kad pēc izrādes sākas mūzika un deju karuselis griežas, — aizmirstas kara rēgs un cilvēks jūt sev pavisam tuvu otru cilvēku — sievieti, siltu un pieklājīgu, to tura cieti savās rokās un šūpo kā vienīgo un gaišo pavasara un dzīvības prieku. Dejas vilnī tie ligo tik tuvu, tik bīstami tuvu . . .

Virš djoņāju galvām kūp zilgana migla no lētas tabakas dūmiem, putekļiem un tvaika, ko izgaro sakarsušās kaislas miesas. Tā ir ārprāta deja, līdz nogurumam, nespēkam — ar kuņu nāvei nolemtie apliecina izmisušu pieķeršanos dzīvei. Bet ārā ir silta aprīļa nakts, kad gribas atkārtot senseno pasaku par pavasari un mīlu, kad uz sola, tikko lapojošu koku ēnā, — vai vienkārši zem krūma — tik saldi dzert kaislus skūpstus no dejas virpulī apreibušām, karstām un miklām lūpām, — dzīvības mistēriju — sievieti tu turi un šūpo savās rokās... Tad — aizver acis, lai neredzētu daudz kā, bet atmiņā paglabā tikai neprātīgo un skaisto izmisumu, ar kādu mēs turamies pie dzīves.

„Aizvien esi cilvēks ar skaidru seju“ tev māte kādreiz teica.

„Ciet klusu, ciet klusu, bērnišķā sirds!“

„Šogad ir agra un brīnišķa pavasara . . .“

„Saulīt, meiten manu, skūpsti kaislāk! Nozagsim nāvei šo dzīvības mirkli“.

KĀ APMĀTS

strēlnieks krēslā staigā pa neapgaismotu ielu vai bulvāri . . . (Kaŗa laikā Rīgas ielas bija neapgaismotas, baidoties „cepelīnu“ uzbrukuma).

Viņš redz tikai dāmas, elegantus virsniņus zeltītiem uzpleciem un savus pelēkos brāļus tumšākos kaktos, jo gaišākās vietās, aizvien vēl: „kareivjiem un sūņiem ieeja aizliegta“. Tomēr visus šurp aicina mīlas kairie solījumi. Brašo zēnu staltie, spēcīgie augumi, zeltotie uzpleči, skanošie pieši, saista sievu un meiču mulsos skatus. Šie tumšie kaisles atvari, smaidam atvizot gleznā sejā, tik mīļi sauc un aicina. Čukstoši, viegli un smaršoti tērpī slēpj kairo miesu graciozās formas . . . Šis brīnums sievietes veidā vilina, baudu un aizmiršanos sola. Kabatas laterna tver smaidošu, nerātņu un mīļu seju . . . Spurdz smieklu vilnis . . . Kāpēc to negūt šodien, — ja rīt — varbūt jau viss nebūtībā grimis.

Atdots vīstošu ziedu un mīlas saldai varai, kā pasakā tu staigā pa pilsētas ielām un bulvāriem tumšiem . . . Skumji smaidot tev gribas palikt aiz šīs tumsas sienas un atmiņās vairs nemeklēt aizgājušo dienu, kur palika zelta jaunība krusta ceļos gaidot. Liepu maigās jaunās lapas vējš viegli šūpo: itkā klusas balsis kautkur raud un tevi atpakaļ sauc. Tu esi noreibis aprīļa vējā, tev pretīm staro meitenes seja un aicina: „Strēlniek, šogad ir agra un brīnišķa pavasara!”

PAR TĀLU NO CILVĒKA

aizgājuši esam: briesmās nav vairs briesmu, šausmas — vienaldzīgas, nekļūtrais — tikams.

Naves laukos notrulušas mūsu jūtas. Meklēdami stiprus kairus iespaidus, mēs ļaujam vaļu vistumšākām, vistrakākām dziņām. Izdzīves vilnis, kas veļas pāri katrai robežai — aizdzen mūs no cilvēku sabiedrības. Puiši — nav vienkārši valdāmi.

Mūzika, dziesmas, nedaudz ziedu, ko sniedz meiču rokas dzīves izstumtiem — pavada mūs . . .

Aizejot no pilsētas nav vairs tās dziļās līdzjūtības, kad kara sākumā šie paši ļaudis pirmos ievainotos kā uz rokām nesa (tagad jums derdzas uz viņiem paskatīties!); nav vairs arī tās trakās sajūsmas, lielās aizrautības, ar kādu pavadīja pirmās strēlnieku rotas nāves gaitā — tad ielas bij rozēm kaisītas . . . Un viņi izgāja no pilsētas kā pa ziedusegu . . .

„Draugi, vai jūs neesat vilušies, nežēlīgi piekrāpuši sevi un mūs, domādami ka nāves gaita var būt arī jaunas dzīves sākums? Es redzu nožēlošanu skatos, asaras, žēluma asaras daudzu acīs . . .”

Bet par visu valda — lielā vienaldzība, kas domā par nenovēršamo un par to, ka nenovēršamais ir palicis — ikdienas parādība. Noticis ir neiespējamais: asins murgi ir pārvērsti — ikdienas dzīvē. Ir karš un nav vairs citas dzīves, citu mērķu.

Ar slepenām bailēm vērojam: par tālu no cilveka
jau aizgājuši esam, bet nezinamā ceļa gals vēl sarē-
dzams nava.

Aizlīgo strēlnieku pulks, pāri viņiem līgo braša
dziesma:

„Nebēdājat, kara viri!
Sudrabota saule lēca“.

Daža māte, salīcis tēvs, sieva ar bērnu uz rokas,
jauna meiča, vērojot šo gājienu ceļ roku vai mutautiņu
pie acīm:

„Manējā vairs nav starp tiem . . .“

25. aprīlis

VIII.

Kontrasti.

ZIEDU PUTEKĻI

klīst gaisā. Jaunie priežu pumpuri smaršo tik stipri, ka galva reibst.

Mēs padzītie no Rīgas — apmetamies priežu mežā un ceļam audekla teltis.

Maija dienas — saulainas un skaistas. Tikas izlaisties svaigā zālē, kā svētdienas rītos piegulā, aizvērt acis — ne redzēt — tikai just staru deju. Siltuma vilnis glāsta tev seju. Zirgi plūc zāli un pa retam, kā sarunādamies klusi iezviedzas — bubina . . . Tas bija kādreiz...

Retie smagie grāvieni — neļauj aizmirsties. Tie grauj līdz pašai zemes sirdij.

Teltī pie kareivja mantu maisiņa rūpīgi piesprādzētas vēl smaršo sakaltušas rozes, ko šurp nākot sniedz nepazīstamu meiču rokas . . .

„Viņas gribēja tev mazu prieku sagādāt . . . Un pēkšņi — vai tev kļuva kā žēl?”

„Ak, nē, jaut! Visi ziedi reiz vist un vistot viskairāk smaršo; tad sakalst saulē un ziedu putekļus iznēsā skrejošie vēji.”

„Ārā ir brīnišķīga pavasara nakts un ja tev garlaicība un skumjas sāk apnikt — vari jau parunāt ar zvaigznēm.”

„Par ko tad lai runā?”

„Jā — par ko tad mēdz runāt tava sapņotāja dvēsele maija naktīs? — Neizvairies! Es zinu, tu domā par

meiteni savu. Kā parasts — ar svaigznēm tai sveicienu sūti.“

„Nav jau ko smieties. Bet dīvaini ir tas, ka arī šeit mēs vēl kautkā gaidām. Brīnuma?.. Pestīšanas?..“

„Mans mīlais draugs, kāpēc tu par velti sevi tirdi. Noslēp savu jūtīgo sirdi. Par ziedu putekļiem nav ko skumt, tos izklaidē vējš. Nāc, iesim barā!“

Lieli gurskuri. Ap viņiem strēlnieku grupas. Skandziesmas līdz vēlai naktij. Dziedam sev, priēžu mežam... Mēs esam savādi ļaudis un dīvaini mūsu dzīve, kā rotaļa, kurā nedrīkst tiešamību apzināties.

„Bet jaunība — aiziet . . .“

„Ak, daudz kas aiziet, kam atgriešanās nebūs.“

Biedri izklīst . . .

Sargs paliek viens pie gurskura un šauteņu strēķa. Ābelītim nāk atmiņā sniega lauki, izlūku uzbrukumi, marta kauja . . . Un pēkšņi — tam šķiet, itkā viņš dzirdētu soļus — kareivju vienādos soļus: viens divi; viens — divi. Tad soļu raksts sajūk un dzirdas paklusa knada; itkā šautenes tiek slietas strēķos, itkā katliņu graboņa. Baigi top . . . Sargs saprot: kritušie biedri nāk sērst, stājas tam blakus un sildas pie gurskura oglēm, kuņas uzpūšot vējam — sāk spožāki kvēlot. Ābelīts runā ar tiem, līdz ierodas maiņa.

„Kas ar tevi?“

Viņš satrūkstas, ar stingu skatu uzlūko vaicātāju un ērmoti smaida:

„Nejauki drebuļi mani krata.“

Bet par dīvaino pieredzējumu viņš kaunas teikt.

„Uzvāri un sadzeries karstu tēju un liecies gulēt, gan pāries.“

Bet Ābelītim nepalika labāki: viņš sāka aizvien nesakarīgāki runāt. Rīta viņu aizveda uz slimnīcu.

„Nervu sabrukums . . .“

Skujnieki,
maijs.

KURMJU VALSTI

ierodamies naktī pirms Vasaras (Ziedoņa) svētkiem. Jau no paša rīta „vācietis“, kā smeijies, apsveic mūs ar grānātu simfoniju. Šāvieni gan vairāk lido pār mums. Atrast mūs nav viegla lieta — mēs dzīvojam kā kurmji ierakušies alās: viss kalns aizņemts no izraktām ejām, blindāžām un mūsu zemnicām, viss noaudzis zaļām veļenām, krūmiem, tā kā notālēm grūti ticēt, ka šai apakšzemes valstī mīt dzīvi cilvēki ar savām nemiera un nāves domām.

Kad diena vakaro, atstājam tumšās alas un ejam lūkot, ko dara „biedris — aiz neitrālās joslas“ (par neitrālo joslu pozīciju karā sauc brīvo laukumu starp pretinieku dzelondrašu žogiem); bet tikko debesmala atsarkst pirms sauleslēkta — nozūdam atpakaļ, kā veļi apakšzemē.

Saulainās dienās pāri laižas granātas; zvaigžņu naktīs — retie šauteņu šāvieni šņac kā odzes dzidrā un škanīgā vasaras gaisā.

Kad līst, mūsu kurmju alas ir slapjas: lietus spiežas smilšu un velēnu jumtiem cauri; no būdu griestiem pil smagas lāsas; tumšās domas kā slapjas žurkas lodā ap tevi un graužas smadzenēs. Draņķīgi un garlaicīgi; bet par to — nešauj. Tikko skaidrāka diena — vairāk trokšņa un upuru. Mazie takšēji — vieglie lauku lielgabali — rej tik asi un spalgi. Rau, nāves vanagi — kara lidmašīnas, kuņu spārni zviļo saulē kā zelts — apkārt tiem izšauto šrapneļu balto mākonīšu puduri; bet viņi — lepnī un nesasniedzami — lido zibošā tālē, vērodami, ne putna perspektīves mūsu kurmju valsts rosību.

NESAVIENOJAMAS PRETEŠĪBAS

ziedu vasara un — karš! Un cilvēks, asāk kā jeb kad, sajūt dzīvības skaistumu un kara nejēdzīgo un postošo varu.

Siltās zvaigžņu naktīs — Daugava tin savus krastus miglas segā. Vai drīkst tad ticēt, ka apkārt karš un

nāve. Ritos — zeltā mirdz priežu galotnes, sudrabasa
zālē . . . “ Ak, daba tik skaista un dzīvot gribas! . . .”

„Un sirdij ziedoni sajust?“

„Arī gribas.“

Sodien: Vasaras svētki! Mūsu zemnīcas kaktā vist
bērza meija un saldi smaršo. Koks mirdams izelpo savu
dvēseli.

„Tev skumji?“

„Jā — mazliet . . . Gribējās svētkus pavadīt Rīgā.“

„Tava meitene gaida?“

„Varbūt . . . Varbūt arī nē. Kas lai zin! Un vai
te tas nav vienalga.“

Klusumā staigā — saules zelts, ziedu smaršas . . .
Tad — piepeši — Isi, asi kaucieni gaisā, kam seko, te
un tur, stipri grāviņi, kas liek nodrebēt visnorūdītā-
klem nerviem. Kaut gan ārēji mēs pūlamies sev iestā-
stīt, ka tā ir parasta lieta.

„Kas tur noticis?“

„Blakus blindāža sagrauta. Divi nosisti, trīs ie-
vainoti.“

Bet ziedi un priedes saulgozi smaršo tāpat, itkā
nekas nebūtu bijis. Un kā draugu tu mierini savu sirdi:

„Esi mierīga un cieta“

Atnāk nakts un uz zāles un ziedu lapām Daugavas
krastos zvaigznes raud asaras: par jaunību, mīlu un
nāvi. — Un neviļus jādoma par pelēkiem akmeņiem
dzimtenes laukos, kuŗi tik brīnišķi prot savu likteni
nest un klusēt. Ziedu putekļi, smiltis, lietus lāses krīt
uz viņiem, un skaties — sūna viņus sedz — aūna, kuŗa
ik rītus ir sudrabota un mitra no rasas. Akmeņi prot
klusēt un noslēpumus glabāt.

„Kekavas Kļauģu kalnā,
jūnijs.

NEKUR NEVAR IZBĒGT

kuŗa lietuvēnam — mēs zinam to — tomēr, ja izdodas
iegūt atvaļinājumu uz dienām desmit, divpadsmit — tā
šķiet debesu balva, Tevi pārņem tik spēcīga laimes un

atpestīšanas sajūtal . . . Tevi sagrābj traucēma vēlēšanās: kaut drīzāk prom! Šais dedaudzās dienās gribas pārdzīvot, izbaudīt vai veselū mūžibu. Tu alksti dzīves — kā tuksnesī mirstošais — ūdens malka.

Laimīgs nemiers tevi šūpo visu ceļu . . .

Un lūk — tu izej cauri kaimiņu birzei, tad pa ežmali gar klētiņu . . . Vn redzi! — tava rūpīgā māmiņa pagalmu slauka.

„Vai es te varētu dabūt nodzerties?“

Apstājas no darba čaklās rokas. Īss klusuma brīdis — tad:

„Dēliņ, mīlais! Tu pārnāci! Tu dzīvis!“

Un mīļas rokas tevi apskauj un uz vaiga rit — svētas asaras.

Ejam istabā. Sanāk viņi visi mīļie, ilgi neredzētie. Sirmais tētiņš — lūgšanā saliktām rokām, sastindzis ka klusu ciešanu simbols — stāv ilgi istabas vidū un aizkustināts nespēj parunāt ne vārda.

Arī tev norūdītam kaņa vīram par smagu šī atkalredzēšanās, laime un acīs spiežas silta velgme; tomēr, gribēdams izlikties brašs, tu droši jautā:

„Nu, vai šāda ciemiņa arī gaidījāt?“

Bet balss aizlūst, negribot ieskanas tur asaru smel-dze, kaut seja aizvien vēl cenšas smaidīt — atkalredzēšanās laimi izstarot.

„Ak, dēliņ, katru reizi, darbā ejot, no darba nākot, es apstājos mājas pagalma vidū, griežos un skatos: pret rītiem, dienvidiem, vakariem, ziemeļiem — skatos, raudu un vaicāju tālām debesīm!“ Kuņā pusē mani mīļie tagad izcieš savu grūto britiņu. Ak, dēliņ, ja manas asaras būtu sakrātas vienuviet — es tajās sen būtu noslīkusi. Nu atgērbies. bet es iešu pameklēt kautko launagam. Būsi piekūsis, izsalcis . . . Pameklēšu kautko gardāku.“

Māte jau cenšas smaidīt caur asarām.

„Ak, māmiņ,“ tu gribi teikt, bet viņa jau tecinūs vien aizsteidzas rūpēties par launagu, asaras priekšautā slaucīdama.

Un tad tu saproti, ka mums kareivjiem mirt uz kaujas lauka ir vieglāk, nekā viņiem „mīļos pārnākam“ gaidīt.

Tu staigā pa pazīstamām tekām un tevi sveicina
druvu un sēro birstalu klusums, kā agrāk. Cilvēkos gan
vairāk nospietības un rūpju. Viņi mazāk runā un itkā
smagā pārdomā veic savus darbus. Nekur jau nevar
izbēgt kaŗa lietuvēnam — arī lauku klusumā nē.

Plavas, tīrumu ežmales — ziedu pilnas. Bites san.
Šur tur jau smaržo nopļāuts siens. Darba rūķi iet sa-
vās gaitās — viņi strādā un rada vērtības! . .

„Bet mēs Daugavas krastos? . . .“

— Cik savādi, cik dīvaini!

Tu atgulsties zālē . . . Dzīvība visapkārt tev ro-
sas: kukainīši rāpo, spāres laižas, sienāži čirkst, nopļau-
tais siens saldi smaržo. Visapkārt tev saule un zemes
svētība.

„Ne, ne! Tā nelietība tur frontē — tas tak nav
iespējams šai brīnišķā Dieva pasaulē!“

„Bet klau, vai tur tālumā nedun kaut kas pārkonim
līdzīgs, kaut gan debesis ir pavisam skaidras?“

Un noslēpis galvu zālē un sūnās cilvēks raud . . .

Rit liktenim nozagtās dienas, kuŗās daudz dārgu
atmiņu tu gūsti. Bagāts tu esi, jo tagad kaujā ejot
līdzī ies — mīļā drauga mierinājums:

„Ja kritīsi — miris, tomēr dzīvs! Ne tu vairs (tava
balsskaņa, tavu domu, pārdzīvojumu viļņi — aizvien
vibrēs ap mani) — bet tava bezveida dvēsele nāks
sērst pie dzīvajiem un Jāpūnakti — klusi klauvēs pie
drauga loga. Zāles, plūktu ziedu un bērza meiju smaržā
es jutīšu tavu elpu un garu. Sveiks, mīļais!“

„Esi uzticīgs līdz nāvei, tad es tev došu to dzīvības
kroni,“ trīc. kā ābele balta, sirmā tēva galva.“

„Dēliņ! es tevi pārnākam gaidīšu“ — šī mātes
svētā vēlēšanās tevīm līdzī iet.

„Ir laiks . . .“

Un atpakaļ braukdams uz fronti, strēlnieks kā
neziņā sevīm jautā:

„Vai atkalredzēšanās laime atsver dzīras šķiršanās
sāpes?“

Jaunpiebalgā,
1916. gada jūnija beigās.

NESKAIDRAS BAUMAS

par priekšā stāvošu uzbrukumu, dzirdamas jau vilcienā braucot uz Rīgu. Zīmīgi arī tas, ka mūsu pulks piedalījies 21. jūnijā pastiprinātā izluku gājienā. Šādi izluku uzbrukumi parasti notiek pirms lielam kaujām, lai izziņātu pretspēku. Kaut gan šāda rīcība jāuzskata vairāk kā aplama. Krievu armija parasti gatavojas uzbrukumam tik atklāti, itkā ar nodomu ļaudama pretiniekam zināmā frontes daļā sakoncentrēt vajadzīgo pretspēku.

„Ta tad — no atvaļinājuma tieši kaujā?”

„Nekas . . . Par baumām — un vispār — nav ko uztraukties.“

Bet nojautas saka: „Tuvojās neizbēgamais, liktenīgais. — Uzmanies!”

„Es esmu mierīgs: mani pavada drauga mierinājums un mātes vēlēšanās.“

Nākošā naktī Rīgā, baumas izrādas par nenovēršamu patiesību.

Prāts saka: „Paliec — saudzi sevi! Iztiķis arī bez tevis, jo tur nav nozīmes tavai nāvei, bet tava dzīvība tak ir kautko vērtā.“ Tevi sagrauj nemiers un cauri nemiera šaltim veidojas spēcīga un, šķiet, taisna doma: „Palikt nevar! Spēlēt glēvuļa lomu — zems apvainojums biedriem. Vai viņi vainīgi, ka pašreiz iekalti šai bezizejas lokā? Kāda tiesība tev slēpties un gaidīt, kad viņu asins gaita būs galā? Kopēja gaita — lai kopējs arī kaps . . . Agrāk vai vēlāk izšķirošais — nenovēršamais brīdis, vai tas nu tik daudz no svara? Patiesi, nav vērts aptraipīt sirdsapziņu. Savam liktenim neviens neizbēgs, un kaut viņš prastu slēpties kā kurmis alā. Tā tad:

„JĀIET!”

Tuvojoties ierakumu joslai, tā vien liekas — kāds atpakaļ sauktu.

„Itkā piemirsu ko; itkā nesniegts palīka, ko cerēju gūt?”

„Par vēlu tagad žēlot . . . Ej vien, tāpat kā daudzi ies — i gailis par viņiem nedziedās . . .“

Sakopo spēkus . . . Visi ceļi un meži pilni kustības, visi uztraukti kaut kur steigžas . . . Savādi — ar tādu skubu mēs steigzamies nāvei pretīm . . .

Starp tūkstošiem tu esi viens un pazust viņu vidū, patiešām nav grūti . . . Vai ne? . . .

Tepat jau Ķekavas baznīca, krogs . . . Tālāk Kļauņu kalns — mūsu Kurmju valsts. Drīz būšu savā rotā. Ejot pa šoseju — steigzīgi pretīm ved zirgus, daudz ievainotu zirgu! Ja, jā! — tepat kautkur tuvumā bij novietoti artilērijas zirgi. Vācu granātas ir sagrāvušas viņu mītni. Vienam izārdīts krusts — dziļi izvērsta brūce; otram atšķelts gabals no gurna; trešam — ar lauku purnu — visa galva asinīs (viņam izrauta acs); dažs plati izplēstām nāsīm sprauslo asinis. Nabaga lopīņi! Izbaidētām un neziņas pilnām acīm — vēro cilvēkus un paklusu iezviedzas . . . Spēcīgākie diži izslējuši kaklus, sacēlušī astes, drausmi iekrādamies draud samīt vedējus. Jau gaŗām drausmais gājiens.

Vakaro. Saules riets priedes zeltā.

Bet kas tad tas?! Mežā, netālu no ceļa: zvaigi izrakt — brāļu kaps. Taču ne parādība?

„Ko šinī kapā glabās?“ strēlnieks jautā pirmo pretimnācēju kareivi.

„Varbūt tevi, varbūt mani — to noskaidrosim rīt! bet šodien bataljona komandiers lika pašiem strēlniekiem izrakt brāļu kapu. Viņš laikam domā, ka pašu raktā kapā vieglāka atdusa. Dīvaina iedoma!“

„Es tikko nāku no atvaļinājuma, no tēva mājām, kur nosvinēju Jāņus . . . Vai tiešām jau rītū kauja?“

„Jau šonakt ieņemsim pirmās līnijas. Bet kāda velna dēļ tev bij jāskrien dzīvās ugunīs, vai nevarēji palikt Rīgā? — Jā, rītdien būs suta! Visas zīmes to rāda. Dziļ, kā „Fricis“ nervozē, laikam saodis“ . . .

Mēs nogulstam, vairīdamies no tuvumā sprāgstošās granātas.

„Re, kā sašķēla priedi! Ak tu nolādēts! Bet nu gan man jāsteidzas uz savu rotu“.

„Kur tagad atrodas c e t u r t ā rota?“

„Turpat vecās zemnicās“, nosaka Isās sarunas
biedris un aizsteidzas.

PIE BRĀĻU KAPA —

Viens es palieku . . . Man laika gana.
Zvana lielgabali; saule priedēs smaida,
Un es domīgs veros dziļā kapa bedrē:
Zemes mute atvērta jau gaida,
Mieru, baigu noslēpumu viņa glabā,
Dzīvajos par mirušiem jau šķiet.

Varbūt arī tev šai smilšu gultā vēsā
Mūža atpūta būs lemta, draugs —
Rīt tiks izliets pilnais dzīvīb's trauks —
Latvju strēlniekus šai kapā guldīs vienu viet.

„Un skums par viņiem meži, druvas
Un dažas sirdis, kas bij mīlas, tuvas“.

Gul kapa bedrei blakus zālē —
Balts, izcirsts priedes krusts . . .
Vēl dzīvā koka sveķi
Kā virāks saulē garo.
Šis krusts
Uz brāļu kapa pacelts taps, —
Kā Golgātas piemiņa kritušiem,
Kā atmiņa baiga jums — dzīvajiem.
Būs piepildīts likteņa lēmums —
Ka strēlnieki paši sev izraka kapu.

Grims laika soļi pagājības smiltīs
Un kritušos aizmirsīs nākamās ciltis, —
Tā varoņus savus tie otrreiz vēl kapos raks;
Un viršiem un brūkleņu mētrām
Ciet aizaugš šē piemiņas taks.

JO TUVĀK,

jo asāki izjūtams kaujas priekšvakars. Ne tikai mūsu domas, liekas, pat koki, zāle ir baigu nojautu varā. Pa retam — grauj . . . Tur „likteplēmēji“ (lielgabali) tausta mērķus pretinieku ierakumos, lai rīt sekmīgāki veiktos nāves plauja.

Rotā nonācis tikko pagūstu paņemt šauteni, kad jārlīkojas uz iešanu.

„Šoreiz mēs gribējam iztikt bez tevis, bet, redzi, nav lemts“.

„Draudziņi mīļie! bet nu es esmu Istā ķezā: man tak ir līdzī vesela bagātība — gardas lietas. Kur lai lieku? Būs jāpamet tepat. Žēl . . .“

„Trakais! Nekādā ziņā!“

„Bet visu paņemt līdzī arī nevaru — es tak neesmu kamielis“.

„Ēzelis tu esi! Sadali starp mums, gan pa visiem pievāksim un notiesāsim“.

„Kas nesīs šo cūkas cisku? Lauku pirti žāvēta“.

„To gardumu es ņemšu savā zināšanā“ pieteicas mūsu mīļais resnītis — Klucis.

„Šos dažus simtus papirosus es pats pievāksū, tiem rītā būs zelta vērtība. Nogaršojat! Smalks dūms, vai ne?“

„Nu, brālī, pašreiz tas man garšo ne sliktāk kā jauna meita“.

„Kārtoties!“

Līdz ar krēslu steidzam nokļūt pirmā ierakumu līnijā, lai tur sagaidītu to, kas nu jau ir pavisam tuvu.

Klaņģu kalnā,
2. jūlija vakars:

IX.

Deviņas naktis un astoņas dienas.

DEVIŅAS NAKTIS UN ASTOŅAS DIENAS

nu ir galā . . .

Deviņas naktis un astoņas dienas ir iegūtas par visdārgāko maksu, ko jaunība spēj dot — deviņas naktis un astoņas dienas no vietas mūsu dzīvības tika mestas asiņu varā.

Notikumi, kas risinājās šai laikā, bij tik neparasti normāla cilvēka prātam, ka tos nekādā ziņā nevar uzskatīt par tiešamību.

„Tiešamība, kuŗu baidas izprast, kā reālu notikumu? . . .“

Šķiet, šinī laikā būs noticis kautkas tik nevēlams cilvēkam, ka pat laiks — varbūt arī dzīvības instinkts — grib to noklusēt. Es tomēr gribu atsegt baigo priekškaru. Man ir tik smagi . . . Es nedrīkstu klusēt: man ir jāizk dzied tās šausmas, kuŗu varā mēs atradāties; lai pasargātu jūs, lai brīdinātu.

PIRMĀ NAKTS

moku kalnā pāiet kā mirklis, gaidot kad sāksies tas, kas ir jau pavisam tuvu. Vasaras naktis ir īsas. Vakara pusē debesīs vēl nav paspējuse izdzēst rieta blāzmas, kad rīti jau atsarkst purpurā.

Rīts nosviež miglas segas un izplešas dzidrā gaismā pāri pļavām, mežiem un ierakumiem.

Man līdzī vesela guba vēstuļu, kuņas pienākušas kamēr biju no rotas prom. Katrā ziņā jāizlasa vēl pirms kaujas . . . Kas zin vai vēlāk . . . Krēslai zūdot, pusionodā, pussapņos — jau trīs naktis ir pavadītas bez miega — staigāju pa trausliem domu un atmiņu tiltiem, kas mūs saista ar dzīvi un cilvēkiem. Lasu un smēķēju . . . Domas — tabakas dūmiem līdz — ceļas un izgaist bezveidībā, bez sakara, bez saistošas vienības; bet vairāk gan atgriežas pie tiem, kuņiem vēl vakar ardievas teicu. Lauku miers un vīstošu bērza meju smarša pavadīja mani.

„Ja kritīsi — miris, — tomēr dzīvosi“ — lasu uz pairosa čaulītes, ko pildījušas mīļas rokas.

Jau saules stari pamirdz meža galotnēs . . . Ap šo laiku jāpošas uz siena pļavu . . . Izkaptis pār plecu, bēris pie pavadas . . . Kailās kājas mazliet vairs aukstās rasas pa zāļainu ežmali ejot. Pļava ziedos un rasas sudrabā. Gaisss jau sāk silt, jo saule jau redzama pāri meža ataugai. Tikai basās kājas vēl jūt aukstās rasas skūpstus. Sapin bēri krūņmalē, brucini izkapti. Gaisss tik priecīgi un tīri skan. Četri pļāvēji stājas uz vāla viens aiz otra. Izkaptis šņāc, jānomet svārki, jo mugura sāk silt. Jāsarauj — kamēr vēl rasa — izkaptis labaki ņem . . .

„I-ivv . . . Trach! Granāta! Smilšu un dūmustabs uzšaujas gaisā, apbērdams mūs. Par laimi sagrauts tikai blīndāžas stūris, bet paši mēs visi veseli.

„Dullais „Fricis!“ Ēzelis gatavais! Es gribēju tikko noznaust, šis man smiltis sviež sejā,“ kādas dusmās lādas.

Patiesi, grūti ir apzināties sevi, ja atrodiess uz dzīves un nāves robežas. Še saule, silta vēja glāsts, zila debess . . . Mirkliis! — visa tā nav vairs, jo tevis nav. — Nebūtība, nakts? — Kas to lai zin. — Vai tik vienkārša var būt nāve — dzīvei sekotāja? Kā tik nesaudzīgi un vienkārši var saraut visas ciešās saites ar dzīvi, noslēgt cilvēka moku un skaistuma pilno mūžu? Cilvēks! — tā tak ir vesela pasaule — pilnvērtīgākās dzīvības

simfonija. Bet šeit jārikojas bez apziņas, bez gribas, kā dzīvam automātam. Pret varu, kas isā mirkli miljonus skaita par nebijušiem, viena cilvēka dzīvība ir tik niecīga, gandrīz neesoša, — gandrīz neesoša — vēl dzīvam esot. Akmens no kalna mests viegli rit lejā — bezdibeni, — tā ritam mēs . . . Vai bezdibens arī mums atvērsies — to grūti izdomāt līdz galam . . . Arī laika vairs nav . . .

SĀKAS NĀVES PĻAUJA . . .

Saule jau brokastīs, bet rasa vēl mirdz zālē. Pirmie lielgabalu lādiņi, itkā ziņodami kaujas sākumu, laižas pāri, atstādami gaisā drausmās sanēšanas viļņus, tiem seko dobji grāvieni „ienaidnieka” ierakumos. Pēc tam seko istā trokšņu elle. Atsevišķus šāvienus vairs neizšķir . . . Grauj — nežēlīgi! Smilšu un dūmu stabi visapkārt ceļas un plok. Zeme sten kā lielās mokās. Elpojot mutē un degunā jūtama sēra un pulvera salkanā garša. Nav vairs ne saules, ne zilās debess, ne zaļās, zemes — tikai sērs, uguns, trokšņu chaoss, dūmakas! Nosisto, ievainoto mokas? . . . Kam daļas gar viņām. Strēlnieku sejas bālas, nervozas, piespiesti mierīgas, itkā sastingušas. Dažs tomēr arī šinī ellē cenšas būt asprātīgs. Mūsos plosas ārprāta un šausmu vētras, bet mēs valdam sevi. Parasta lieta: nenovēršamam aukstasinīgi jāskatas sejā.

Kad saule pusdienā — ejam uzbrukumā . . . Tikko sākam kustēties, vārda pilnā nozīmē, tiekam apbērti ar granātām, šrapneliem. Liekas, zeme grūst aiz mums. Blindažu balķus svaida pa gaisu. No vienas elles glābti — tiekam sviesti otrā. Pretim nāk jau ievainotie asiņainām brūcēm. Viens otrs nošautais jāizsviež no satiksmes grāvja, lai atbrīvotu eju.

Jau cauri mūsu dzeloņžogiem . . . Lienam pa krūmiem, jo pacelties nav iespējams, kam kaut cik vēl sava āda rūp. Liekas, ka mežā sāk plosīties stipra vētra, vai arī necik tāļu šņāc un brāž ūdens kritums. Nē! — vācu

ložmetēji pļauj! ložmetēji pļauj!! . . . Sīkos krūmus, priežu jaunaudzēs, skat', kā nokapā . . . pēdu pusotru no zemes. Rapjamies uz priekšu un domājam, ka lodes spīdņz mums pari, bet tas tik tā liekas: viņas mūs viņ — neželīgi viņ!

„Biedri, sargaties! Neticat lodēm! Viņas dzeļ — šausmīgi dzeļ mūsu biedrus . . . vienu pēc otra, un līdzami steigā uz priekšu nemaz nemanām, cik retas paliek mūsu rindas. Rau, tepat, pieci soļi blakām, mazliet uz priekšu pie krūmu pudura, spēcīgais īgaunis Kingiseps nosveras uz sāniem un tā i paliek.

— Lūk, tepat priekšā vācu dzeloņžogi! . . . Lāsts un elle!!! Žogi — veseli?! Kā piekalti paliekam uz vietas, un liekas, grimstam zemē. Auksti drebuļi sāk kratīt, kaut gan ir karsta jūlija diena un sviedri līst aumaļām. Itkā bars skudru steidzīgām un ņirbošām kājelēm tekātu pa muguru zem apģērba. Šausmas! Redzam, ka izsūtītie drašu griezēji krituši, bet artilērija, kas grāva veselu pus dienu — pametusi tomēr žogus veselus! Ar rokām neizlauzīsi šo šausmīgo nāves pīneķļu:

Tomēr mēs gribam tikt pāri žogiem un aizvien tuvāki liekam. Sīkstā latviešu neatlaidība! . . . Rau, „mūsu Fricis“ — pavārs — kurzemnieks! Milzis no auguma un stipris kā velns, bet vientiesis. Pats vācu kolonists Kurzemē, bet akli, dzīvnieciski nīst vācus — iebrucējus, kas izputinājuši visu viņa iedzīvi. Katrā kaujā viņš ir līdz ar mums, kaut gan viņa tiešais uzdevums ir tikai — zupas katlis.

„Frici, trakais! Gulsties pie zemes!“

Bet viņš kā pārkaitināts vērsis, galīgi ir jēgu pazaudējis: ceļos nometies, asiņainām rokām lauž dzeloņžogu mietus un protams — krīt . . . ar galvu dzeloņtikā. Labā kāja vēl grib celties uz augšu, tad atslīgst. Viss smagais ķermenis vēl reiz sakuštas, — tad paliek mierīgi guļam . . . uz mutes . . . iekāries vācu dzeloņžogā . . .

„Kāda neprātīga varonība!“

Pļauj ložmetēji . . . kauc granātas . . . kauc mīnas . . . līst priedes . . . Un kā lai šē patveras cilvēka

dzīvība! Visapkārt — moku un nāves chaoss. Uz priekšu mēs netiekam, Atkal mēs esam piekrāpti — bezkaunīgi piekrāpti — paši par savu dzīvību!

„Jūsu labdzimtība, ko lai mēs darām?“

„Tūlīņ atnāks ziņnesis no bataljona komandiera,“ atbild rotnieks.

Ziņnesis atnāk ar pavēli: neatkāpties! Ierokamies turpat pie vācu dzeloņžogiem.

„Kāda velna pēc?“

Rotnieka uzdevumā gadas iet gar nocietinājuma līniju, kur šorīt gaidījām uzbrukuma: viss sagrauts un sajaukts ar zemi. Satiksmes grāvji pilni nosistu, ievainotu . . . Asins dubļi līp pie kājām . . .

„Kas ieņem šo rajonu?“ paklusām vaicā rotnieks.

„Ceturtās rotas otrais vads.“

„Kur vada un nodaļu komandieri? Lai visi strēlnieki salasas šē vienkopus.“

„Tepat jau mēs visi esam. Vada komandiers ievainots.“ atsaucas nodaļnieks Dobels.

„Tik vien jūs esat palikuši!“ pārsteigts nopūšas rotnieks un vācu ierakumiem pagrīezis muguru ilgi klusē, tad mazliet trīcožu balsi izdala rīkojumus.

Rītā mēs bijām 52, bet vakarā sanācām kopā tikai — 9. No vesela vada, tikai — deviņi!

„Savādi, vai arī es starp šiem deviņiem?“ tu jautā pats sev — izbrīna pārņemts. Tu vēro pats sevi un uzlūko savu cilvēcīgo veidu, kā svešu ceļinieku, ko brīnums, vai nejaušība ir glābusi. Noraisot mantu maisiņu no muguras — izrādas, ka tas lodes cauršauts. Maisiņā — balts, mātes dotais līnu divielītis — pavisam saārdīts . . .

Pirmā diena galā. Jau nakts . . . Parādas mēness . . .

KRITUŠO DVĒSEĻU NAKTS

zvaigžņu un mēness mirdzā — apņem kaujas lauku. Šķiet, visapkārt runā mokas, vaid koki, akmeņi un pat smiltis zem soļiem čukst: asinis, asinis. Tu esi viens—

apkārt tev kritušo dvēseļu lielā vientulība — viens starp tūkstošiem, kas nevari pazust viņu vidū.

Silta vasaras nakts . . . Dīvaini — no pļavām ceļas migla, kā aizvien . . . Mēs vācam kopā kritušos biedrus. Ar viņiem jau pildīts plašs laukums pļavā, bet aizvien vēl liekam rindu pie rindas rasotā zālē. Mūsu rīcībā stulbi noraugas mēness, un debess mirkšķina zvaigžņu acīm. „Paldies par jūsu gaismu, tas atvieglo mums darbu.“ — Kritušo sakropļotās, pat gabalos sarautās miesas sedz novārtīti apģērbi. Viņu nekustīgās sejās, plati atvērtās acīs dus baigās mīklas atminējums, kuņas dzīvajiem nesaprast, ko saprot tikai nāvē ejot.

„Ko grib šīs platās acis, ko viņas grib mums vaicāt?“ — Mēs novēršamies, mēs negribam to dzirdēt, par daudz baigs mums šķiet šis vaicājens.

Silts gaisa vilnis atnes ziedu smaršas. Rokam jaunus nocietinājumu grāvjus. Dažus soļus no mums — trīs nošautie biedri . . . Nezin, kā viņi šē gadijušies. Kas viņus šurp atnesis un nolīcis mums līdzās? Mēness apspīd mežu, krūmus un viņus : . . Vienam pacelta roka, pirksti mazliet krampjos savilkti, itkā atbalstu tvertu tukšā gaisā.

Es redzu tikai vairs šo roku, kas spokojas mēneša gaismā kā nepielūdzamās patiesības lieciniece. Viņa top dzīva manās domās un ar asinīs mērktu pirkstu paraksta apsūdzības liecību Eiropas vareniem cilvēces vēsturē.

„Dīvaini — kādēļ tikai roka — ne pats cilvēks — izliekas dzīva?“ Es nevaru saprast baigā noslēpuma, es nevaru iestāstīt sev, ka roka ir nedzīva un pieder kritušam strēlniekam. Aizgājušo dvēseļu vientulība šalc ap mums un jautā, aizvien jautā . . . Un aizvien mēs novēršamies un nespējam uzklaut šos jautājumus — pārāk baigi viņi mums šķiet.

Šī nakts ir kritušo dvēseļu nakts — šai naktī lai pieminam nokautos: Daugavas krastos, Ķekavas kalnā un Nāves salā.

Nakts pēc 3. jūlija kaujas.

DIENAS UN NAKTIS

mēs rokamies zemē kā kurmji, lai pasargātu savu bezvērtīgo dzīvību. Bez atspirdzinājuma, bez atpūtas. Vienīgais, kas veldzē mūsu slāpes — duļķains, dzeltenīgs ūdens, kas sakrājas izraktā bedrītēs. Salkana garša, un pēc nodzeršanās — zobos čirkst smiltis. Tepat tālāk plāvā, granātu bedrēs ūdens ir skaidrāks, bet nejauki ož pēc sēra, kā sapuvušas olas. To iedzert vēl riebīgāk. Bet ja šinī karstā laikā slāpes moca — labs ir tāds.

Maz mūsu ir atlicis: ne vairāk, kā ceturtdaļa. Dienu tiekam apbērti ar bumbām un mīnām — „Fricim“ dikti nepatīk mūsu tuvums — lielgabali šauj pāri mums; esam par daudz tuvu viņu mērķim un lādiņi nejauši var krist arī pašu (vācu) ierakumos. Nakti rokam jo cītīgāk un ar smilšu maisiņiem izbūvējam istus nocietinājumus, soļus — divdesmit, trīsdesmit — no vācu dzeloņžogiem. Visam jānotiek klusi un slepus. Ja pacesas rakete — instinktīvi pieplokam pie zemes un gaidam, kad apdzīsīs, tad ieraujam atkal.

Rītā „Fricim“ būs brīnumi:

„Veln! Kur gadījušies jauni ierakumi tik tuvu pie mūsu dzeloņžogiem!“

„Tur droši vien rokas latviešu cūkas, krievi nav spējīgi uz tik pārdrošām lietām.“ Varbūt ka šādi pukojas cīnītāji pretējos (vācu) ierakumos.

Patiesi tas ir riskants joks, apmesties uz dzīvi „Fricim“ taisni degungalā. Viņu dzeloņsiena tikpat labi tagad aizsargā mūs, kā viņus.

„Atkal rakete!“

„Skat’, cik uzmanīgs laikam baldas pārsteiguma no mūsu puses.“

Savā ziņā mēs esam pateicīgi par šādu ilumināciju. Piedzīvojumi māca: ja raketes spēgā gaisā no pretinieka puses, tad varam būt droši, ka uzbrukums no turienes nedraud. Viņš tikai uzmana mūs. Tādā kārtā mēs bez bēdām varam turpināt iesākto nocietināšanas darbu. Bet ja apkārt klusums un tumsa, tad zini, ka „Fricis“ durklis var pazibēt tepat degungalā.

Atkal lidojošs gaismas loka uz mirkli apgaismo mežu: priežu stumbrus, krūmus, zāli un mūsu jauno aizsargvalni, tad nokrīt kaut kur zālē, dziest, un spilgtās gaismas apžilbušās acis pirmā mirklī nekā nav spējīgas saskatīt melnā tumsā. Uz brīdi aizver acis un atkal atdari — dabīgā vasaras nakts krēsla ir ap tevi un tu vari saskatīt tuvākās lietas un priekšmetus.

Tā — bez noguruma, bez atpūtas — mēs rokam un rokam . . .

„Varbūt sev kapus? . . . Domādami, ka kapi spēj aizsargāt dzīvību.“

„Man šķiet — kā bērns es kautkur lasīju teiku — teiku par posta ļaudīm. Viņi dvēseles izmisumā, dzīvību glābdami, esot izrakuši viņai kapu.“

JAU ATKAL

klīst baumas par uzbrukuma atkārtošānu. Negribas ticēt . . . Rīts. Šķiet, ceturtās dienas rīts. Saule tik silta, tik patīkami silta pēc nakts vēsuma. Kāds nogurums . . . Ja miegā tevi nošautu — cik viegla nāve . . . I nepamostos, nemaz nezinātu, ka esi jau beigts . . . Acis pašas veras cieti, jo nevar vairs atcerēties, cik nakts negulētas, kur beidzas diena, kur sākas nakts. Tikamais vasaras gaiss apņem tevi kā maigu roku mierinājums . . . Atmesties no šausmīga trokšņa, sajūtot smagu belzienu pa kakla kumburu. Pirmā lāgā nevari saprast, kas noticis un kur atrodies. Nu ja! Skaidrs: tāpat pieslējies pie ierakumu malas ar šauteni rokā — esi bijis nedaudz sekundes miega varā un mīnas sprādziens tevi izdzina no šīs paradīzes.

„Kāds velns ir izgudrojis šīs riebiņas mīnas!“

Naktī viņai seko skaidri saredzama degoša švītra, kā astes zvaigznei; dienu — uzmanīgi vērojot var redzēt, kur viņa lido. Gaisā dzirdams neparasts guldziņošs troksnis, kā purva vēziņa ļurināšana. Mīna nokrīt pie zemes, čūkst un kūp un tad tikai, pēc četrām, vai piecām sekundēm — seko sprādziens! Asas dzelzs šķēpeles šķīst uz visām pusēm. Ja sprādziens ir tuvu

— kā šoreiz, kad esi noliecies un pieplacis ierakumu sienai — tad liekas, itkā viens tev zveltu pa kaklu vai muguru ar akmeni vai rungu. Gaisa trieciens var būt tik stipris — ka mirkli iestājas nāve. Šoreiz tiekam cauri ar pamatīgu belzienu.

„Tiešām, gatavojas jaunam uzbrukumam!“

Pieci, seši strēlnieki, nomaskojušies koku zariem, steidzīgi kautko vilkdami, slapstoties pa krūmiem, slēpdamies zālē — tuvojas vācu dzeloņžogiem. Mirklis. Vēl steidzīgāk kā bēgdami, viņi lien atpakaļ un klupšus saklūp pie mums ierakumos, nosvīduši un aizelsušies.

„Lieliski izdevās. Viņi nedabūja ne apdomāties.“

Uz pēdām seko sprādziens. Nodreb ierakumu sienas.

„Skat: dzeloņžogi ar visiem mietiem sakārušies priekšu zaros gandrīz līdz pašai galotnei.“

Ar pirokselinu saspridzina dzeloņdrāšu sienu, lai pašķirtu uzbrukumam ceļu.

„Pie velna! vai tiešām mūs vēl reiz dzīs? Gaišā dienā?“

„Skaidrs neprāts!“

Grauj atkal . . . Koki lūzdami sten un kunkst, kā mirēji grūtās mokās. Te reizē ir nāve un kaps, te pat dzīvi tiek aprakti. Ko neguva kauju sākot, to grib panākt šodien, neskatoties uz zaudējumiem un nogurumu.

Klusums. Mežs izmisušu gaidu pilns. Tad, pēkšņi: „Urrā!“ . . . Ložmetēji plauj, tā kā smilšu maisiņi danco uz ierakumu vaļņa.

„Ak, tu — nolādētie gaiļi! Cik drausmi viņi kakšinal!“

Izlūki un dažas rotas iet uzbrukumā — bez panākumiem.

Cik savādi! Saulaina vasaras diena; kaujas troksnis uz brīdi rimis; svinīgs — pārdomu pilns klusums; var dzirdēt pat kaltošu priedes zaru krītam zālē — tad liekas: šie daudzie pelēkie ļaudis — varbūt mednieki — ir tikai ļoti noguruši no tālas, grūtas gaitas un pašreiz atpūšas krūmu paēnā, jo šē mežā tik patīkama ir zemes, zāles un sveķu smarža, ēnas dzestrums . . . Bet no jauna sākas nolādētā ložmetēju brāzma un mirkli pārvērš meža idili — par šausmu elli.

Daži gaitnieki par daudz noguruši . . . itkā pakrituši . . . un tik cieši aizmiguši, ka nedomā vairs celties; daudzi tiek pacelti un steidzīgi aiznesti.

„Patiešām — te var prātā sajukt! Kur te beidzas dzīve, kur sākas nāve? Cik grūti to izšķirt.

Pievakarē mūs izmaina — mūsu rotu, kuŗa laikam visvairāk cietusi.

Salīkuši lienam pa satiksmes ejām. Kritušiem mēs vienkārši pārkāpjam, vai pārrāpjamies pāri. Minu nosistie izskatas nejauki: zili, uzpūsti . . . Viņi mūs pavada ar glāzainu, izvalbītu miroņa skatu.

Pārsienamais punkts — tepat ugunslīnijā! Tā patiesi ir cildena varonība. Bet pats varonis — mūsu pulka ārsts Jansons — atrotītām piederknēm, raujas nosvīdis kā — miesnieks. Baltais ķitelis asinīs . . . Šis apbrīnojamais cilvēks tomēr ir spējīgs vēl katram ievainotam izstāstīt pa jocīgai anekdotei, vai mazākais pateikt kādu asprātību. Tā vieglāk . . .

Ievainoto, smiltīs savārtītām brūcēm — dzīvu un jau mirušu starp tiem — ir uz katrām nestavām un — visapkārt.

„Vai braļu kapā vietas būs gana?“

Katrā ceļmalā, mežā zem katras egles vai priedes un — visur, visur — kapu tik daudz, ka pat dzīvi palikušie skaita sevi jau — par mirušiem.

„Nu labi jums — būs miers . . .“

„Kas zin, kas zin,“ zuz smiltīs zem mūsu soļiem: „Vēl nezīn, nezīn it neviens, vai mūsu mokas noslēpt spēsāt zem smiltīm, oļiem zemes klēpī.“

Pa satiksmes ejām zuz steidzīgu soļu raksts un gaisā aizvien vēl — dīvaina sanēšana.

Atmiņā iegailas lēģenda par kaŗā kauto dvēselēm. Viņas sekojot un uzmanot dzīvajo gaitas. Nāve kaujas laukā — esot svēta nāve, bet kritušiem neesot miera kapos, līdz kamēr neesot sasniegti mērķi, piepildītas idejas, kuŗu dēļ viņi krituši.

„Kas zin, kas zin?“ Aizvien vēl zuz smiltīs zem soļiem.

„Sargaties! Granātas!“ Pēc griezīgā svilpiena gaisā, mirkli tu apjaut un aprēķini, ka viņas kritīs ļoti

tuvu. Tas viss notiek pārs sekundēs un tikko tu esi nokritis un pieklāvies satiksmes grāvja malai — „tra—acht!“ — grāviens. Smiltis grūst un pa pusei aprok tevi. Ar spēju lēcieni laimējas izrauties no šiem zemes skāvieniem. Skatos: mans draugs Klucis, tikai kājas vairs tirina. Un vairāk ar' no viņa nekas nav redzams. Saprotu, ka jārikojas ātri. Pie kājam cieti un stiepu tik laukā omulīgo resnīti. Izdodas. Viņš purinas un sprauslo — ne mazumu nobījies: „Šito draņķību! Uzreiz tumšs un mute smilšn pilna.“ Tad attopas, ka ir bez cepures: „Cepure laikam palika smiltīs?“

„Tagad nav vaļas meklēt. Nāc.“

„Bet te jau vēl vieni zābaki!“

„Rokam vaļā!“

Un tāpēc ar rokām mēs divātā atkašam savu trešo biedri, pusdzīvu, kontuzētu . . .

„Tagad pameklēsim drošāku slēptuvi“.

„Bet cepure palika . . . Žēl, pavisam jauna bija. Nez, vai nevajadzētu pameklēt?“

„Ko tu žēlo cepures. Priecājies — ka galva palika vesela. Ejam!“

NAKTS SATIKSMES EJĀS —

piektā nakts . . .

Mums jābūt šē kā tuvākam papildspēkam. Vairoties granātu — mēs guļam kā dzīvnieki pa pusei zemē ierakušies.

Šur tur tuvējā apkārtnē iedegas nakts kaujas. Mierīgs pilsonis no malas vērodams un būdams drošs par savu ādu, varbūt teiktu:

„Tas ir šausmīgi, bet tomēr skaisti un grandiozi. Te cilvēks tā īsti var parādīt savu drosmi un varonību“.

„Drosmi un varonību?“ — Lūdzu, kā tu pierādīsi to, ja granāta tevi vienkārši saplēš gabalos, vai dzīvu aprok! Kur cilvēku masas slepkavo ar speciālām mašīnām, tur varonīga cīņa — gandrīz neiespējama. Gribot negribot mums jāizvēlas pēdējais ceļš: varonīga nāve.

Jā, mums atliek tikai droši un varonīgi mirt, jo dzīvam palikt — tā ir nejaušība. Tādēļ mums, kas vairākkārt esam izbaudījuši kaujas elli, nav nekā vairs ne šausmīga, ne skaista. Tam tā jābūt — cilvēks ir tikai cilvēks, un pilnīgi pārdzīvot — iejūtoši pārdzīvot — tagadējā kara iespaidus, tas iet pāri mūsu spēkiem, un ja mēs nekristu apātijā, vienaldzībā, ja mēs nekļūtu par truliem dzīvniekiem, — ārpazīgo starp mums būtu tikpat daudz kā dzīvajo.

Sarāvušies mēs čurnam satiksmēs grāvjos un nedrīkstam miegam ļauties, baidīdamies, ka granātas mūs dzīvus neaprok. Nogurums tomēr ir ārkārtīgs — sen nav kārtīgi gulēts — un tevi apņem dīvains, pusnomoda, pusmiega stāvoklis. Dulns un nejutīgs cilvēks ilgi var skatīties vienā punktā . . . Tikai pa retam uzsaujas spējas un asas domu lāpas.

Meži, vienā un otrā pusē lāsno no lielgabalu šāvieniem; iedegas baltas, sarkanas un zilas zignālraketes, kakšina nāves gaiļi — ložmetēji, un nakts gaisu — cauri juceklīgam kaujas troksnim — šķeļ izmīsušie — „urrā“ — saucieni, ar kuņiem cilvēki apliecina savu zvēra dabu. Cilvēki — vai tas nav ārpazīs? — cilvēki ir pārvērsti par dresētu, izmīsušu un asinskāru zvēru pūli.

„Dižā barbaru zeme! Vēl tāļš tev ceļš līdz cilvēcībai“, domā nepazīts kareivis, ierāvies satiksmes ejas iedobumā, skatīdamies vienā punktā.

LAIKA SOĻI

ir šīs naktis un dienas. Šķiet, nepamanītas viņas nozūd mūžu tumsā, tāpat kā gājēju pēdas kāpu smiltīs aizputina vējš vai noskalo atplūdis jūras vilnis. Tomēr tā ir tikai šķietama parādība. Uzmanīgi vērojot jāatzīst, ka mēs aizvien tuvojamies kādam jaunam mērķim, ko veido pati dzīve ir notikumu un apstākļu chaosa. Kad paļu ūdeņi krītas, tikai tad pavisam skaidri ir redzams straumes virziens, bet kamēr veļas duļķainie netīrie vilņi — nav zināms kādā gultnē viņi liesies.

Pavisam niecīgs un nenozīmīgs laika solis — un piektās dienas pievakarē kādas strēlnieku rotas nožēlojamas atliekas — līdz nāvei izmocītas — novietojas nakts atpūtai pie Ķekavas Kļauņu kalna. Pēc ilgāka laika dabūjam kaut cik kārtīgi izgulēties. Iekrītam kā mīkstā tumsā, kur pat sapnis nenāk sērst.

JAUNI PAPILDU SPĒKI

pienāk sestās dienas rītā, lai stātos to vietās, kuŗu vairs nav mūsu rindās. Jaunas dzīvības, spēcīgi augumi, šodien vai rīt tiks atdoti aizgājušo biedru liktenim. Nenobriedušo jaunekļu acīs mirdz druvu un mežu skumjas, negribot uzmācas svešas, vēl neizprastas bailes, kuŗas viņi grib apslēpt zem bērnišķīga smaida. Mums, veciem, viņu ir žēl, vairāk žēl kā pašiem sevis, tomēr mēs negribam to ierādīt un pret jaunajiem pienācējiem izturamies vienaldzīgi, pat pazobojam viņus pie izdevības. Viņu samulsušajās sejās lasāms viens vienīgs jautājums:

„Draugi, kā ir tur „Nāves kalnā“, vai šausmīgi? Un ja ievaino, vai tas ļoti sāp? . . . Un mirt, vai mirt ir ļoti grūti?“

Tomēr viņi neuzdriekstas to atklāti vaicāt, viņiem bail no mūsu zobgalībām, bail arī no tiešas atbildes, kuŗa viņiem izliktos neparasti baiga.

„Kaut tikai tūlī nesūtītu ugunīs, kaut ļautu kādu dienu pārdomai, lai kautcik pierastu jaunus apstākļos“.

„Patiešām, nav jau joks — tūlīt no apmācības rotas — kaujā. Bet gan jau pieradīsiet. Nav jau tik traki. Arī mums bij jāpierod un — pieradām.“

Notikumu gaita ir nežēlīga un neatsaucāma. Pēc vienas nakts un vienas dienas atpūtas vakarā pošamies atpakaļ, lai ieņemtu kaujas līniju. Virzamies. „Ericis“ pamanījis kustību apsveic mūs ar granātām.

Dieva darbi ar šiem jaunajiem! Daži no bailēm pilnīgi zaudē jēgu un pat kustības spēju. Satiksmes ejā viņi vienkārši nogulstas pie zemes, aizšķēršļodami pārējiem ceļu; trīcēdami pie visas miesas, bailu pārvers-

tām acīm stulbi skatas tevī un nemaz nedomā kustēties. Cits nekas neatliek, ka ņemt pie pleciem, sapurināt, izlamāt kā pienākas un ar draudiem dzīt uz priekšu.

„Negulstaties ceļā! Jūs samīš! Vai tad jūs tiešām nesaprotat, ka nedrīkst aizkavēt kustību!“

„Velns, kas tur ir, ka neieta uz priekšu!“

„Nedrūzmējas! Kad granāta trieksies barā, tad lupatas vien pajuks.“

„Tīrais negals ar tiem jaunajiem. Bailīgi kā zaķi.“

„Nav pieraduši. Kad pirmās uguns kristības būs gaŗām, tad arī skola būs rokā. Bet „vācietis“ jau arī spārdās kā dulls. Paklau, kas notiek kalnā.“

„Tur laikam iet vaļā ne pa jokam.“

„Skaties! skaties!“ —

KAILAIS STRĒLNIEKS!

Moku kalnā ir noticis kaut kas neapjaužams: veseļas rotas ievainoto nāk mums pretīm, to starpā — v i n š ! . . . (Droši vien no granātas vai mīnas pamatīgi apstrādāts un dīvainā kārtā izglābies, jo brīnumi notiek arī mūsu laikos). Milzis no auguma, galva un viena roka apsieta, bet pats — gandrīz pilnīgi kails — tikai ap jostas vietu kustas kaut kādas apģērba lēveres . . . Un tomēr — viņš ir palicis dzīvs; viņš skrien lieliem un neveikliem soļiem — neslēpdamies — taisni pāri uz kalnei.

„Taču ne parādība, — bet cilvēks? Esmu tak pie pilnas jēgas un spoki man reti rādas“.

„Patiešām! — k a i l a i s s t r ē l n i e k s novakares krēslā kā dzīvā spēka rēģis, atdalās no pārējiem, nesalausts, nenobendējams un — viens. Tad viņš ieļec satiksmes grāvī un līdz ar citiem ievainotiem pazūd naktī. Šī nakts — septītā pēc skaita (vēl aizvien neatļaidīgi es skaitu šīs dienas un naktis) jāpavada te pat satiksmes ejās. Moku kalns virmo kā raganu katls. Mēs vienkārši netiekam tur iekšā: ar viesuļaganu joslu vāci ir noslēguši pieeju. Tas būtu neprāts lausties tur iekšā. Protams, ja mūs dzītu un mēs ietu, bet situācija

laikam ir ciešama, tādēļ mūsu atjaunotā rota paliek te-
pat, gaidot tālākarē rīkojumus. Tā tad — istās uguns
kristības jaunajiem izpaliek.

Uz rīta pusi ciņas trokšņi pamazām norimst. Septi-
tās dienas novakarē mēs ieņemam agrāko kaujas noda-
lijumu Moku kalnā.

Neviens lielāks koks te nav palicis vesels, kuŗš ne-
būtu saplēsts no šrapneļa vai mīnas. Sīkie kociņi un
krūmi — ložmetēju nopļauti, kaili, bez lapām kā rudenī.
Un tomēr daļa strēlnieku vēl ir palikuši dzīvi.

„Lai nu vēl kāds saka, ka brīnumi nenotiek pa-
saule!“

ASTOTĀ NAKTS —

vairs ir tikai noskaņa no agrākām. Kā skaudru atmiņu
no pirmām kaujas dienām siltais vasaras vējš uznes ne-
novākto liķu smaku. Laiks pieturas ļoti silts un daži
ir krituši grūti pieejamās vietās. Lai kādā veidā, bet
aizvien, aizvien ar mums runā kritušie biedri.

Nakts pāiet klusu. Reta raķete, kā rotādamās ce-
ļas nakts krēslā, (vasaras naktis ir diezgan gaišas) ap-
gaismodama mežu. Trīcēdama dziest sabaidījusies
gaisma. Kā ēnas pavīd strēlnieku pelēkās, putekļu klā-
tās un nogurušās sejas. Mūsu nervi, kā stingri savilk-
tas stīgas. Katru mirkli mums jābūt gataviem, kā zvē-
ram uz lēcieni, jā vāci mūs slepeni gribētu pārsteigt,
tādēļ ar ārkārtīgu koncentrāciju mēs uzmanām mazāko
troksnīti, un pat ēnu kustības tuvākā apkārtnē.

Izvirzītā priekšpostenī sargi mainas ik pēc stundas.
Atgriezoties ierakumos viņiem ir tiesība dažas stundas
pagulēt.

Kādu no jaunajiem aizvien vēl krata nervu dru-
dzis. Izvalbītas acis bailīgi, kā palīdzības meklēdamas,
šaudas uz visām pusēm. Aizvien drebēdams, kā neat-
manā viņš iet un dara, ko viņam liek. Tikko atgriezies
no priekšpostena viņš nokrīt ierakumos un mirkli aiz-
mieg kā sists, laikam domādams, ka briesmas vairs
nedraud. Viņš ir galīgi izmocīts un tā ir ārkārtīga

laime, ka var tik pēkšņi un cieti aizmigt, citādi viņš laīkam palīktu traks vai arī nomirtu no bailēm.

„Skaties, krūmi kustējās, vai redzi, tur tanī pudurā pa kreisi, blakus granātas bedrei? Tas nevar būt vējš, jo nakts ir rāma.“

„Ja. Va' velns! Rau, divi pelēči ievēlas bedrē.“

„Sagatavo granātu! „Friči“ lien šurpu — izlūkos! Gāž pa dullo!“ Mežā noskan divi sprādzieni. Viens pēc otra. Tiem seko apspiests baiļu kļiedziens un tikko sadzirdama kunkstēšana, soļus trīsdesmit no ceturtās rotas otrā posteņa. Pēc britiņa ierejas vācu ložmetējs. Tad paliek klusu.

„Laīkam tikai ievainoja. Skaties, kas sātaniem pa drosmi.“

„Droši vien gribēja mūs nomiegt un izpelnīties dzelzs krustu.“

„Šoreiz varbūt pietiks ar koka. Mazākais viens no viņiem dabūja pamatīgi. Ko lieņi, kur nelūdz.“

Jau gaismiņa svīst. Priekšposteņa sargi pa mitro zāli salien ierakumos. Otrais postenis ziņo rotņiekam par notikušo.

Tā paiet astotā nakts un atnāk astotā diena, bet vāci paguruši, neriskē vairs atkārtot uzbrukumu.

BEIDZAMĀ —

devītajā — nakts. Gaidām maiņas. Ir kluss. Tikai — pašos nemiens.

Gaidām atkal, kā to nakti pirms kaujas, tikai šoreiz vairs ne sākuma — bet beigu. Šīs gaidas nav mazāk mocošas. Mums ļoti netīktos, ja rastos traucējumi, tad no jauna būtu saistīti šai nolādētā kalnā.

Sarkst debesmala rītos . . .

„Maiņa ir klāt!“

„Paldies Dievam!“ Šķiet pirmo reiz pēc deviņām naktīm krūtis atveras un pildas ar dzestro rīta gaisu.

„Kas bija pirms šī mirkļa, tiešāmība, vai murgi?“

„Skaidrs ir tikai tas, ka tu esi pamodies; dzīvības vilnis tevī rit un mostas griba sevi pasargāt“.

„Kaut drīzāk prom!“ šī vēlēšanās kā zibens pārstrāvo mūs.

Ejam. Klusu . . . kā peles . . .

Gaisā ir dīvaina sanēšana un trūdu balsis zuz zem mūsu steidzīgiem soļiem. Kritušo mokas vēl vibrē gaisā kā nakts putnu spārnu šalkas, kuņi, šķet, barā un bez kliegzieniem lidinas pār mums. Ja, ja! Mūsu ausis uz tver brīnišķas un neizprotamas skaņas.

Mēs steidzamies. Moku kalns jau ir aiz mums. Pa ceļam satiekam tos, kuņi ieņems mūsu vietas. Viņi gaida, klusi noslēpušies gar satiksmes eju malām. Tik daudz ir viņu! Jā, pat šeit — moku kalnā — vieta nevar tukša palikt. Mēs ejam prom, citi nāk vietā. Kareivji plūst kā divas pelēka, netīra ūdeņa straumes, vienotrai blakus, katra pretējā virzienā. Brīžam pelēkie cilvēku vilņi saslejas viens pret otru, radīdami nepatīkamu sastaknīšanos arī tālākā gaitā. Skaidrāk iegrabas katliņi, noklaudz šautenes un klusu lamādamies kareivji jūk katrs uz savu pusi.

Tāds cilvēku blīvums un nekādas kārtības! Ja tagad apšaudītu mūsu ceļu — uz katra granātas sprādziena būtu desmitiem upuru.

„Kā par brīnumu — kluss! Pat ne — raķetes. Laimīgi!“

Tāpat iedami paveramies atpakaļ un sūtam pēdējos sveicienus kalnam, kurš slēpjas vēl rīta krēslā.

Momu kalnā,
2.—11. jūlijam.

AIZ KALNA —

pie Ķekavas, ieturam ātru brokastu . . . Jāsteidzas, jāsteidzas — diena plešas. Ja mūs pamana — esam pazuduši. Sērs un uguns — kā rakstos stāv — tad līs pār mums.

Nopakaļ jau gaisa vanags dzen pēdas, bet mūsu soļi jau dun uz Bauskas žosejas.

Nogurušas, bāli pelēkas sejas, bet steidzīgi soļi un drudžaini skati. Liekas, mēs neizskatāmies pēc cilvēkiem, bet spokiem, kas tikko izcēlušies no kapiem un kuŗu drēbju vīlēs vēl slēpjas zemes drēguā tumsa un smiltis. Brīnums ir noticis: mēs esam palikuši dzīvi! Mēs nesam sevī dārgo debess balvu — dzīvību, un pretīm smeļ saule un debesu zilgme. Krūtīs mums vasara; kā bērni ar vientiesīgu prieku mēs smejamies par katru ļautrāku piezīmi un atgadījumu.

„Ātīt! ierauj gaisu! Mēs ejam atpūsties un Rīgai tuvāk . . .“

Brīnišķas ir cilvēku jūtas, brīnumu un divainību pilna dzīve! Tikai dažī mirkļī ir pagājuši un notikušais Moku kalnā jau šķiet tikpat kā pasakas tālumā. Nudien! — nevar ticēt; vai mēs paši tur bijām — deviņas naktis un astoņas dienas? Murgi, jā nudien, murgi! Skat, cik brīnišķa ir Dieva pasaule!

Kaut arī domas un atmiņas būtu migla, ko izklaidē saules gaiss!

PEC VISA:

cik labi nopeldēties Daugavā un nomazgāt iekaltušos dubļus, kuŗi uzkrājušies no putekļiem un sviedriem. Katra miesas pora elpo svaigumu un dzīvību.

Rudzu muižā, pie Rīgas.
1916. gada 11. jūlijā.

Pārdomas.

KVELOŠAS OGLES

krājas gunsukurā un vējam uzpušot skaisti gailē.

Jā — kvēlošas ogles krāj laiks — šis baigais laiks...

Pirmais augusts. Jau vesels gads, kamēr nodibinājas Latvju strēlnieku bataljoni. Parāde. Pirmā strēlnieku pulka gada svētki.

Daudz Jura krustu par jūlija kaujām . . . Bet Ķekavas priedulā uz strēlnieku raktā brāļu kapa uzcelts liels priedes koka krusts, kā liktenīgo dienu baigs piemineklis un bezprātīgo cīņu sōģis.

Daudziem dzīvību, daudziem laimi paņēmis šis gads, jō neviena strēlnieku kauja nav izvadīta, kur nebūtu puse, vai pat lielākā daļa zaudēta, skaitot kritušos un ievainotos.

• Daudzi mēs atstājām lauku sētas un pilsētu ielas; mūs pavadīja valģi mirdzošas acis un ziedi, — pārņāksim reti un līdzī atnesīsim kapu smiltis, kas tveras pie mūsu soliēm un slēpjas apģērbu vilēs.

Atdots ir viss, iegūts — itnekas: truli un nejūtīgi mēs sekojam cilvēces posta gaitai; un Latvju mazās, citu vidū gandrīz nepazītās, tautas likteņi tinas aizvien dziļākā tumsā. Nav saredzams nedz ceļa gals, nedz mērķis.

Jaunais pašreizējais Latvju strēlnieks — Jura krusta kavaliers, sašutis jautā savam biedrim:

„Par ko galu galā mēs cīnāmies? Kāpēc šie bezprātīgie upuri?“

„Vai tev kāds to prasa? Un ja neprasa — nav arī jāatbild.“

Bet sašutums nerimstas:

„Stulbi mēs esam, mēs neprotam un nedrīkstam domāt, mums atļauj tikai — mirt. Tas redzams aklam, ka svaidītās, augstdzimušās galvas ar nodomu sūta mūs visatbildīgākās vietās, kur ir tikai divas izejas: uzvara vai kaps. Mēs tak esam kliegtin izkliegti par varoņiem un negribēsīm pierādīt pretējo: zaudēt labo kaujas slavu. Kas par to, ja pasaules tirgū ir pārdotas mūsu asinis, kad tik mūs slavē kā varoņus! Labi tie pazīst un prot izmantot latvju sīksto neatlaidību.“

„Jā, draugs, kas labprātīgi galvu ielicis cīlpā, tam bez pretošanās jāiet, kurp viņu ved, citādi — valgs to nožņaugš. Tā veca lieta.“

„Pareizi, — nav atpakaļejas un valgs ir par stipru, lai viņu sarautu. Bet ja jau zust, tad ar paceltu galvu, ar ērgļa kliedzienu tumsā. Varbūt kāds to dzirdēs, varbūt tā krāsies k v ē l o š a s o g l e s pār nodevēju galvām.“

„Te nu ir mūsu izbazuņētās varoņu kaujas! Tā jau ir pašnāvība — izmisusi pašnāvība!“

„Lai! Un taisni tādēļ — krājas sarkanas ogles virs pasaules vareno galvām. Šie nelieši civilizētu tautu saimē piekopj negēlīgu spekulāciju ar cilvēku gaļu un asinīm!“ — nevar norimt sarūktinātais strēlnieks. Pacietības trauks list malām pāri:

„Jo ilgāki mēs karojam, jo ačgārnāka man šķiet visas pasaules iekārta. Nu, padomā, vecais, kāda tur jēga un taisnība: vienkāršu nelieti, kas aplaupā un noslepkavo līdzcilvēku uz lielceļa vai ielas, soda ar pakāršanu, bet kronētus neliešus — kuņi noslepkavo miljonus, atņem mātēm dēlus, sievietēm vīrus, bērniem tēvus — godina kā svētos.“

„Tev jau ir vairāk kā taisnība un klausoties tevī, nāk prātā leģenda par cilvēku — nelgu Viņš izgudroja drausmīgas mašīnas, ar ko nāvēt savus brāļus un pašapziņīgi teica:

„Technika! Kara mākslas tehnika!“

Tam blakus otra lēģenda par c i l v ē k u — z v ē r u: Viņam bij apnicis slepkavot pašam savām rokām un pa vienam. Tā kā viņam bija daudzi salauptas naudas, tad viņš uzlika šo pienākumu (slepkavot!) citiem, laida nāves mašīnas darbā un teica:

„Mēs valdām!“

„Jā, viņa valda, bet mēs esam jūgu vilcēji, jo mums pieder tikai kaila dzīvība, kuŗu sargājam kā protam. Nav citas izejas.“

„Šos valdniekus, velnus, nāves mašīnu izgudrotājus un viņu padomniekus vajadzētu nostādīt zem ložmetēju un artilērijas viesuļuguns, appludināt ar smacējošām gāzēm, — tad jūs, velni, zinātu, ko nozīmē — kaŗš! Bet tagad — kāpēc lai es šauju vācu kareivju, zemnieku vai inteligentu! Tie drizāk ir mūsu draugi, ne ienaidnieki. Viņi nav laimīgāki par mums. Kā būtu ja mēs šauteņu stobrus pagriestu uz pretējo pusi?“

„Tad mums būtu jākaŗo uz divām frontēm,“ nopūšas vecais, kaujās rūdītais, strēlnieks.

Zem pelniem klusībā gailē šīs domu ogles. Ir pārdomu laiks. Rīgas frontē — klusums. Lielais kaujas periods, — bezsekmīgi izbeidzies. Strēlnieku sejās — pelēkās kā pliēns — tagad vienmuļi mirst diena pēc dienas. Rūktums krājas.

Aiziet vasara smagās svina debesīs. Ne kam nav vēl atrisinājuma un divi gaŗi gadi jau zuduši. Cik sākumā naivas bij mūsu cerības, ka kaŗš izbeigsies dažos mēnešos!

Mūsu zemnicas sāk jau apaugt ar mauru un krūmiem, un mēs dzīvojam itkā zem zaļiem pauguriem.

Mēs gandrīz vairs neticam, ka šis kaŗš kādreiz izbeigsies. Mēs neticam arī, ka izdosies Kurzemi atbrīvot no vācu varas.

Un kā miets mīkstā zemē, iegulst jautājums:

„Vai tad bij vērts dibināt Latvju strēlnieku kaujas vienības?“

„Kāda tur jēga, salasīties vienkopus, lai vieglāki būtu mūs aplaktēt!“

Vēstures rats tomēr nav pagriežams atpakaļ. Baigas

šaubas mūs grauž, bet mazdūšīgi mēs neesam. Pie pirmās izdevības pierādīsim, ka protam cīnīties, un jā arī nav iespējama slavējama uzvara, tad aizvien vēl — kaut visi tilti noārdīti — iespējama skaista bojā eja. Mēs protam cīnīties — protam arī mirt. Cita ceļa nav. Latvju strēlnieku kaujas drosme vienmēr skanēs kā ērgļa kliedziens pelēko vārnu barā.

Nav vērtības, kas zaudēto spētu atlidzināt. Dažādi solījumi — tukša skaņa. (Sak: Jānīt, pūt manu stabulīti, dabūsi kliņģeri). Kādu pestīšanu, lai mēs gaidām no dižās barbāru zemes — Krievijas? Aizvien skaidrāk izveidojas atziņa:

„Tikai paši mēs varam sev gandarījumu ņemt un tā savu likteni lemt.“

Skujnieki,
augusts.

Nez' no kurienes uzpūš vējš un atkal gūnskurā ie-
gailas sašutuma ogle.

„Kam tad bija vajadzīgs šis bezprātīgais slaktiņš; tev vai man?“

Athilde' ir noteikta un skarba:

„Par mums, istiem karotājiem te nevar būt runa. Kā truli dzīvnieki bez pretošanās mēs esam paraduši savu jūgu vilkt. Augstdzimuši nejēgas un necilvēki karo ar mūsu galvām un rokām un mūsu likteņus lemj; no tautu posta un asarām viņi gūst sev miljonus, ērtu dzīvi, — tiem ir vajadzīgs šis karš, ne mums. (Šo kungu rīcībā es nevaru saskatīt cilvēcīgas jēgas, tādēļ arī saucu viņus istā vārdā: par nejēgām un necilvēkiem). Mana māte teica: „Iegaumē dēls, ja tev ir maizes garoza ko graust un tīrs, kaut arī salāpīts, krekls mugurā, tad tu esi dzīves kungs.“ Tagad, dažnakt pamostoties zem zaļā velenu jumta, manu galvu apņem itkā karstu liesmu vilnis iedomājot: kādā brīnumā būtu pārvērsta šī zeme un šī posta dzīve, ja visu to enerģiju, visas tās vērtības un bagātības, ko aprij karš, izlietotu cilvēces labklājības, mākslas un kultūras sekmešanai.“

Patiešām! Kādi pacietīgi un bezspēcīgi nelgas mēs

esam! Ļabi, zinām, ka kaŗš civilizētu tautu starpā ir visdrausmākais ārprāta solis. (Meŗoniem un idiotiem tas būtu piedodams, bet ne augsti kulturālai Eiropai), bet novērst to nevaram un atliek tikai padoties un piemēroties šim trakam mūzikas ritmam.

Esam pazaudējuŗi cilvēka seju, nezinaŗ vairs, kas ir godīgs darbs, bet protam tikai iznīcināt vērtības un aukstasinīgi — kaut cilvēkus. Vai tas nav savādi, ja civilizētā pasaulē cilvēku aplaktēŗana tagad ir tā parastākā un visatītākā nodarboŗšanās. Sen mēs granātu bedrēs esam aprakuŗi cilvēcības ideālus, aizmirsuŗi istās dzīves pievīleību un nozīmi.

„Kurp ved ŗi gaita tuvākā nākotnē? — Pretīm jaunam postam? jaunam ārprātam? . . . Kā atdzims pasaule radoŗam kultūras darbam, ja cilvēks ir pārvērstis izmisuŗā, vai arī bezrūpīgā kustonī? Kas notiks ar ŗīs paaudzes noŗēlojamām atliekām, kuŗas varbūt kādreiz mēģinās piegriesties mierīgai, normālai dzīvei, kaŗam izbeidzoties!“

„Nav mūsu spēkā atminēt ŗo baigo mīklu, jo aizvien tālāk mēs ejam no cilvēcības, un nākotnes tumsā tinas nezinaŗo ceļu gaitas virzieni.“

Aprimst vējš un pelni sedz kvēloŗās ogles.

Smags ir ŗis pārdomu laiks, mocoŗš . . . Tad jau labāk kaujas, kas drīzāk ved pie kautkāda gala.

Labojam zemnīcas un gatavojamies itkā uz ilgu un mierīgu dzīvi. Stādam apkārt mākslīgu meŗu, lai noslēptāk un tikamāk būtu. Tīrais egļu parks ap mums. Starp būdām uzkoŗti ceļi . . . Latvietis mīl spodrību.

Viemnuŗās dienas pārtrauc ziņa:

VIŅA EKSELENCE,

pats divīzijas priekŗnieks, — — — — —
pagodināŗot mūs ar savu ieraŗanos. Lielā steigā rīkojamies kā uz svētkiem. Atkal — tāpat kā kaujās — gribam sevi parādīt no spodrās puses.

Būs „grandiozs“ priekŗnesumu vakars. Starp citu: teātris, mūzika, dziesmas, daŗādi solo numuri . . .

Līdzena laukuma vidū ceļam Ipašu uzbūvi: pavisam modernu skatuvi. Dēļu paaugstinājums, apkārt eglītes — iznāk jau lielisks ierāmējums — dekorācija. Bet pats visinteresantākais — sufliera kaste no zaļām velēnām. Teātra zāle — plašais Dieva lauks.

Šī rīkošanās un pošanās, patiešām, ienes patīkamu pārmaiņu mūsu dzīvē.

Pirmā svētku dienā Viņa Ekselencei par godu — vispirms: sacīkstes kara mākslā, tad dažādi priekšne sumi uz mūsu „modernās“ skatuves: mūzika, dziesmas, joki.

Viņa Ekselence un pārējie viesi to vēro ar piedo došu smīnu.

Pēc priekšnesumiem — dziesmas pie mielasta gal da. Mēs notālēm nogrupējušies uzjautrinam viesus ar latvju skumjām un nerātnām dziesmām. Aizbraucot augstdzimušos viesus pavadām ar — urrā — saucieniem, lai gūtu Viņa Ekselences labvēlību. Jāizspēlē, ka esam dikti sajūsmināti par viņa ierašanos; kaut gan patiesībā mums, strēlniekiem, no tā ne silts, ne auksts. Ar virsnieku kungiem, proņams, tā lieta citāda: viens otrs var sagaidīt paaugstinājumu.

„Kad viņus vilks pietraucējis! Ko šie augstie kungi te meklē?

Droši vien grib mūs atkal ietriekt kādā spraugā, sak', lai latvju strēlnieki vēl reiz pierāda savu varonību.“

„Nospļaujies, draugs, un liecies savā zemnicā uz „nārām“ sust. Nerūc, vecais, nerūc! Jā dzīvosim, tad redzēsīm Rīt ar vēl diena.“

Pagājusē diena pavisam nav pa strēlnieku zobam. Otrā dienā svētku turpinājums. Šī diena jauka, jo pieder tikai mums pašiem.

Izdala godalgas. Pēc tam — noskatāmies teātra izrādi un noklausāmies deklamācijas. (Aktieri — paši strēlnieki). Un notiek brīnums: tumšās uodegušās sejās mostas dzīvība — cilvēks sāk runāt. Mostas jaukā atmiņas no bijušās dzīves. (Jā! kādreiz tak mēs pazinām arī citu dzīvi!) Vienam otram nerātnim nāk prātā omulīgās lauku zaļumballes; vai arī sarīkojumi pilsētā: teātra izrāde ar sekojošu deju un amora pastu.

„Ē, žēl ka nav skuķu, tad varētu piegriest dancil“
Svētki galā. Nakts. Zemnicas tumsā strēlnieku
sapņos atmirdz seno dienu gaišās sejas. Šo dienu gais-
ma, kā atmiņas pūka, atdusas uz aizvērto acu plakstiem
un skropstām. Skropstas miegā dreb, jo tur krājas
valgi un karsti pilieni . . . Tik pa sapņiem un nakti
kareivja dvēsele drikst žēlumu just — un raudāt.

UN DVĒSELE RUNĀ

par dzīvi, kuŗa kā netīrs kreklis līp pie sviedrainās
miesas.

Zemnicā ir kluss un tumšs. Tikai dzirdami dežū-
rējošā sarga soļi ārpusē: lekšā gaisms mikls un smags,
miesas izgarojumu piesātināts. Miegms šādā telpā neat-
spirdzina. Cilvēks pamostas noguris, itkā salausts, ar
taukainu un spīdīgu seju.

Uzmanīgāki ieklausoties vienā zemnicas kaktā var
dzirdēt itkā apspiestas elsas, vai šņukstus. Jauns
strēlnieks, nogulies uz mutes, iespiedis galvu plaukstās,
dreb kā drudzī.

Pamostas blakus gulētājs, jaunā draugs — vecs,
kaujās rūdīts un daudz piedzīvojis buks.

„Kas tad tev, kāpēc tad neguli? Slims esi, jeb
sadamājies atkal? . .

„Nenāk miegs . . . Dažādas domas . . . Smagi . . .“

„Tīrais negals ar tevi! Kas tu par kareivi, jā tev
sirds vietā cepts rācēnis! Ko tu činksti kā veca meita?“
Un pagalvī zem mantu maisiņa sačamdījis pa tumsu
smēķi, viņš sniedz to savam jaunajam draugam: „Še,
uzsmēķē, izsvēpē plaušas. nomierinies!“

Vēl aizvien drebēdams uzrunātais satausta pasniegto
papirosu. Divas rokas satiekas. Tad — nočirkst sēr-
kociņš un tumsā gailē un šaudas divas sarkanās vilka
acis. Klusumu pārtrauc jaunais, neveikli stostīdamies:

„Zini, es jau dienā tev gribēju teikt, bet neiznāca,
nevarēju . . . Kauns . . . pazemojums.“

„Nu, nu! No rotņieka dabūji brāzienu? Par ko tad?“

„Nē jau! Es nejauši saslimu . . . Pats nezinu kā. Nedēju atpakaļ es biju Rīgā . . . Un rīt man jābrauc uz slimnicu.“

Vecais pārsteigts, bet jaunais neļauj viņam runāt:

„Tikai nesmejies par mani! Varbūt pats zini, cik tās ir nepatīkami, kā netīrumos apvārtīts. Kaut rītu būtu kauja, tagad es labprāt vēlētos, lai „Friča“ lode mani aizsūta viņsaulē. Tik riebīga mūsudzīvel!“

„Ak, tad . . . Ak, tik vien tās nelaiemes! Padzīvoji Rīgā ar meitiņām — uzrāvieš?“ nirdz vecais: „gads jau . . . Tad tādēļ tu visas pēdējās dienas tāds nomākts?“

„Jā. Zinu, tu man esi labs draugs, tev daudz piedzīvojumu, tu varbūt sapratīsi, ko tas priekš manis nozīmē. Līdz šim es nepazinu sievieti. Man uz laukiem ir brīnišķīga meitene, kuŗu es mīlu. Viņa ir tik jauka un aiziedams kaŗā, es atstāju viņu neaizskārtu. Es negribēju viņu pamest vienu . . . ar bērnu . . . Dziļi sirdī es ieslēdzu viņas brīnum glezno un apskaidroto tēlu, un man šķiet, ka viņa bij tā, kas pasargāja mani visās kaujās. Bet daba prasa savu tiesu. Jūlija kaujās, kad mēs 8 dienas un 9 naktis bijām nāves varā, mani apņēma divainas bsiles un žēlums. Ne jau bailes — tikt nošautam, vai ievainotam, bet . . . Nu, kā lai es tev to labāki pasaku . . . Bija bezgalīgs žēlums: sak', varbūt būs jāmirst nepazīnušam — sievietes glāstu. Un tas varbūt ir tas brīnišķais, tās jaukākais dzīvē. Un nupat, kad es biju Rīgā, radās izdevība . . . Laba paziņa — var pat teikt, draugs . . . Mēs gulējām katrs savā istabā, bet viņas durvis bija vaļā un es — neizturēju . . .

Pēc tam saslimu. No sākuma es pat nezināju, kas tā par slimību un nepiegriezu tai vērības. Es biju gatavs likt galvu ķīlā, ka tā sieviete bij tīra un vesela. Varbūt es biju pārāk lētticīgs . . . Man palika aizvien sliktāk . . . Vakar es biju pie ārsta — ak, pazemojums! — slimība atrodas jau kroniskā stādijā un rīt mani sūtīs uz slimnicu. Šeit izārstēt neesot iespējams. Tā beidzās šis brīnišķais . . . Nejedzīgi — nudien!“

Vecais pāra reizes iegailina papirosa sarkano aci, tad domīgs nosaka:

„Jā, ar tām „labām paziņām“ tā lieta ir visbīstamāka. Ko lai dara, draugs, liktenis tevi ir izjokojis. Tu atdevi viņai savu nevainību, bet viņa — aplaida tevi ar šo nepatīkamo un riebīgo slimību. Laba draudzene — neko teikt! . . . Cūkal“

„Nelamāties vecais! Es pats vainīgs — varbūt viņa nemaz nezīnāja, ka ir slima. Un ne jau viņa pie manis, bet es pats drebēdams līdu pie viņas gultā un lūdzos viņas glāstu.“

„Nū nav jau tik traki. Cits tavā vietā justos laimīgs. Pārs nedēļas vai mēnesi atpūties slimnicā un lieta būs kārtībā.“

„Ak, jā jau tas vien būtu! Bet es esmu garīgi iznīcināts. Man liekas, ka lēnām trūdu, jo traips paliek traips — vienalga! no paša. vai cita rokas triepts.“

„Patīkami jau tas nav, bet pēc mēneša, vai diviem, tu domāsi par to, kā par niecīgu dzīves sīkumu. Esi prātīgs — Tad rīt uz slimnicu?“

„Jā.“

„Bet tagad liecies uz auss. Nāks rīts — nāks paldoms.“

Saruna apklusā. Vēl iegailas papiroša sarkanā acs. Kāds krāc, itkā striķus braucītu, Dažs izgrūž miegā pa nesakarīgai skapai. Bet jaunais kareivis vēl ilgi nevar iemigt. Viņš domās jautā:

„Vai tad tā ir dzīve! — Ne! — tas ir nepārstaigājams mežs, apkārt ir tumsa, ceļa — nav, un spēki pie beigām. Lai cik skaidra cilvēka dvēsele būtu — netīra apkārtne. neķītri ļaudis — samīs viņu. Vai tiešām katram jāizbauda šīs dzīves riebums? Vai nevar no tā izbēgt? — Bet savai dvēselei ar neizbēgsi . . . Kad esi viens ar savām nakts domām — dvēsele runā, ceļas no tumsas kapa un runā ar tevi kā ar vecu paziņu un atmiņā sauc seno dienu gaišās sejas.“

Jaunajam kareivim žēl sevis, žēl — meitenes savas. Viņš gribētu uz laiku pazust aiz tumsas sienas un atpakaļ atgriežoties pie cilvēkiem un — viņas, atstāt tur visu netīro un riebīgo.

Jau laižoties vieglā snaudā, jaunā strēlniekā mostas
naīva vēlēšanās:

„Ja lodes būs žēlīgas un ļaus kādreiz atgriesties
mājās, kaut tad būtu sestdiena un kaut pirts būtu kuri-
nāta; tad, uzmetot garu, pamatīgi izkarsētos, izvitētos ar
lapotu bērza slotu, kuŗa smaršo pēc birzes un vītuša
siena, nomazgātos tīri un apgērbtu mātes velētu baltu
linu kreklu, kas pirmā mirklī vēss un tīrs pieskaras sa-
karsušai miesai . . .

Kukuļmuiža,
augusts, septembris.

STRELNIEKU NOMETNE

atgādina nelielu primitīvu pilsētiņu — ar primitīvām
dzīves ērtībām un labierīcībām. Divainā, un kultūras
cilvēkam neparastā stilā celtas šīs mītnes: iebūvētas
zemē un jumti noklāti ar biezu zemes kārtu; lodziņi pa-
visam mazi, tā kā iekšpusē vienmēr valda krēsla.

Še ir apmetusies savāda tauta: jautra, bezbēdīga
un droša. Visur to pavada dziesmas un atkal dziesmas.
No mītnes izejot, mītnē pārnākot. Valodā dzirkst asprā-
tības, sarunas piebārstītas raksturīgiem nerātņiem tei-
cieniem. Šīs tautas iemītnieki ir tikai vīrišķas kārtas,
tā tad — nolemti iznīcībai. Viņi aizvien staigā pulkos
un nodarbojas itkā ar sportu; šķiet, dzīve — rotaļa ir
viņu daļa — ne radošs darbs.

Tomēr tā ir tikai šķietama parādība — no zināma
tāluma skatīta. Ko gan uozīmē: strēķos saslietās šaute-
nes, sargs, tuvie grāviņi, kas nesauc pārkoņa lietu, bet
tautu likteņus lemj? Šīs parādības izgaicina sapni par
mierīgo savādo tautu un atklāj īsto patiesību. Tie ir —
latvju strēlnieki. Viņu dziesmas, kā rīta vējš, klaidē
baigus sapņus un garlaicības miglu.

Ši ir Pirmā latvju strēlnieku pulka nometne.
(Strēlnieku pulki sastādas no astoņām kājnieku rotām,
vēl pieskaitot dažādas komandas). Šādu pulku — ne
vairs bataljonu — mums ir jau veseli astoņi. Astoņi
pulki — tas jau ir spēks! Mums ir pat savas brigādēs

štabs. Dažas dienas atpakaļ mūsu pulku ar savu ierašanos pagodināja Viņa Ekselence, I. strēlnieku brigādes komandiers — — — — —

„Latvju strēlnieku ģenerāls!“

„Čalīt, ej tu ellē pa zirgu, bet lepmi tas skan! Vai ne?“ smīn Rīgas puikas piemiegta acs.

„Lepni jau gan, bet ģenerālis paliek ģenerālis. Roku tev viņš tik un tā nesniegs kā brālis un padoma ar neprasi“, atbild uzrunātais čalis.

Neskatoties uz pazaudēto, arvienu lielāks aug mūsu skaits, dižāks vērsas mūsu spēks — līdz ar to, lielāki pienākumi un vairāk — upuru. Bet īstā latvju strēlnieku gaitu nozīme un mērķi vēl slēpjas tumsā; neskaidri krēšļojas mūsu tautas izmisusē cerība: **n e p r ā t ī g ā c i ņ ā k ļ ū t n e a t k a r ī g a i u n b r ī v a i c i l v ē k u s a i m ē.**

Ja. Šīs dienas neprāts ir skaists, cildināms, bet nākotne — akla, viņas veltījums — neatmināms.

Rudens jau laukos. Sarkst un dzeltē lapas kokos. Šai rudens krāsā atmirdz aizgājušo dienu saules zelts... Pārdomas, pārdomas nerimst.

KĀPĒC

šīs pārmaiņas? Kāpēc aiziet mūsu pulka komandiers? Vai tā ir viņa paša vēlēšanās, vai augstākās priekšniecības patvaļīga rīcība?!

Viņš bij mūsu galva gandrīz no strēlnieku bataljonu dibināšanas. Gandrīz milzis no auguma, aizvien brašs, drošsirdīgs, vienkāršs un stingrs. Apzinādamies savu iespaidu un varu, atpūtā, parādēs un gājienos, viņš mlēja padziļoties uz sava sirmā varenā ērzeļa. Viņš bija lepnis, starojošs, jā viņa pulka kareivji bija veselīgi, labi paēduši un kārtīgi apģērbti; bet kaujās nesaudzēja mūs, jo kāroja i sev, i mums — **s l a v a s.**

Viņš bija tikai kapteinis un ilgojās būt — pulkvedis. Pulka štaba rakstveži šad tad, uz atraidīta lūguma at-rada piezīmi, itkā rezolūcijas veidā: „Nesaprotu, kāpēc mani, vecu un nopelnu bagātu kapteini — nepaaugstina!“

Šodien viņš aiziet no mums — tikko apbalvots ar pulkveža godu . . . Kāpēc?

Klīst baumas:

„Jūlija kaujās vajadzējis palikt rezervē, bet viņš triecis taisni — ugunī“.

„Un pareizi! — kāda tur jēga tupēt ierakumos un gaidīt, kamēr artilērijas viesuļuguns mūs sajauc ar zemi? Tad jau labāk mirt atklātā kaujā“.

„Bet augstā priekšniecība to var ieskatīt par patvaļīgu rīcību un kaujas pavēles neizpildīšanu“.

„Ē, ko mēs varam zināt no kungu rīcības! Varbūt viņš, tāpat kā mēs, netic vairs strēlnieku uzvarām un sarūktināts par neveiksmēm labāk pats aiziet, lai nebūtu jāpiedzīvo vēl kas ļaunāks“.

Mūsu pulkvedis atvadas. Runājot aizlūst viņa balss. Viņš saņemas un pārļaiž skatu pār strēlnieku rindām — atkal neparasta intonācija ietrīcas balsī, asaras pamirdz skatā. Šis stingrais, tīpisks sava laikmeta kareivis, kuŗš jau ar 16 gadiem iestājies kā brīvprātīgais Krievijas armijā un aizvien godam valkājis kareivja tērpu — kāpēc viņš raud? Kāpēc mazliet sadudzis brašais, pašapzinīgais stāvs? Varbūt starp mūsu rindām viņš ierauga arī to sejas, kuŗu dzīvības bij uzticētas viņa vadībai un kuŗi aplusa Mises krastos, pie Bauskas šosejas 8. martā, Moku kalnā aiz Ķekavas — tad šē būtu veseli divi pulki. Varbūt strēlnieku pulka komandieris domās atvadas arī no viņiem — kritušiem . . . Viņa seja un gaita, kā aizvien, kareiviski nopietna un stingra, bet apmulsušās un valgās acis itkā teiktu:

„Mani brašie zēni, mani drošsirdīgie ērgļi! arī es esmu tikai cilvēks un augstākas — varbūt netaisnas — varas kalps“.

Viņš nodod savu pulku — pēc oficiālā reglamenta — kādam svešam pulkvedim, kuŗa vārdu mēs pirmo reizi dzirdam. Strēlnieki par sava pulka vadoni labprāt apsveiktu kapteini Briedi. Sim klusam un sevī noslēgtam virsniekam ir brīnišķīga vara par mums. Mēs viņam ticētu pat tad, ja viņš apgalvotu, ka caur liesmām var iziet kails un neapsvilis.

Viens pulkvedis nodod, otrs pieņem pulku, — tā

augstākās priekšniecības griba. Strēlnieku vēlēšanās te, protams, nekrīt svarā.

„Vai minēt to vīru vārdus, kuŗus bīda kā šacha figūras?“

„Nesteigsimies! Kad Latvju vēsturnieks apgaismos strēlnieku cīņas, tad viņu vārdi tiks minēti izredzēto, vai nosodīto sarakstā“.

Kukuļmuižā, jaunās zemnicās,
no 1.—9. novembrim.

MŪSU DZĪVE

rit tālāk — bez ievērojamām pārmaiņām un savilņojuma. Rīgas frontē aizvien vēl klusums. Aizvien vēl nav beidzies lielais pārdomu laiks — paguruma laiks.

Te, kādā miglainā rudens vakarā, mūsu pulks pošās ceļā. Viņu pavada nešķirami draugi: dziesmas (kamēr frontes līnija nav pārāk tuvu), tumša nakts un dažādas priekšsajūtas, kuŗas strēlnieki cenšas izklaidēt, mētādamies ar asprātībām un nerātniem teicieniem.

Iepemam pirmās nocietinājumu līnijas — purvos, kur zāle nekad nav zaļa.

Naktis diezgan stipras artilērijas kaujas, pa retam izlūku uzbrukumi. Tas arī viss. Dienas pelēkas, garlaicīgas, drūmas . . . Apātisks miers. Nudien, kā dzīvnieki! Ēdam, guļam, slinkumu lāpam un bezkaislīgi pildam savu dienestu. Mūs neuztrauc, nesavilņo pat tas, ka dzīvību, kā nevērtīgu dražu, var nomest arī šai neauglīgā purvā, kur uz strēlnieku kapiem augs rūzgana purva zāle, sūna, dzērveņu mētras un apkārt — kroplās priedītes pussakaltušos zarus, kā izmocītu lūdzeju rokas, cels pret zvaigžņu pulkiem.

Par ko lūdz, ko apsūdz šis nosūbējušās un kroplās priežu rokas?

Akoti, pie Piņķu purviem,
no 9.—23. novembrim.

Piesūkušies parva mitruma, pēc pārs nedēļām atgriežamies savā pirmitīvā pilsētīņā — lielās Kukuļmuižas zemincās. Tagad patiešām mēs šie jūtamies ērti, kā mājās.

Kaut kur ir pakļdušas baumas:

„Varbūt mūsu pulks iešot uz Rīgu?“ . . .

„Ja tev gribas iztraktoties ar meitiešiem — izraksti sev atvaļinājumu. Tādēļ jau visam pulkam nav jāiet uz Rīgu“.

Pēc tam — caurām dienām un naktīm blandamies pa apkārtnes mežiem un purviem. Pēc kapteiņa Brieža plāna notiek kaujas apmācības dažādos veidos.

Un tad, vienā jaukā dienā, ierodas visa korpusa priekšniecība, lai noskatītos mūsu kāra spēles.

„Veln! Augstiem kungiem tomēr interesē redzēt, kā cilvēki iet nāvei pretīm.“

„Še jau tas ir droši, bet Istā kaujā — tas, protams, riskanti. Var izraut pa dullo! Lode neprasis, vai tavs pauris ir privileģēts vai ne — čiuikt! — un gatavs!“

„Tomēr tā nav tikai vienkārša ziņkārība no kungu puses. Man domāt, mūsu Briedītis grib pierādīt augstiem kungiem, ka visvieglaki ieņemt ienaidnieka pozīcijas negaidīti, bez artilērijas palīdzības. Slēpjoties zem nakts segas, jāizgriež dzelonžogi un jāpārsteidz pretinieks, kamēr viņš nepagūst apdomāties un savilkt paligspēkus“.

„Tad jau var iznākt, ka šītais ir tāds kā ģenerālmēģinājums pirms Istās izrādes“.

„Tā jau var gan iznākt“ . . .

„Ir jau arī laiks izvēdināt gaisu. Drīzāk pie gala. Apnicis, galīgi apnicis šītā trupēt“.

„Man tomēr gribētos dzīvam atgriesties mājās“.

„Kā tu domā, vai tu atcerētos savas meičas adresi, ja mestos no sestā stāva loga uz ielas bruģa? — Nu, redzi: tikpat drošas izredzes tev ir palikt dzīvam un neieskrabātam šai pasaules kaņā“.

„Kam tad tagad ir viegli! Posts. Māsa man raksta: uz laukiem labība paliekot tīrumā nekulta. Vārnām un zvirbuļiem . . . Trūkstot darba roku. Sievām

jāveic visi smagie vīru darbi. Pat arklis tīrumā viņām nav par smagu“.

„Jā — kaŗš“ . . .

„Diez', vai mums vēl kādreiz būs lemts likt bērņo spalā un dzīt vagu tīrumā“.

„Visus jau gluži neapšaus, mazākais kāds vienrocis, kāds kņibkājis, kāds pustraks jau pārnāks“.

Un lai dalītu smagās domas un nemieru, lai nomierinātu ilgas pēc svētīga darba un cilvēcīgas dzīves, strēlnieks raksta:

VĒSTULI DRAUGAM.

No zilā meža, kas mums teikas stāsta,
Nāk krēsla, kļušos viļņos ietin zemi;
Ne zāle galvu liec, ne ziedu lapas trīc;

No Gaujas dzelmes ceļās miglas meitas
Un baltas vieglas segas izklāj pļāvās, —
Tāds ziedoņvakars kluss, ka skumji top.

Tu sēdi istabā pie vaļā vērta loga,
Kur vecā ieva baltos ziedos ligo . . .

— Nu, iedomājies: es pie tevis ciemos eju.
Lūk — veru durvis, silti roku spiežu.

Uz galda tevīm kaudze grāmātu un ziedi, rozes —
Tur mana, tava jauno domu saule slēpta.

Cik kaira smarša plūst pa logu!
Kā prātus reibina šī ziedu, zemes elpa!
No liepu gravas lakstīgalās dziesma plūst . . .
Patiesi, skaisti te pie tevis!

Ja ne'si noguris un netraucēju,
Tad teikšu nedaudz vārdus
Par mūsu dzīvi, mūsu pasauli,
Cik vienkārša — un neizprotama viņa.

Lūk, dzīvojam mēs „Kurmju valstī“ . . .
Tu smaidi? — Ir tā, mans draugs:
Mēs dzīvojam kā kurmji ierakušies zemē.

Tik dīvaina tev liksies mūsu dzīve,
Kur bieži grūti izšķirt,
Ķas tuvāks, mīlāks — dzīve vai ar nāve.

Tas bija naktī,
Kad balta migla kāpj no Daugav's krastiem.
Cik atceros:
Nakts gaiša, debess zilas bija;
Pār kaujas lauku zvaigžņu stari lija;
Bet apakšā, kā mātes maigām rokām,
Tin migla savās segās naida domas.
Tik priežu galotnes vēl zvaigznes skata;
Rets lodes šņāciens vilpo gaisu . . .

To nakti ļauni murgi mani māca:
Man būda maza, zemiem nokvēpušiem griestiem;
Virš jumta smilgas līgo, mauriņš zaļo,
Un apkārt šalko priežu sils, —
Te manu sapņu domu drūmā pils;
Te dvēselei un dzīvībai nav miera itnekad.

Bij kauja baiga . . .
Un neskaitāmi ļaužu pulki,
Ko dzina nezināma vara,
Uz priekšu cīņā trauca.

Es visa labi neatceros vairs,
Tik jutu, zeme trīcēja kā lielās sāpēs;
Un zini, mitra viņa bija:
Uz priekšu lienot — asinis pie drēbēm lipa.

Bij nakts un steiga . . .
Es vēroju, nakts baigā krēslā,
Aiz mums daudz nekustošu tumšu tēlu,
Kas sabrukuši gulēja pie zemes.
Vai biedri kritušie bij viņi,
To neprasi: es nespēju to teikt,
Ko slēpj pat nakts zem tumsas segas.

„Ai, brāļi, palīdzat!“ kāds sāpēs sauca.
Tik šausmīgi tas atbalsojās tumsā —
Caur troksni, smagiem grāvieniem, kas bij ap mums —
Ka vārdus nerodu to pateikt tev.

Uz priekšu tomēr traucām! . . .
Un brālim līdzēt nespēja — neviens.

Vēl atceros: kā rēgs
Man priekšā vai no zemes izauga tumšs tēls —
Tak laikam cilvēks — ienaidnieks . . .
Es viņa nevarēju veikt . . .
Kas spoži pazibēja gaisā,
Kas lūza, sāpēm smeldzot, manās krūtīs, —
Tā jauni bērzi cirsti lūst . . .
Pie pašas sirds man dedza — dziļa rēta . . .
Bez spēka saļimu . . . Kāds smējās tumsā . . .

Es miru, manīm likās . . .
Vēl iedomājos brāļu kapus, baltos krustus,
Un mātes mīlo vaigu, as'ru izvagotu, --
Tad viegli, tīkami man tapa:
Es kļuvu atpestīts un brīvs.
Tāds miers, bez domu, pat i sāpes zuda.
Kā manīm tikās atdoties šai miera veldzei:
Grimt zilos, dzidros gaisa vilņos . . .
Jā tā — tad mirt ir skaisti, viegli!

Kad atmodos es savā zemes būdā —
Bij rīts . . . Jau migla zuda,
Tik Daugava vēl tinās vieglā mākonī.
Tik sārta debess; priežu galotnes mirdz zeltā,
Bet saule — gluži sarkana man likās . . .
Ak, neteic, draugs:
„Tur kvēlo asinis, kas tautu karā plūdušas,
Tas mani uztrauc; moca . . .
— Kam vaj'dzēja man pamosties, ja mirt tik gaiši,
viegli?

Man sapnis tuvāks, mīlāks šķita nekā dzīve.

Tik noguris es jūtos . . .
Tāds žēlums sirdī, skumjas;

Tik smaga galva, domu pilna . . .
Kādreiz es baidos: viņas nomāks mani!
Šie daudzie iespaidi, ko aizmirst nevar —
Jo dienas, jauni rodas klātu —
Nav vaļas viņus sakārtot, ne izdomāt līdz galam.

Tev kādreiz vaļas gana klusos vakaros;
Tu padomā. ko nozīmē šis sapnis,
Kas mēs, šie ļaudis nezināmas varas dzīti?
Tu izdomā līdz galam manas sāktās domas,
Ko tikai nojautām vēl minu, —
Kas zin, vai kādreiz tevi apciemošu vēl.

Tas bij vēl ziedonī, kad tā pie tevis domās kavējos.
Sen rudens jau un dienas velkas nosmirkušas,
Un gaŗos krēslas vakaros, kad atpūšos no ciņu
pelēkas; trokšņa,

Pat zeme šķiet man pelēka, kā sēru drēbēs,
Ko rudens migla Daugav's krastos auŗ.
Vairs neskumstu par zaudēto, ko atgūt nespēju;
Ka sastindzis tik raugos laiku trakā dejā —
Smalks rudens lietus aukstu rasu cērt man sejā.

Kā sastindzis raugos es postītos laukos
Un domāju vienu tik domu:
Ka pelēkā dzimtenes zeme
Un pelēkais latvieŗu strēlnieks —
Ir draugi, kas sargā viens otru
Un dzimtenes zeme zem ŷalcoŗām priedēm
Slēpj krituŗo varoņu sapņus un mokas.

Rĩgas frontē,
25. novembrĩ 1916. g.

Nāk ziema. Balts sniega paklājs sedz sasaluŗo zemi. Pārslas grieŗas, grieŗas, kamēr nogulstas pie citām. Viņas ir tik vieglas kā pūkas, tomēr no viņu svara likst lepno egļu zari. Kāds balts miers ir dabā! Tikai cilvēks vairs nesaprot ŷī dabas aicinājuma. Cilvēks vairs necenŗas uz gara skaidrĩbu. Viņŗ baidas nokāpt kluso pārdomu svētā gaismā.

Tomēr strēlnieku vienmuļā dzīvē šad tad iemaldas kāds stars no bijušo dienu gaišā mirdzuma.

Ne jau tikai dienests, kara spēles, kaujas uzdevumi, — pie mums notiek arī jaukākas lietas:

— Mums pašiem ir savs teātris. Liela zemnīca. Strēlnieku kluba telpas. Vienā zemnīcas galā starp stabiem četrkantains dēļu paaugstinājums. Katrā stūrī, jaukāka paskata dēļ, zaļa eglīte.

„Nopietni! Apstājies, britiņu padomā — katrā ziņā šī uzbūve tev atgādinas kautko skatuvei līdzīgu. Ne jau parastu teātra skatuvi, bet mūsu moderno — strēlnieku teātra skatuvi — bez dekorācijām, priekšskara.“

„Ko mēs izrādām?“ —

„Visu, kas ienāk prātā. Viencēlienus, dialogus, pastāstam dažu jocīgu notikumu, vai anekdoti, mūzicējam, dziedam, deklamējam.“

„Savādi ļaudis, savāda jūsu dzīve, pilna dēku, šausmu un arī pievilcības!“

„Jā, savāda kā dzīves pasaka vai atbalss. Vai tad no svara, ko mēs spēlējam. Galvenais: tas ir mūsu teātris, mūsu pašu zēni ir tie, kas uzjautrina vai arī pasaka nopietnu vārdu, sasildot strēlnieku sirdis. Mēs esam pieticīgi, mēs neprasam daudz.“

Neviens nezina, kas rītā mūs sagaida, bet šovakar vēl iespējams sildīties lielās, skaistās, ērtās dzīves gaišumā. Šī dzīve mums likās — un tiešām bija! — tik šaura, tik tukša, kad dzīvojām viņā; tagad ejam svešās gaitās un domājam par bijušām dienām, kā par zaudētu paradīzi. Brīnīškas ir cilvēka jūtas un pieķeršanās dzīvei!

It dabīgi notiek tā, ka atmiņās par pagājību mēs uzglabājam labo, gaišo, priecīgo, un no tragiskā un grūtā, laikam ritot, pāri paliek tikai skaidrais, cildenais un skaistais. Tumšo un nejēdzīgo mums netiek atcerēties, no tā mēs vairamies un bēgam, un vairs neesošās ļaunās dienas mums ēķiet, itkā nestaiģātas, svešās takas. Lūk, tāpēc pagājība liekas skaistāka par pašreizējo, viņa apskaidrojas mūsu sirds gaišumā. Un šeit, nāves ēnā, aizgājušo dienu gaismā mēs gribam pasargāt savas cilvēku sejas.

Mēs neesam vēl pavisam tukšinieki, arī strēlnieku dzīvē ir brīži, kad cilvēcības mirdzums staro ap mūsu galvām un sirds atkal runā — šie brīži aizvien atmiņā staro kā ceļvedības zvaigznes.

*

Ne iikai savs teātris, mums pašiem arī — savs žurnāls: „L a t v j u S t r ē l n i e k s“.

Mēs dzīvojam lielu un smagu notikumu laikmetā, pār mūsu galvām krustojas dzīves un nāves ceļi, tautu likteņi veidojas; zem laikmeta nastas visvairāk cieš pelēkais nepazītais kareivis, — bet kas prasa pēc viņa domām un sprieduma, pēc viņa taisnības? — Nevienš. Gan vienkārša cilvēka domas brīžam ir naivas, bet aizvien savdabīgi patiesas. Mūsu žurnālam vajadzētu būt latvju strēlnieku domu, izjūtu un pārdzīvojumu spogulim. Bet kā lai pasaka brīvāku domu, ja pat vēstules mātēm, sievām un līgavām tiek cenzētas!

Mēs drīkstam tikai slavēt sevi kā varoņus; bet mums gribas kliegt, mums gribas jautāt:

„Kāpēc visas strēlnieku kaujas, tik spīdoši sāktas — tik tragiski beidzas? Kāpēc aizvien, viskritiskākā brīdī, trūkst palīgspēku, artilērijas atbalsta; kāpēc Krievijas armija nekad neseko latvju ērgļu varonīgam cīņas aicinājumam? — Arvien mēs pirmie, arvien mēs spīdoši veicam visgrūtāko — nāk nelgas, nodevēju suņi un mūsu uzvaras nes tikai zaudējumus mums pašiem.“

„Maskas nost, kungi! Sakat tak reiz patiesu vārdu, atklājat tos neķītros nodomus, kas izperēti pasaules vāreno izvirtušos pauros! Tad mēs jūs varēsīm cienīt, kā savu otro pretinieku — tagad mēs varam jūs tikai — nolādēt. N o d e v i b a — ir jūsu rīcības apzīmējums. Ne tikai mazā Latvija — visa varenā Krievija ir augstdzimušu neliešu un nodevēju varā, un grūti nākas izšķirt, kurš ir lielāks ienaidnieks: vai tas, kas sēž pretīm ierakumos — vācu kareivis — „nolādētais Fricis“, vai tie, kuri nodod un pārdod mums dzīvības šim pašam „nolādētam Fricim“.

Maskas nost! Ja mūsu pacietība lūzīs — netālā nākotne drīz jūs pleskaitīs pagājušiem laikiem.“

„Tā gaita vēl priekšā.“

Bet ja šodien kāds šos patiesos un drošos vārdus teiktu, tas sauli nekad vairs neredzētu, to aizvien vēl sagaidītu traka suņa liktenis.

Un atliek tikai viena izeja — izmisusi un nevienāda cīņa, jo mēs negribam mirt kaujas laukā kā teļi, kā mazdušīgi lupatas.

*

Mums pašiem savs mācītājs — Kristus mācības sludinātājs. Šeit uguns līnijā tika iesvētīti pat „jaunie puisi.“ Kas no zēniem paliks dzīvs — būs interesantas atmiņas, ka zem lielgabalu grāvieniem tika pārkāpts bērniības sliekšnis.

Mūsu baznīca — klajs lauks, kam pāri^o debess zilā . . . Brīnišķi, skaistil . . . Bet miera zvaņu vietā — un lielgabali, kauc granātas, šalc ložmetēju vētra.

Mēs esam sarūktināti, un gandrīz izmīsuši, cīnāmies ar nepārvaramo. Te paceļas balss un saka:

„Kristus Golgātā ir cietis arī par jums. Esat droši, latvju ērgļi! Dievs ir ar jums, viņš svētī jūsu ieročus taisnai cīņai.“

Iedami uz savu Golgātu mēs zinām, ka mūsu cīņa ir taisna, bet Dievs un Kristus nespēj mums līdzēt, jo — n o d e v i b a ir ar mums. Kas taisns, kas vainīgs, to dažbrīd grūti izšķirt, bet viens mums ir skaidrs: šis karš ir bezprātīgs slaktiņš un Kristus vārdā to cildināt — neklājas.

Liels praviētis teica:

„Esat kā brāļi, turat mieru un mīlējat savu brāli, kā sevi pašu.“

Mēs gribam dzirdēt šos vārdus par mieru un cilvēkiem — brāļiem — tiem ticēsim.

Lieiās Kukuļmuižas zemnicās,
decembza sākums.

Varoņhimnas pēdējais pants.

„VIENA GAITA

nu atkal ir priekšā!“ Šis domas kā tumšs vilnis pāršalca par strēlnieku galvām, kad, pēc parasta priekšnesumu vakara mūsu teātra zālē, pulka komandiers teica:

„Nu zēni, bet uz Ziemassvētkiem sagatavosim kautko pamatīgāku“.

Viņš atstāja zemnicu. Tumšais vilnis pāršalca, un klusā sekotāja ienāca un neredzama slīdēja kā krēslainais gaiss, starp mūsu rindām. Nez' no kurienes atklīda nemiers, ka gaidāmais ir nevēlams. Strēlnieki klusēdami, sevī slēpdami tumšās nojautas, izklīda pa zemniecām nakts atpūtā, bet miegs vēl kavējās.

Ziemas svētki nav tāļu un patiešām jauki viņus varētu sagaidīt šeit, Kukuļmuižas lielās un ērtās zemniecās. Sarīkotu teātra izrādi, vai jauktu priekšnesumu vakaru, dedzinātu eglīti; svētku mierā un gaišumā pasildītos. Kaut tikai negraustu šīs šaubas, kaut varētu ticēt, kaut tumšais vilnis apsīktu savā gaitā . . . Strēlnieks iemieg un pa sapņiem Ziemassvētku naktī iet caur apgaismotu pilsētu. Visos logos, pat visnabadzīgākos, spīd priecīga gaisma un sveču gaismas lokā ieslēgts staro zaļais egles koks. Strēlniekam nav te māju un viņš iet ārā no pilsētas pa vientuļiem sniegotiem lauku ceļiem. Ir pie sala. Sniegs dzied zem soļiem. Ejot pa mežu, sarmas zvaigzņi birst uz kareivja cepures, mēteļa . . . Mēness, zvaigžņota debess, balta zeme, piesarmojuši

meži . . . Strēlnieks iet šai sudrabortā gaismā, pat savus soļus vairs nejūt, tikai sniega dziedāšana seko viņa gaitai. Viņš steidzas . . . Viņu aicina gaismas punkts kalna nogāzē — kādas mājas apgaismots logs. Strēlnieks iet ilgi, ilgi un aizvien priekšā tam gaišais aicinājums. Beidzot soļu dziesma aplūst kādas mājas pagalmā, bet strēlnieks nevar vairs atcerēties, vai šis ir viņa mājas. Logs ir aizsalis. Viņš redz tikai kustamies cilvēku ēnas un gaismu plīvojam. Iekšā dzied bērni un divas sievietes balsis:

„Klusa nakts, svēta nakts“ . . .

Bet strēlnieks ir samulsis, viņš nedrīkst atvērt durvis, jo nezin, vairs, vai tās ir viņa mājas un vai viņš būtu še gaidītais.

Strēlnieks iet tālāk. Šovakar visi ceļi sudrabortas gaismas piebārstīti. Sekojot gaišam aicinājumam, gājējs nokļūst atpakaļ, — kara frontes ceļos. Bet cik savādi! Kāpēc visas zemnīcas tukšas un klusas sniegā iegrimušas. Nevienā logā nav guns, pat sarga cigarete nekur neiegailas . . .

„Kur viņi? . . . Krituši? . . . Kaujā saukti? . . .

Bet rau, maldugunis sniegā! Cik daudz! . . . Abpus ceļam!

Nē — tās tak sveču liesmiņas plīvo pa vienai, divām, vai trim — uz kritušo kareivju kapiem. Tie taģad izskatas kā apgaismoti sniega pauguriņi, piesarmotu koku pakājē.

„Tad šurp mani atveda gaišais Zieassvētku aicinājums: pie kritušiem biedriem!“ pēkšņi uztrūcies no sapņa domā strēlnieks.

18. decembra nakts.

„Posties pilnā kaujas tērpā un kārtoties uz planku ceļa, pretīm pulka štābam!“

Ar asu dzīvnieka instinktu mēs uztveram baigas jūtu strāvas, nāves tuvumu. Tā tas bija šoreiz, tā tas laikam parasti mēdz būt lielu notikumu, arī lielu kauju priekšvakarā: neviens jau nerunā par gaidāmo (izvairas pat domāt), nav vēl dots nekāds rīkojums, — visi tomēr jūt, ka „t a s“ nu ir gluži tuvu. Arī šoreiz neviens

vairs neticējam, ka svētkus pavadīsim mierīgi, kaut grūti bija šķirties no patīkamām iedomām, pasildīties miera svētku gaišumā.

Un tad — 19. decembrī (pēc v. stila) mūsu pulks, kā milzu čuska, krēslā aizlīgoja pa planku ceļu gar Rolbušas (Baložu) staciju — sapratām, kāda gaita priekšā. Ziemas svētki, zināms, būs (kur t' šie paliks!), bet kas un kur katrs viņūs sagaidīs — tas zvaigznēs rakstīts. Šoreiz viss notiek vislielākā slepenībā — pat kaujas rajons mums vēl nav zināms.

Priekškaujas iespaidi lieli, dažādi un bezgala daudz, kā bars kliezdošu putnu lido ap mums. Kā lai sakārtot visas šīs sajūtas un pārdzīvojumus? Prāts pagurst, ļaujas nesakarīgu domu gaitai. Tā varbūt arī uz nāvi notiesātam dažādas domas, sīkas dzīves atmiņas bez sakara un jēgas jaucas pa galvu. Vēl pirmā nav galā, jau pavediens irst; sākas jauna, kuŗa tik pat ātri gaist, ļaudama vietu nākošai.

Trīs vakari, kas ietiecas naktī, ir nogulušies atmiņā, kā palss un vējā sablīvēts sniegs.

Pirmais vakars (Beber-Bekos). Gaidam tālākus rīkojumus. Kā parasts, mānam sevi ar veltīgu cerību, varbūt rūgtais biķeris aizies sesen.

Strēlnieki raksta vēstules, sūta Ziemas svētku sveicienus tuviem, mīļiem . . . Tāda smeldzoša atvadu sajūta no visa, kas tevi saistīja pie dzīves . . . Gribas runāt mīļus vārdus, izlīdzināt visu, piedot un piedošanas izlūgties.

Otrais vakars ved tuvāk kaujas rajonam. Kurp īsti — nezinām. Mūsu kungi gatavo pārsteigumu vācīem uz pašiem Ziemas svētkiem.

Jau nakts. Sniegputenis. Raganas dejo. Zemnieku tēvi mēdz teikt, ka šādā laikā kārtīgs saimnieks pat suni nedzenot no istabas ārā. Sniega virpas cērtas sejā; bet uz krūtīm zem apģērba, šķiet, paslēpies traks kakšis; nagiem un zobiem neprātīgais dzīvnieks plēš tavu miesu, dziļi, neatlaidīgi. Spītējot sniegputenim un savam liktenim, mēs esam jautri, asprātīgi un nerātni.

Trešais vakars. Dvēsele pilna dažādu iespaidu kā pārpildīts trauks. Negribas un nevar nekā vairs uzņemt

no ārienes. Viss, pieskaroties, gaŗām slid kā vēja dzits sniegs pāri ezera gālei. Strēlnieki noslēgti, klusi, mazrunīgi. Jāieslēdzas nejutības čaulā, jāceļ siena starp bijušo un gaidāmo.

„Posties!“

Lieku smagumu neņemam līdz, atstājam rotas vezumniekam. Gaita nebūs vieglā.

„Krūšu patronsoma . . . Kārt kaklā, vai ne? — Patronu pietīktu: divas somas uz jostas — būs tikai lieks smagums“. Jau nolieku pie malas, tomēr, itā iekšējam aicinājumam klausīdams — pēdīgi paņemu un uzkaru pār krūtīm. — Kas var zināt . . .“

„ . . . pie rotas komandiera!“

„Jums jāuzņemas ziņneša pienākumi. Visu laiku turaties manā tuvumā. Jūsu uzdevus uzturēt sakarus ar citām kaujas vienībām“. Tā norīko mani mūsu (4.) rotas komandiers, jauns virleitnants, Menska.

22. decembra naktī klusi virzamies cauri mūsu pirmajai ierakumu līnijai. Drāšu griezēji, ar kapteini Fr. Briedi priekšgalā; jau darbā. Meža, nogulušies sniegā, gaidām, kad ziņos, ka ceļš ir brīvs. Meža sviņģums apņēm strēlnieku rotas, kā ledus gāles viļņu čalās. Gaidīdami nenovēršamā šoreiz esam mierīgi un gatavojamies, kā tīģeri uz lēcieni. Klusums. Mežs elpo pār strēlniekiem. Nokrīt irdena sniega pika, sakustas egles zars, atsvabināts no lieka svara. Reta raķete . . . Tālumā runā likteplēmeji — lielgabali. Nevies mūs negaida. Vāci varbūt domā:

„Krievi tak nebūs tik traki, ka negribās svētīt Ziemas svētkus. Svētku tradīcija pie viņiem — svēta.“ Te uzvijas raķete . . . Brieža zignāls, ka dzelonžogi izgriesti! Zaļa zignāl guntīņa pretīm mīrgodama — norāda ceļa virzienu. Celdamies un kārtodamies, mēs esam jau pārliecināti, ka šoreiz veiksīm mēs. Liktenīgā gaita sākas.

„Ejam, zēni!“

NĀVES SKRĒJIENS

sākas taisni pulksten piecos 20. minūtēs, 23. decembra rītā. (Uzbrukums Rīgas fronē Ložmetējkalna, Tīrelpurva rajonā, piedaloties Latvju un Sibīrijas strēlnieku pulkiem. Pirmais strēlnieku pulks uzbruka Skangaļu virzienā).

Tas bija neizprotams spēka vilnis, pārdrošs un neatturams, kas vadīja mūs pa izgriesto dzeloņzogu spaugu, pāri pirmam ierakumu grāvim. Bez artilērijas palīdzības. bez viena šāviena, vada kolonās iedami mēs ieklūpam vācu pirmā nocietinājumu līnijā. Rokas granātas negaidīti pa lodziņiem, pa durvīm, triecās vācu zemnicās un ložmetēju ligzdās. Gūstekņus, ložmetējus, lielgabalu batereju, iegūstam gandrīz bez pretošanās, — tik negaidīti mēs pārsteidzām vācus, kuņģi, acīmredzot, bij gatavojušies mierīgi sagaidīt svētkus, jo zemnicās atradām konjaku, biskvītus, minerālūdeņus, konservus papildam. Parasti vācu armija nav tik bagāti ar pārtiku apgādāta.

Jā pirms kaujas kāds teiktu, ka tik vienkārši var ieņemt nepieejamos vācu nocietinājumus, tam vienkārši neticētu. Bet latvju strēlniekiem jau ir sava laime, savs krusts. Šoreiz viņu drosme un attapība uzbrukuma sākumā pilnīgi paralizēja vācu spīdošās kara tehnikas darbību. Vai tā bij sajūsma, vai griba izrauties no kara apstākļu žņauga, kas trieca mūs šai trakā skrējienā — to grūti pateikt. Nevajadzēja uzmodinājumu, neviens negaidīja rīkojumu no virsniekiem, katram bija skaidrs kopējais uzdevums. Kā parasti tādās reizēs izceļas mazs juceklis, sajaucas rota ar rotu, pat blakus ejoši pulki aizraujas viens otram līdzī, bet šoreiz tas daudz netraucēja, jo atsevišķas strēlnieku grupas neatlaidīgi virzījās uz priekšu; kaut gan kauja sākās naktī, tumsā, pa mežu, pa dziļu sniegu, bez skaidri nosprausta virziena, svešā apkārtnē.

Noslēpumainā meža tumsa pēkšņi atdzīvojas: kliezdieni, šauteņu spraksti, rokas granātu sprādzieni pārsteigtā ienaidnieka ērti ierīkotās zemnicās, nocietinājumu ligzdās, lidojošās raķetes pār meža galotnēm lejup kriz-

damas, meža tumsā meklēja bēgošu kareivju ēnas starp egļu un priežu stumburiem, — neuzmanīgam, gulošam pretiniekam tā bij pārsteigumu, izmisuma, šausmu un ārprāta pilna nakts.

„Urrā! urrā!“

„Medības! Cilvēku medības!“ iešaujas prātā. Rotnieks, iegaismojis kabatas laternu, skata karti un kompasu, lai pārliedzinātos par virzienu:

„Jā, ceļš ir pareizs. Uz priekšu, zēni!“

Mēs secam bēgošo vācu pēdas.

Kur gadījies vācu gūsteknis! Sīks puisītis, nosalis, nobijies, droši vien arī pamatīgi piekauts.

„Kur jūsējie?“

Bet viņš mulst, nevar noteikti atbildēt. Negrib, varbūt arī patiesi nezin. Viņš skatas uz mums nopērtā supā acīm, sāk raudāt . . . Satracināts igauņu zēns — pats viegli kājā ievainots, kā gailēns lamādamies un arī raudādams lien vācim virsū un grib to uzvērt durkli

„Nesitat, viņš tikko dzīvs!“

„Nogādāt pulka štābā! Tik nenošaujiet pa ceļam!“
piekodina rotnieks.

Jau rīts. Paliek gaišāks. Kreisā spārnā, Skangaļu virzienā, vācis attapies, izmisis mēģina pretoties. Brižam mēs iekļūstam krusta ugunīs. Liekas, šauj no visām pusēm. „Vai tik neesam ieslēgti?“ Zēni mazliet samulst, izklīst mežā, slēpdamies aiz resnākām priedēm. Viens otrs nolien drošākā stūrī. Esmu pazaudējis rotas komandieri, pēc briža — satieku. Ar dīvainu mieru, itkā domādams par kaut ko citu, svarīgu un nenovēršamu, viņš saka:

„Tagad jūs nekur neizklīstat no manis, neaizraujaties pārāk. Neatstājat mani vienu.“

Atkal sakārtojas izklaidā strēlnieku grupa. Virzāties tālāk.

No labās puses, pāri ceļam steidzas kapteinis Fr. Briedis ar jaunu strēlnieku grupu. Kapteinis nosvīdis, netīru, bet mierīgu seju, šauteni rokā. Parasti latvju strēlnieku virsnieki, pusrotnieki, rotas komandieri gāja kaujā tāpat kā strēlnieki — ar šauteni rokā.

„Mums katrā ziņā jāieņem Skangaļu mājas,“ saka

Briedis. Savādi, arī viņa sejā atplauksnas tā pati dīvainā miera izteiksme, ko es jau pirmīt pamanīju rotnieka Menskas skatā.

Izvēršam ķēdi. Kreisā spārnā — Briedis; labā — I. pulka 4. rotas komandiers Menska. Vācietis šauj kā traks.

„Nu, nu, Fricīt, pamazām! Tā jau var izšaut acis!“ strēlnieki mēģina jokot, pārskrējieniem virzoties uz priekšu pa mežu un sniegu.

„Drusku tomēr tā kā par karstu: ložu lietus negrib ne uz mirkli apstāties.“ Esam spiesti nogulties sniegā.

Guļu ķēdē blakus rotas komandierim Menskam. Viņam šautene rokā, kā vienkāršam kareivim. Aizvien viņš bij drošākais kaujas biedris mūsu rindās. Rotnieks paceļ mazliet galvu un skatas uz priekšu. Arī es, pieplacis uz sniega, vēroju viņa skata virzienu. Atsevišķu šāvienu vairs nevar izšķirt, viss saplūst vienā nejdzīgā tarkšķī. Skatu pavēršams atpakaļ — ieraugu noraustu sniega uzvalnīti rotnieka priekšā, itkā kāds tur būtu pārvilcis ar koka zaru. Nejauka doma iešaujas prātā. Bet rotnieks guļ mierīgi, kā agrāk, tikai galva pagriesta sāniski, vairāk ar pakausi pret mani. Pats itkā ciešāki pieplacis pie zemes, vairīdamies no lodēm. Aizdomīgs tomēr izliekas noraustais sniegs viņa priekšā.

„Vai Jūs neesat ievainoti?“

Nav atbildes . . . Pielieņu tuvāk, pakustīnu — tomēr atbildes nav . . .

„Nāvel“ šis domas, kā asas smailes dzēliens skar mani. Atceros dīvaino mieru viņa sejā, kad stundu atpakaļ viņš teica man: „Neaizklīstat, neatstājat mani vienu.“ Varbūt viņš t a d jau paredzēja, ka . . .

„Vai tiešām beigts? Šai Isā mirkli!“

Pārlienu otrā pusē — piere, visa seja asinīs! . . . Saprātu: te vairs neviens nevar līdzēt. Viegla nāvel! Ne kustības . . . ne vaida . . . Siltas asinis garo sniegā un cilvēka — vairs nava.

„Pateicat pa ķēdi (no mutes mutē) bataljona komandierim Briedim (viņš ir ķēdes kreisā spārnā) — ceturtās rotas komandiers — kritis!“ Neviens mani nedzird, nesaprot nejdzīgā trokšņa dēļ. Mums nav

vairs neviena virsnieka — rīkotāja un es redzu tikai nedaudz biedru ap sevi . . .

„Kas notiks tālāk? Ko darīt?“

„Vajadzētu nokļūt līdz Briedim!“ pirmā doma, kas ienāk prātā, „tas zinātu padoma.“ Vai tas bij prātīgākais, pareizākais solis — kā to lai zin! Bet tanī mirklī es vairāk nekā nesajēdzu — tikai viena neatlaidīga doma:

„Man jānokļūst pie Brieža, jāpaziņo par rotnieka nāvi un jāprasa, ko tagad darīt, kā saglabāt situāciju, kā glābt atlikušos biedrus. Jārīkojas, cik ātri vien iespējams.“

Šajos augšā un dodos trakā skrējienā uz priekšu. Ka tik atklātā skrējienā, kaut arī pa mežu, viegli var nošaut, tas man neienāca prātā. Domāju skriet taisnā līnijā, izvēlēdamies tuvāko ceļu, gar mūsu ķēdes aizmuguri. Ka taisnā līnija no kreisā ķēdes stūra, kupš, kā vēlāk izrādījās, bij stipri izvirzījies uz priekšu, nozīmē skriet taisni „Fricim“ krūtīs — to es uztraukumā neaptvēru. Skrienu — un atduros kā miets zemē: „Nu ir beigas!“ — viens parestis augums — kaskā — piecēlies met ar roku, aicina pie sevis; pa labi un pa kreisi no viņa es redzu labi daudz šo zilganpelēko kasku, kas izliekas kā vārnas nometušās sniega laukā. Tur bij vesela vācu ķēde!

„Atpakaļ! . . .“ Tajā brīdī, kad domāju to darīt, sajutu stipru triecienu pret krūtīm kreisajā pusē: tas bij labi mērķēts šāviens ar sprāgstošo lodi. (Šādas lodes, atsisdamās pret cietu priekšmetu, vai kaulu — eksplodē, izraujot miesā dziļus robus, izvēršot nāvīgas brūces). Šoreiz mani glāba patronsoma, kas bija pār krūtīm: vācu sprāgstošā lode, atsisdamās pret patronu paciņu eksplodēja, pārsisdama tikai divas kārtas patrončaulīšu. Patronas aizdegās . . . Skriedams, ar slapju cimdu es viņas ātri nodzēsu. Jūtu — brūces nav . . . Dzīvs; Varu skriet . . . Skrienu un domāju: laime, ka vakar uzliku krūšu patronsomu: laime, ka sprāgstošā lode — vienkāršā būtu sītiņi cauri un šāviens bij taisni pret sirdi. Neesmu paskrējis ne 20 soļus — otrā lode ķer labās kājas celi pašā locītavā. Pakrītu . . . Jūtu — kāja vēl klāt, bet liekas, itkā notirpusi, dīvaini sagriezusies

un resna kā bluķis. Pirmā mirkli sāpju nejut . . . Palikt te nevar . . . Vilkdams šauteni aiz siksnas, kaut kā rāpjos uz priekšu . . .

Vāci — redzēdami, ka man vēl nepietiek, ka vēl kūņājos pa sniega virsu — sūta trešo lodi . . . Viņa ķer — to mīkstāko vietu un ne visai dziļi Sak, tas nu ir nieks! . . . Bet kā tiksī projām, pie savējiem? Viņiem tepat netāju vajadzētu būt. Nevar taču būt, ka labais spārns ar Briedi priekšgalā būtu atkāpies, vai apiets! Jeb es būtu apmaldījies šai mežā?

Aizvien vēl rāpjos uz priekšu, bet ne visai sokas: pagurstu . . . Šautene izslīd no rokas . . . Lai jau paliek — šāvējs vairs neesmu . . . Aizvelkos pa iemītu taciņu aiz neliela celma . . . Cik noguris esmu! Domāju: atpūtišos, novērošu, kas notiek un kur atrodos. Tikko apstājos — nogurums un sāpes pārvar manu gribu un atņem kustības iespēju. Elpa lauž krūtis . . . Sašauto kāju lauž sāpes . . .

Klusums . . . Apšaudīšanās norimusi, bet savējo neviena. Kas tad te ir noticis, kādā apburtā lokā es esmu iemaldījies? Pag', runā! . . . Viens stipri dusmīgi klieudz, itkā izdalītu stingras pavēles . . .

„Pie jodal! Kas tad tas par joku?!”

No pēkšņā pārsteiguma gandrīz elpot aizmirstas: sveša runa, sveša komanda! Šur tur starp kokiem parādās ļaudis — kaskās . . . Tā tad — gūsteknis!

Ne tālu, man garām aizčāpo vācu sanitāri ar nestuvēm, un pēc laiciņa aiznes kādu no mūsu biedriem. Atmiņā palicis tikai viņa sejas bālums. Nesēji man garām iedami rāda ar galvu uz manu pusi, sak: tur vēl viens guļ — tāds pat brālīšs. Domāju ka man neizbēgams aiznestā biedra liktenis . . . Un Ziemas svētkus Vācijā sagaidīt — ne visai tiktu. Nejēdzīgi! Tomēr pārāk neuztraucos un tīri aukstasinīgi gaidu, kas notiks tālāk. Projām tikt i nedomāju: baidījos sevi nodot pat ar mazāko kustību — un nebij arī vairs spēka. Gaidu . . . Bet sanitāri vairs neatgriežas.

Pēc brīža nāk divi vācu kareivji pavisam no pretējās puses, kur domāju, vajadzēja būt mūsējiem; apstājas, Igni kaut ko runā man nesaprotamā valodā. Guļu,

pieklāvis vaigu sniegam un domāju: „Šis nu ir beigas.“ Bet viņi paceļ manu šauteni un — aiziet! . . . Brīnos, kādēļ mani neaiztika, varēja tak gluži vienkārši piespiest ar durkli pie celmā — un viss! Varbūt domāja, ka nebūšu vairs dzīvotājs: sniegs kur gulēju, visapkārt bij sarkans no asinīm. Ka dzīvība vēl pulsē manī, to viņi katrā ziņā juta: nevarēja apvaldīt smago elsu aiz sāpēm un noguruma.

Vai ar viņu soļiem sniegā aizgāja svešu ļaužu naidis: „Mirsti suns, pats mokās!“ Var jau būt... Bet man viņiem jāpateicas par savu dzīvību. Ar mana paša šautenes durkli viņiem bij tiesība mani aizraidīt viņā saulē, tomēr viņi to nedarīja, jo bija — cilvēki. Paldies! Viens no viņiem bija jauns un skaists ar brūnu, apcīrptu ūsiņu, otrs, arī ūsains, vecāks, mazliet salicis un novārdzis vīrs.

Vēl ilgi vāci klaigāja pa mežu, lādējās, tad mazliet nomierinājās, izrīkoja ķēdi netālu no manis, itkā ko gaidīdami.

Paliku viens . . . Tas vilkās ilgi — stundas divas, vai pat vairāk . . . Tā bij gaŗa virkne dīvainu pārdomu. Biju pavisam mierīgs. Apziņa bij skaidra, kā spodra loga rūts. Prāts palika novērotāja lomā, varbūt, lai beidzamo dzīves sikumu līdzņemtu mūžībā.

Asinis sūcas caur drēbēm un tumšām lāsām krīt sniegā . . . Dusmas par savu nespēku un bezizejas stāvokli . . . Saņems, aiznesīs tevi sveši ļaudis, vai, labākā gadījumā — aizsūtīs viņā saulē. Lūk, mulķīgas dzīves beigas! Bet tu esi viens pie celma mežā uz auksta sniega . . . Kur palikuši biedri — nevarēju saprast. Droši vien, kaut kas ļauns noticis.

Spējas, asas sāpes aizvien biežāki cērtas ievainotā kājā. Sāpju smeldze gandrīz paralizē apziņu. Seja degkā ugunī un sniega vēsumu izjūtu kā mīļu un tīkamu glāstu.

Šķiet, dzīvē vairs atgriešanās nebūs. Guļu itkā uz purpursarkanās segas — apņemts no lielās vientulības un miera, kādu, varbūt, cilvēks spēj izjust tikai uz robežas, kur krustojas dzīves un nāves ceļi. Esmu mierīgs, gandrīz vienaldzīgs vērotājs, ja tikai nesāpētu

kāja . . . Un ja kāds toreiz man liktu durkli pie krūtīm — man pietiktu spēka viņam mierīgi acīs skatīties. Un kas tad daudz! — viss bijušais, zemes dzīvē saistošais nogrimtu, nozustu, kā apgaismota pilsēta tālumā; gar to manam garam vairs nebūtu daļas. Mana redzamā būtne paliktu tepat uz sniega, bet dvēsele, līdzī kupošiem asins tvaikiem, mūžu telpā aizietu — dzīvot.

„Nežēlo, māt, sava dēla! Neraudi! Nomirt kaujas laukā nav grūti — dzīvot un dzīvību paglābt ir daudz grūtāki.“

„Tomēr, dēls, tu labprāt mainītu nāves vieglumu — pret dzīves grūtumu un nastu,“ es itkā dzirdu mātes domas.

„Jā, māt! — mainītu tomēr . . .“

Dzirdu: „Urrā!“ — Vai tiešām — glābts?! Nē, nedrīkst vēl ticēt: liekas, vēl tālu, tālu . . . Un tomēr — aizvien tuvāk, aizvien tuvāk . . .

Ā—a! Vāci aplūst — pieplok uz sniega. Viņi nav visai tālu no manis. Aiz viņiem, tālāk starp kokiem, redzama kāda ēka.

Skaļš komandas kļiedziens — necilvēcis brēciens un — svina lietus list pār mani no abām pusēm.

„Nu jāizcieš vēl pēdējais . . .“

Jau redzu, strēlnieku grenadieru (granātu sviedēji) kā brieži skrien pa mežu. Es vēroju viņu skrējieni no zemes un viņi man tuvojas kā pret kalnu — milzīgi un vareni. Drosme, ledainais miers viņu sejās saka: „Savu dzīvību metu kaut pie kuŗa priedes celma un nesaudzu otra. Tā ir varoņu gaita, kas tirpas dzen caur kauliem.“

Tas bij tikai redzējiens: Skangaļu mājas ieņemtas, sagūstīts vācu pulka štābs. Tie bij 4. pulka strēlnieki, kas mani izglāba un pacēla.

Dzirdu savus glābējus sakam:

„Viņš ir dzīvs un vēl diezgan dūšīgs, vajadzētu iznest.“

„Jā, plevāksim gan, žēl pulša. Ja tik spēcīgus pametīsim savam liktenim, ko ta tad!

„Kāja pāršauta? Dikti sāp?“

„Paciest jau vēl var.“

„Vai mantu maisītu ar ņemt līdzī?“

„Lai paliek. Būs jums neērti un lieks svars. Jau tā būs grūti mani izvest.“

Bet vēlāk man palika žēl: vajadzēja tomēr maisiņu paņemt. Nebij jau gan tur daudz mantas: mīļu vēstulu sainītis, divi mazi baltmaizes klaipiņi, konzervu bundžiņa, bet galvenais — jūlija kaujās cauršautais mātes dotais līnu dvielis un pāris tīras veļas.

Garām aizved divus apsedlotus vācu zirgus un gūstekņu partiju. Starp tiem — viens plecīgs augums, pārsietu galvu. „Nezin, vai tas nebij tas pats, kas māja man ar roku un aicināja pie sevis, kad uzskrēju vācu ķēdei,“ ienāk prātā.

Mēs mēģinām virzīties uz priekšu, sakustināta, kāja sāp neciešami.

„Grūti?“

„Vajadzētu uztaisīt nestuves.“

Mani nolaiž zemē. Uz ātru roku nocērt divas bērza kārtiņas. Nez' kur gadījušās vācu kareivja bikses, pavisam jaunas! Iever katrā bikšu gurnā kārtiņu un — nestuves gatavas. Bet arī šis nešanas veids izrādas neērts. Biedri ņem mani vienkārši uz rokām. Pa ceļam satiekam I. pulka virsniekus, rotas biedrus.

„4. rotas komandieri Mensku nošāva pretīm Skan-gaļu mājām. Viņu vajadzētu iznest.“

„Arī Briedis esot ievainots,“ dzirdu sakām.

Man piedāva vāciem atņemto konjaku, zelterūdeni. Tieku atspirdzināts, pārsiets un uz Istām sanitārnestu-vēm nogādāts pārsienamā punktā.

„Briedis — ievainots . . .“ Tagad es saprotu; kādēļ dažas stundas atrados vācu gūstā: Mensku no-šāva, Briedi ievainoja un zēni — palikuši bez vado-ņiem — atkāpās. Tad nāca 4. strēlnieku pulks un iz-klapēja vācus.

Ilgi mani nes. Beidzot noliek uz sniega pie 4. pulka pārsiešanas punkta. Par laimi nav pārāk auksts. Kāda jātnieku pulka kareivji cienā mani ar siltu tēju.

Gaidu kad mani pārsies un sūtīs tālāk, gaidu ilgi, zaudēju pacietību, lādu visu pasauli, bet velti — neviens man negrib palīdzēt.

„Sava pulka kareivjus mēs pārsienam pirmos.“

„Bet vai tad es esmu suns, ka man te jānosalt bez palīdzības.“

„Nebļauties! Skat', cik daudz ievainoto! Sanitāri un ārsti nespēj darba veikt. Saprotat, pulks tikko gāja uzbrukumā.“

„Bet es esmu ievainots jau no paša rīta!“ — Neviens manī vairs neklausās.

Ievainotie patiešām sanesti visapkārt pārsiešanas punktam. Daži, smagākām brūcēm, jau sastinguši salā, pārklāti mēteļiem. Daudz, daudz ir viņu, kam palīdzības vajadzēja, bet nespēja laikā sniegt. Par vēlu . . .

„Nn, biedri, jums ir — „miers virs zemes.“

Bet pasaule — ārprāta un trakuma pilna. Ak, Dievs! cik tālu mēs esam no cilvēcības!

Jau krēsla; sašauts tiku no rīta . . . Labi, ka asinis daudz neplūst. Vai tiešām man būs šie jānosalt?

Par laimi — ieraugu divus kareivjus no sava pulka.

„Mīļie draugi, aizejat līdz 1. pulka pārsiešanas punktam un pasakāt, ka es smagi ievainots, kārtīgi nepārsiets, guļu sniegā pie 4 pulka pārsiešanas punkta. Lai atnāk sanitāri un pievāc mani. Jums bez nestuvēm būs grūti mani aiznest.“

Pēc brīža mani nogādā pirmā pulka pārsiešanas punktā.

Pusnomods, pusneapziņa . . . Brauciens sanitārratos, tad vilcienā — uz Rīgu. Pa ceļam pārsiešanas punkti, asiņainas brūces, ievainoto vaidi, kliezēni . . . nāves miers . . . Kāds biedris no manas rotas visu laiku nesakarīgi runā un vaid, smagi ievainots vēderā.

*

Rīgā — slimnīcā . . . Ziemas svētku priekšvakars . . . Brīn šķais atkal mulsina mani, kad māsas rokas noglāsta manus drudzī kaistošos vaigus un pieri. Es saņemu sievietes — zemārietes maigās rokas un silta pateicības asara rit uz šīm svētām rokām . . .

„Priecīgus ziemas svētkus, strēlniek!“

„Mīļā māsa, kā klājas tiem tur frontē?“

„Cīņas turpinās. Jūs jau esat varoņi! Mēs esam lepni uz jums.“

„Tā tad cīņas aizvien vēl turpinas, aizvien vēl...“
saprotu ko tas nozīmē.

Kad es domāju par rotas komandiera, virsleitnanta Menskas un kritušo biedru nāvi, kad es domāju par savu divaino izglābšanos, — man grūti izšķirt, kas ir lielāka nejaušība kaujas brīdī: dzīvība vai nāve. Sajugdams atkal brīnīšķo ap sevi, es bijībā noliecu galvu šo lielo notikumu priekšā, kur krustojas dzīves un nāves ceļi.

Nāk apmeklētāji: tuvi, mīļi cilvēki; strēlnieki — draugi no aizmugures:

„Veseļojies, lai drīzāk varētu atgriesties pie mums. Tu esi mums nepieciešams aizmugures darbam.“

„Drusku par vēlu šis aicinājums — jums vajadzēs krēni pagaidīt.“

„Kā tagad iet?“

„Kā ceļnieks: tāli un grūti ceļi ir izstaigāti un tagad esmu atpakaļ — pie cilvēkiem...“

Saruna aplūst un klusumā mostas jautājums:

„Pie cilvēkiem? . . . Kaut vēlāk nebūtu jānožēlo, ka pārnācis esmu, jo miera zvanu nedzird, aizvien vēl cīņas turpinas un tūkstoši mirst sniega laukos. Pārāk ļauns ir tapis cilvēka prāts; zvēra trakums ir sagrābis pasauli. „N a v m i e r a virs zemes!“

„Ko klusat, draugi? Pāstāstat, ko dzird no frontes.“

„Nekā priecīga. Pirmās dienas panākumu reibums pārgājis. Vāci nāk pretuzbrukumā. Strēlnieki izmisuši turas. Vācu spīdošo tehniku mēs gribam uzvarēt ar kailu dzīvību, bet laiks ir auksts un cīņas apstākļi nelabvēlīgi, un latvjiem, kā aizvien, trūkst vajadzīgā atbalsta no krievu puses.

„Atkal — nodevība?“

„Var jau būt . . . Pats velns tur netiek gudris. Dzird: dažus augstus kungus Ziemas svētku kauju panākumi stipri sarūktinājuši; viņi esot dikti nemierā ar generāļa Ruska un Radko — Dimitrijeva rīcību un rūpējoties par to, lai krievu pulki tiktu saudzēti un kaujās raidīti tikai latvju strēlniekus. Sakarā ar to paredzēta notikumu stingra izmeklēšana.“

„Protams, viss paliks tikai uz papīra. Krievija un mēs līdzī — esam spiegu un nodevēju varā.“

„Bet kvēlošas ogles gailē zem pelniem un pie mazākās vēja pūsmas var uzšauties liesmas.“

Janvāra otrā pusē — kādu nakti — man blakus mirst kāds kareivis — igaunis. Gulta vienu dienu paliek tukša, bet otrā rītā to aizņem kāds ievainotais, kurš tikko atvests no frontes. Sanitāri nešus viņu atnes un novieto man blakus. Uzmetot skatu, neticu savām acīm: „Tas taču mūsu vecais Bērziņš, kuru neņem lode?! — Mīlais draugs! vai tiešām tu? Sirmāis seski?!“

„Tā iznāca: piešuva man beidzot bārdu.“

„Tā tad — arī tu reiz ievainots! Vai smagi?“

„Nē jau! Tas jau nebūtu tas jaunākais. Bet lode mani neņem -- tā jau veda lieta. Apnicis galīgi, dusmas: visus var nošaut, visus var ievainot, bet es — nezin' kad un kur — kājas biju apsaldējis. Abi lielie ikšķi sāka traki sāpēt un palika melni. Ārsts nupat teica — būšot jāņem nost. Redzi, mīlais draugs, vai tas nav savādi: pēc divi un pusgada es pirmo reizi atkal esmu gultā un baltos palagos. Aizvien esmu bijis frontē un kaujās, un pat godīga nāve cīņās laukā, pat vienkāršs ievainojums man nav lemts. Redzi, tāds ir mans liktenis. Nav laimes pat nomirt.“

Un tad es klausos vecā norūditā strēlnieka stāstā.

Mūsu gultīņas ir pavisam blakām un paklusām mēs varam brīvi sarunāties. Žults skan viņa balsī.

„Draugs,“ viņš saka, „tu vari sevi skaitīt par laimīgu, ka pirmā dienā tiki ārā no šīs elles — un kaut arī tikai kailu un sakropļotu dzīvību tu izglābi. Kas vēlāk notika pie mums, tas nava vienkārši, pasakāms; to sapratīs tikai tas, kas pats šai pirti pēries. Jau uzbrukuma sākumā, ne visiem pulkiem izdevās tik viegli un laimīgi ieņemt vācu nocietinājumus, kā pirmam un otram pulkam, ar Briedi priekšgalā. Daži aizkavējās ar drašu griešanu; citūr vāci bij ļoti uzmanīgi, pamanīja strēlnieku rīcību; dažās vietās nocietinājumi nebij, vienkārši, pārvarami, uzbrukuma vieta atklāta, — ložmetēju un šauteņu uguns dažos pulkos izsita lielo pusi, nopļāva

pat veselās rotas. „Friči“ prot šaut! Vēlāk nācās izturēt stipru vācu pretuzbrukumu. Kā parasts — nebija palīgspēku. Atsūtītais Sibīriešu pulks bija tik noguris, ka nespēja uzsākt nopietnu cīņu. Jau pirmās dienas vakarā nācās atstāt ieņemtos Skangaļus. Vēlāk cīņas turpinājās ap Ložmetējkalni, Tīrelpurvu. Taisni pirmos Ziemassvētkos latvieši kopā ar krievu pulkiem ieņēma Ložmetējkalni, saņēma daudz gūstekņu un trofejas. Laikam, tānī pašā dienā pie Kalnciema, vāci dažās minūtēs iznīcināja veselu sibīriešu pulku. Ar ložmetējiem no trim pusēm, no neliela attāluma. Smalki viņi šauj, maitas! Ja krievu armijai būtu tā tehnika un discipline! . . .

Sals pieņēmas. Grūti bija paglābt rokas un kājas. Gadījās arī, ka mums no jauna „Friči“ bija jātriec atpakaļ, kad krievi bija atstājuši ieņemtās pozīcijas. Pēc grūtām kaujas dienām, sniegā un salā, bez kārtīga uztura — mums bija īss atpūta. Janvārī vācietis sāka uzbrukumu. Stāvoklis palika ļaunāks un no jauna mūs trieca kaujā. Tīrelpurvu pārejot, mēs iekļāvām vācu ložmetēju krusta ugunīs un netikām ne uz priekšu, ne atpakaļ — bijām spiesti nogulties sniegā. Nežēlīgs aukstums! . . . Daudzi, tāpat kā es — apsaldēja locēklus. Ievainotie sauca pēc palīga, kamēr salā sastinga. Nevienam nespēja tiem palīdzēt, jo visu laiku pār mums sijāja ložu lietus. Tikai krēslai iestājoties — dzīvnieki atvirzījās atpakaļ. Daudz jau vairs nebijām . . .

Nav brīnums, — ja šādos apstākļos mūs dažreiz pārņem nežēlības trakums. Tranšeju ejās es redzēju veselās rindās vācu, kuri ceļos nometušies paceltām rokām bija lūguši saudzēt viņus, bet tadā pat stāvoklī ar durkļa triecienu bija atspiesti atpakaļ, vai — vienkārši nosisti ar šautenes resgali. Tā viņi tur gulēja, sasaluši, šausmās izvalbītām platām acīm. Bet vai mūsu liktenis bija labāks? — Ziemassvētku un janvāra kauju beigās dažos pulkos bija vairs tikai pie 300, 400 strēlnieku.

Un kad mēs apbedījām kritušos, — izrakām platus un dziļus kapus ceļa malā, vārumiem vedām viņus, sarindojām pa divi, pa trīs kārtām dziļajās bedrēs, apbē-

rām ar sasalušu zemi un sniegu . . . Daudzus liķus varējām savākt tikai pa daļām. Čupīņu atsevišķu cilvēka locekļu ietinām kareivja mēteli un likām kapā, tāpat rindā, blakus veselīem liķiem. Var jau būt, ka ne katrs rumpis dabūja savu galvu, roku vai kāju.

Uz šiem masu kapiem pacēlās koka krusti ar vienkāršiem uzrakstiem:

„Še dus — 20; šeit — 30; šeit — 50; šeit — 60
vai 100 latvju strēlnieku“ — — — — —

Un tad arī vecam vīram ir gana: viņš apklūst, pagriež man muguru, velk segu uz galvas un saka:

„Bet tagad es gribu — gulēt!“ . . . Balss aizklūst, iedrebas un es saprotu, ka lāga vīrs aizgriežas, lai nebūtu jārāda asaras, un uzrāvis segu pār galvu — klusi šņukst . . .

■ Saprotu . . . Tā ir Latvju tautas traģēdija . . . Beigas . . . Varoņdziesma izdziedāta, svešā jūgā ejot. Pārāk dārgi mēs esam samaksājuši par varoņu slavu — bez ieguvumiem . . . Ziemas svētku un janvāra kaujas — latvju strēlnieku varoņhimnas pēdējais pants.

■ Laiks ritēs . . . Brūces kvēlos, kvēlos . . . Nokauto mokas dzīvo atmiņā tik drīzi neapklusis un, varbūt, celsies atkal jauns vilnis, modīsies Lāčplēša gars, bet pirmais diženais vilnis ir saplacis, apklusis un putās sašķīdis. Neprātīga, skaista — bet traģiska bij viņa gaita.

— Latvju mātes, vairāk kā 8000 jūsu brašāko delu apklusā sniegos pie Ložmetēju kalna, Tīrelpurvā . . .

Rīgā, slimnicā,
1917. gada janvāris.

Latvju strēlnieks, līdz pleciem iemūrēts gipsā, gul
kādā Petrogradas (Krievijas galvas pilsētas) slimnīcā.
Aizvien viņš vēl ir saistīts pie gultas un nevar pat pie-
iet pie loga un pavērties uz ielas. Viņš dzird tikai kņadu,
šāvienu, kā frontē.

„Māsa, kas notiek Krievijas galvas pilsētas ielās?“

„Revolūcijai! Cara valdība gāst!“

Slimnīcā nes ievainotos no ielas . . .

Strēlnieks saprot:

„Pacietība ir lūzusi. Senkārotais piepildas: gaišais,
varenais brīvības vilnis ir pāršalcis Krievijul!“

„J a u n a g a i t a nu atkal ir priekšā!“

Un tā — viscaur cilvēka dzīvei, ceļa virziens aiz-
vien tevi aizrauj un šīs dienas sasniegums — top tikai
nākotnes sākums.

Vienmēr tu esi gaitas gājējs, dzīves jūga vilcējs;
vienmēr tevi jauni ceļi sauc un aicina.

Stāsts nu ir galā, bet gaita vēl turpinas. Vēl daudz
ir nestaigātu ceļu, kurus ejot kritušo mokas mums se-
kos, līdz sāksies j a u n ā, s a u l e s un d a r b a
g a i t a — c i l v ē k a g a i t a.

Petrogradā,
1917. gada 27. februāris.

Izdevn. „Daiņa“

Rīgā, Marijas ielā 15 dz. 12, tālr. 28977.

Tekošs rēķins pastā 11013

DZIESMU SPEĻĒ „TREJMEITIŅAS“ Fr. Šuberta mūzika.

- № 1. a) Nāc paklausies draudzīn . . .
Was Schönres könnt's sein als ein
Wiener Lied.
b) Lai man to ziedonis stāsta . . .
Es soll der Frühling mir künden. Abas Ls 0,70
- № 2. a) Tev pukst šī sirds — Ungeduld.
b) Kas meiču prec . . . — Wer's Mädel
freit . . . Abas Ls 0,70
- № 3. Ak cik gaišs iznira tavs tēls.
Kam der Tag vo ich Dich ersah Ls 0,70
- № 4. a) Klau dzidrā gaisā cīrulīts.
Horch, horch, die Lerch' im Aether blau!
b) Miļo likten pukit teic . . .
Liebes Schicksalsblümlein sprich'... Abas Ls 0,70
- № 5. Kad mums Dievs bērnus dod.
Wen uns Gott Kinder schickt Ls 0,70
- № 6. Ik katru brīd' . . . — Zu jeder Zeit . . . Ls 0,70
- № 7. Šitāds te trijlapis Vinē tik viens.
Das Lied vom Dreimäderlhaus Ls 0,70
- № 8. Serenade — Ständchen Ls 0,70

OPERETE „VALŠA SAPNIS“ O. Štrausa mūzika.

- № 1. Vēl klusi telpā sapnis šis zan . . .
Leise, ganz leise klingts durch den Raum Ls 0,70
- № 2. Pikolo, pikolo, dziņ, dziņ, dziņ . . .
Pikolo, Pikolo! Tsin, tsin, tsin! Ls 0,70
- № 3. Tik drusciņ brašam būt!
Alles, was keck und fesch . . . Ls 0,70
- № 4. Tu tik miļa, tu tik gudra . . .
O, du lieber, o, du g'scheiter Ls 0,70
- Pasūtot tieši no izdevn. visus 4 № № uz
reizi 30 proc. rabats.

MŪZIKĀLA KOMĒDIJA „MANA MĀSA UN ES“ R. Be- nacka mūzika.

- № 1. Mazdrusciņ milas... — Ein Biszchen Liebe Ls 0,70
- № 2. Mans mazais draudzīņš... — Mein Mädel Ls 0,70

OPERETE MONMARTRA VIJOLĪTE. E. Kalmāna mūzika

- № 1. Pavasara skūpstis.
Ein Kuss im Frühling. Весенний поцелуй Ls 0,70
- № 2. Tu Monmartra vijolīte.
Du Veilchen vom Montmartre
Фалка ты Монмартра Ls 0,70
- № 3. Ko mute zin, kas nav vēl skūpstīta . . .
Was weiss ein nie geküsster Rozenmund...
Что знают о любви твои уста Ls 0,70
Šāds laimes mirklis... Dass Gibt's nur
einmal: No filmas Kongress dejo. Izpārdots.

MODERNO DEJU VIRKNE.

- № 1. A. Reinvalds: Tu un es: — Du und ich:
Valse Iente. Ls 0,50
- № 2: V. Dārziņš; Jel nāc, sinjorita!
O komm', Sennorita: Rumba Ls 0,50
- A. Auziņa. Dāliņ! Dāliņ! Maršs Fokstrots Ls 0,50
Veltīts Latvju slavenājam solotājam J. Dāliņam
Я. Татариновичъ. Джанумъ, Джанумъ ты вкусный
рахати Лукумъ. Армянский фокстротъ Ls 0,50
- A. Osēn. Man pat naktīs miega nav vairs. Fokstrots } 0,50
Ich kann nicht mehr schlafen heut' Nacht }

№ 3: V.

[Pēdējie jaunizlaidumi:

- Fr. Lechārs. Ak meitenīt maigo! No operetes
„Dzejnieka mīla“ (Frederika) Ls 0,70
- Fr. Lehārs. Skūpstījis es esmu daudz. No ope-
retes „Paganini“ Ls 0,70
- H. Baskins. Tava mīla. Nur deine Liebe. Tango. Ls 0,70

LUGAS.

- Ō. Kitsbergs. „Nolādētās mājas“, komedija 4 cēl. Ls 1,—
No igauņu valodas tulkojuse Elina Zālītē.
Ieteicama lauku skatuvēm. 7 vīr., 4 siev.
lomas. Viegla skatuves iekārta.
- Rutku Tēvs. Kristus otrā atnākšana. Dzīves farss
1 cēl. 2 ainās. Derīga jauktiem vakariem. Ls 0,40

Nupat iznāca.

Rutku Tēvs. „Latvietis un viņa kungs. Vēsturisks ro-
māns. Divās daļās. I. daļa 216 lappuses, II. d. 207 l. p.

Katra daļa Ls 1.50. Šī grāmata nedrīkstētu trūkt nevienā latviešu mājā. Kas viņu reiz rokās paņēmis — nenoliek pirms to nav izlasījis. Tāda ir lasītāju atsaukme. Arī preses atsauksmes ir cildinošas. Minēsim tikai dažas:

JAUNĀKĀS ZIŅAS:

Kam mīļa mūsu pašu dzimtenes vēsture, tiem silti varu ieteikt romanu „Latvietis un viņa kungs.“

Arī i de jiskā ziņā Rutku Tēva romans pelna atzinību . . . autors rāda tos mūsu pirmos brīvības mocekļus, kas dzīvoja un sadega tautas brīvībai.

LATVIS:

— Viss romans lasas ar dziļu interesi . . . un būtu grēks, ja mūsu lasītāji neizlasītu šo Rutku Tēva darbu, kas aizved mūsu pašu tautas raibā un dēkainā pagātnē. Ceresim ka no Rutku Tēva izaugs arī latviešiem savs Dimā.

ŽURNĀLS „AĪSARGS“:

. . . vērtīgas grāmatas ir retums, tās var pie pirkti uzskaitīt. Kā viena no tām — Rutku Tēva romans. — Rutku Tēvs savā romanā paver priekškaru un rāda mums ainas no pagātnes, kad latvieši „ēda kokus kā maizi.“ Romāna galvenais varonis Juris Vickopfs te parādās kā īsts latvietis, kas neliecas kungu priekšā. Šis nav pirmais Rutku Tēva vēsturiskais romāns, bet labākais gan. Romāns silti ieteicams visiem, jo nevienam latvietim mūsu vēsturiskā pagātne nevar neinteresēt.

^{1820. 1} SIEVIETE AFORISMOS Ko saka pasaules gudrie par sievieti Ls 0,50. Šī grāmata jālasa katram vīrietim.

Pieprasiet mūsu izdevumus visos mūzikaliju un grāmatu veikalos.

Skolotājiem, bibliotekām, biedrībām, valsts un pašvaldības iestādēm, karavīriem aizsargu organizācijām un citiem kolektīviem, pasūtot tieši no izdevniecības aprēķinam zolidu rabatu. Pasūtījumus pa pastu izpildam par kataloga cenam, nerēķinot pasta un citus izdevumus, ja nauda pasūtot iemaksāta pasta tekošā rēķinā 11013. Mazākas summas var iesūtīt pastmarkās.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0308027274

Cena 80 sant.